

Koroj Ta Boozomen Un

Anutu iur saamba mi toono mi koroj ta boozomen

1 ¹Indeeje ta matapopoten kat na, Anutu iur saamba mi toono mi koroj ta boozomen.^a

²Mazwaana tana koroj sa ipet zen. Yok men ta imbotmbot. Mi ilala ma imarmar. Mi zugut ta izukkaala. Mi Anutu Bubujana tamen ta iwwa se yok tana.

³Mi Anutu iso: “Mat sa be iyaara!” To mat iyaara.^b ⁴Mi Anutu ire mat tana ma ndabok, mi iut pa zugut ma imbot ndel. ⁵Mat tana, ni ipaata be aigule, mi zugut be mbej. Mbej imar ila, mi mankwoono na, iwe aigule mataana kana.

⁶To Anutu iso: “Koroj mboljana sa be ipet mi iyembut yok ma iwe ru.” ⁷Tana iur koroj mboljana ta ma iyembut yok ta imbot kor na ma imbot ndel pa yok ta imbot meleebe. Tana uraata tana ipet, ito ni kwoono. ⁸Koroj mboljana tana, ni ipaata be saamba. Mbej imar ila, mi mankwoono mini na, aigule iwe ru pa.

⁹Mi Anutu iso: “Yok ta imbot meleebe na, be ilup la lele tamen, bekena lele raraazajana ipet.” To uraata tana ipet, ito ni kwoono. ¹⁰Lele raraazajana tana, ni ipaata be toono. Mi yok ta ilup la mbata na, ni ipaata be tai. Mi Anutu ire ma ndabok.

¹¹Mi Anutu iso: “Zeere, mbutmbuutu, mi ke ηononjan matakija be tindom ma tise pa toono, mi tipiyotyooto pwon mi ηonon.” ¹²To koroj tana tindom ma tise, tito ni kwoono. Mi Anutu ire ma ndabok. ¹³Mbej imar ila, mi mankwoono mini na, aigule iwe tel pa.

¹⁴⁻¹⁵Mi Anutu iso: “Koroj pakan be tipet sala saamba mi tiur mat pa toono, mi tiur mbut pa aigule mi mbej, mi tiur sengaanja pa aigule, ndaama, mi gorgor pakan tomini.” ¹⁶Tana ni iur koroj bibip ru raama zin pitik. Koroj zazaajana iyaara pa aigule, mi koroj rauraupjana na, iyaara pa mbej. ¹⁷⁻¹⁸Ni iur koroj boozomen tana sala saamba, be tiur mat pa toono, mibe tiur mbut pa aigule mi mbej. Mi Anutu ire ma ndabok.

¹⁹Mbej imar ila, mi mankwoono mini na, aigule iwe paŋ pa.

^a **1:1** Yo 1:1,3; Kol 1:16; Ibr 11:3 ^b **1:3** 2Kor 4:6

²⁰To Anutu iso: "Koroj kalajan matakija be tipet ma tipepen yok mi tai leleene. Mi man matakija be tipet ma tirie pa mayaanajana." ²¹Tana ni iur zin buzur zazaajan ta timbot tai leleene, ramaki koroj matakija ta timbot pa yok mi tai na, mi iur zin man tomini. Mi Anutu ire ma ndabok.

²²To ipombol zin mi iso: "Kepeebe mi kamasak ma kepepen tai, yok, mi toono." ²³Mbej imar ila, mi mankwoono mini na, aigule iwe lamata pa.

²⁴To Anutu iso: "Koroj kalajan matakija be tipet pa toono. Koroj ta kembei: Mbili kar kan, mi koroj su kan, mi koroj boozomen ta tikarra pa toono na." ²⁵Tana Anutu iur zin koroj tana, mi ire ma ndabok.

²⁶Tona Anutu iso: "Iti ko tuur tomtom sa ma kembei ta iti. Ito itundu runjgundu. Mi ni ko imboro toono, mi ye, man, mbili, mi koroj boozomen ta tikarra pa toono na."^c

²⁷Tana Anutu iur tomtom ma kembei itunu runguunu.

Ni iuri ma irao kat itunu runguunu.

Iur tomooto mi moori.^d

²⁸Mi Anutu ipombol zin ma iso: "Kepeebe ma kamasak, mi karao pa toono ta boozomen. Mi komboro ye, man, mi koroj kalajan boozomen ta timbotmbot pa toono na, mi motoyom pa.

²⁹Mi kelej, nio ajur zeere, kini, mi mba ta boozomen piom be kakan.

³⁰Mi koroj kalajan matakija boozomen ta timbotmbot pa toono na, ina nio ajur mbutmbuutu mi ke runrun pizin be tikan." Anutu iso ta kembei, mi uraata tana ipet, ito ni kwoono.

³¹Anutu ire koroj boozomen ta iur zin na mi iso: "Wai! Ingi ambai komboono." Mbej imar ila, mi mankwoono mini na, aigule iwe lamata mi ta.^e

2 ¹Ina zaala ta saamba, toono, mi koroj ta boozomen tipet.

²Indeeje aigule iwe lamata mi ru pa na, Anutu keteene su pa uraata kini. Pa uraata kini ta boozomen, ta ni iposop ma imap kek.^f ³Mi iur kampejana kini pa aigule tana, mi ipakur ma iwe potomjana. Paso, indeeje aigule tana, ni keteene su pa uraata kini tau iur saamba mi toono na. ⁴Ina mbol ta iso pa zaala ta saamba mi toono tipet.

Anutu iur tomtom

⁵Indeeje Merere Anutu iur saamba mi toono matapopoten na, kosa sa indom ma ise pa toono zen. Ke som, mbutmbuutu som. Paso, ni ikam yaŋ ma isu pa toono zen, mi tomtom sa imbot be ikam uraata pa toono zen. ⁶Tamen yok izze pa meleebe, mi ipembesmbeeze toono. ⁷Mi Merere Anutu ikam toono, mi imbuuzu ma iwe tomtom, to iwi bubujana mata

^c 1:26 Mbo 8:5; 1Kor 11:7; Ep 4:24 ^d 1:27 Mt 19:4 ^e 1:31 1Tim 4:4 ^f 2:2 Kam 20:11; 1Ibr 4:4,10

yaryaaraŋana ilela pa kuzuunu, mi tomtom tana imanga ma mataana iyaryaara.^g

Mokleene Eden

⁸Lele ta, ta imbotmbot la ki zoŋ uunu, zaana Eden. Lele tana Merere Anutu iur ma iwe mokleene. To iur tomtom ta itunu iuri na ma ila imbot pa. ⁹Mi Merere Anutu ikam ma ke ndabokbokŋjan matakija tindomdom pa mokleene tana. Ke tana ambai be tere mibe takan. Mi mokleene lukutuunu na, ke ru timendernder. Ta na, ke ki mbotjana mata yaryaaraŋana. Mi toro na, irao be ikam ma tikilaala ḥgar sananŋana mi ḥgar ambaiŋana.^h

¹⁰Mi yok ta, ta irereere ma ipet pa mokleene tana mi ipembesmbeeze toono. Yok tana ipet mat pa mokleene, to ibogboogo ma iwe namannaman paj. ¹¹⁻¹²Namaana ta, zaana Pison. Ina ireere ma ila pa toono Abila. Toono Abila tina na, gol ambainjana mi pat ndabokbokŋjan pakan timbotmbot pa. ¹³Mi yok namaana toro ta iwe ru pa, zaana Gion. Ina ireere ma ila pa toono Kus. ¹⁴Mi namaana toro ta iwe tel pa, zaana Tigris. Ina ireere ma ila pa lele pakaana ki Asiria ta zoŋ ise pa i. Mi namaana ta iwe paj pa na, zaana Euprates.

¹⁵Tana Merere Anutu ikam tomtom ta imbuuzi na, mi ila iuri su mokleene Eden, be ikam uraata mi mataana pa. ¹⁶⁻¹⁷Mi iur sua pini ta kembei: “Ke ḥnon boozomen ta timbotmbot pa mokleene ti, ina nu irao kan. Mi ke ta irao ikamu ma kilaala ḥgar sananŋana mi ḥgar ambaiŋana na, ke tana, nu kan pepe. Pa aigule ta sombe kan, na kola meete.”

¹⁸To Merere Anutu ikam ḥgar ta kembei: “Tomtom itutamenŋjana ta kembei na, ambai som. Kenako ajur le gaabaŋjana sa ta irao be iuuli.”

¹⁹Tana Merere Anutu ikam toono, mi imbuuzu ma iwe koroj ta tiwwa pa toono na, mi man ta tirie pa mazaanajana na, mi ikokor zin ma tila ki tomtom, bekena ire: Ko tomtom ipaata zin be parei. Mi tomtom ipaata koroj tana zanzan ma timap. ²⁰Ta kembena ta tomtom iur zan ma ikot zin mbili kar kan, mi koroj su kan, mi man ma timap. Mi ni itunu na, le gaabaŋjana sa ta irao be iuuli na som.

²¹To Merere Anutu ipametmeete tomtom ma ikeene ma izemek i, mi ipas ka siel ta ma ipet, mi ipasirimkaala pa mazaana. ²²To ikam ka siel tana, mi iurpe ma iwe moori, mi ikam moori tina mi iuri ma ila ki tomooto.ⁱ ²³Beso tomooto ire i na iso:

“Aa buri.

Tiroono kembei ta nio tiroj,
mi mazaana kembei ta nio mozoj.
Ingi Adam ri.

^g 2:7 1Kor 15:45 ^h 2:9 Un 3:22,24; Tur 2:7, 22:2,14 ⁱ 2:22 1Kor 11:8,9; 1Tim 2:13

Tana nio ko ajpaati be waenj.
Paso, ni iyooto pa itunj.”

²⁴ Uunu tina ta tomooto sa, sombe iwoolo, na bela izem tamaana mi naana, mi ziru kusiini tiparlup zin ma tiwe tamen.^j

²⁵ Indeeje mazwaana tana na, tomooto ziru waene len mburu sa be ipakaala zin som. Tamen kan miaj̄ som.

Mootho ipakaam Adam ma Eba

3 ¹Mootho, ni tominni imbotmbot mokleene. Mi ni le ñgar biibi kat pa pakaamjana ma ilip pa koroj boozomen ta Merere Anutu iur zin na. Aigule ta na, ni imanga mi iwi moori. Iso: “Parei, Anutu ingalsek pa niomru be kakan ke ñonoono sa ta imbot mokleene tingi pepe? Ina ñonoono?”^k

²Mi moori ipekel sua kini ma iso: “Soom, ke ta boozomen ti, niamru irao amkan ñonon makinj. ³Tamen ke ta imender la mokleene lukutuunu na, Anutu iso yam pa ta kembei: ‘Kakan pepe, ketege pepe. Kokena kemeete.’”

⁴⁻⁵To mootho iso pa moori mini: “Soom, niomru ko irao kemeete na som. Anutu, ni iute: Sombe kakan, inako motoyom ikam pak, mi ñgar tiom ipet ma kembei ta ni itunu, mi kikilaala ñgar ambainjana mi ñgar sananjana.”

⁶Moori ire ke tana ñonoono na, kembei ambai pa kanjana. Tabé mata berber pa. Mi isombe ke tana ñonoono ko ikam le ñgar. Tana ikam mi ikan. Mi ikam waene ta ziru timbotmbot na kana ma ikan tomini.^l ⁷Ziru tikan makinj, to matan ikam pak mi tikilaala zitun kembei timbot sorok. Tabé tila ma tikam ke runrun mi timbat, bekena tipakaala zin pa.

⁸Rorou, ma lele ilumu, to Merere Anutu isu mi iwwa pa mokleene. Mi ziru tikanamaali, to tiko ma tila tike lela ke lene. ⁹To Merere Anutu iboobo tomooto ma iso: “Adam, nu mbot swoi?”

¹⁰Mi ni ipekel sua kini ma iso: “Nu wa pa mokleene mi nio ajkanamaalu, tabe ajmoto mi ajmar ajke i. Pa ijgi ajbot sorok.”

¹¹To Anutu iwi i ma iso: “Asinj iso u ta kembena? Nu tana, ke tau anjur ñgalseki pu be kan pepe, ta ko kan sa kek, na?”

¹²Tomooto iso: “Nio som. Moori ta nu uri pio ta ikam ma ajkan.”

¹³Tona Merere Anutu iso la pa moori: “Wai, nu kam mbulu taiñgi paso?” Mi moori iso: “Nio som. Mootho ipakaam yo, tabe ajkan.”

Merere iur kadoono ise kizin

¹⁴To Merere Anutu iso la pa mootho ta kembei:

^j 2:24 Mk 10:7,8; Ep 5:31 ^k 3:1 Yo 8:44; Tur 12:9, 20:2 ^l 3:6 2Kor 11:3; 1Tim 2:14

“Nu kam mbulu sananjana kat,
 tana kadoono tabe aijkam pu i ko biibi ma ilip.
 Mbotjana ku ko ipa ndel pa zin mbili ma koroj su kan ta boozomen.
 Ketem ruunu ko iwe kumbum keteene, mi pa pa.
 Mi kom kini na, musmuuzu ki toono.
 Mi ko mbotmbot ta kembena ma irao swom.

¹⁵ Mi nio ko aijkam ma niomru moori kaparwe koyom koi.
 Mi popojanja ku mi popojanja kini ko tiparwe kan koi tomini.
 Popojanja kini sa ko ipapaala ute,
 mi nu njase pa kumbu dibiini.”^m

¹⁶ Mi moori na, Anutu iso pini ta kembei:
 “Nu sombe kopom, nako patajanja ikamu.
 Mi sombe kam tomtom, na nio ko aijkam ma re yoyounjana biibi kat.
 Tamen njgar ku ko iko pa waem na som.
 Mi nu ko mbot la ni kopo mbarmaana mi ni imboru u.”

¹⁷ Mi Adam na, Anutu iso pini ta kembei:
 “Nu lej la waem kaljaana,
 mi kan ke jonoono ta anjur njalseki pa na.
 Uunu ku tana, ta ikam ma inji be aijpasaana toono i.
 Mazwaana ta so nu mbotmbot su toono,
 nako kam uraata ma biibi, to ndeeje kom kini.

¹⁸ Toono ko ipiyotyooto ro sananjan mi worwooro matanmatanjan pu.
 Mi nu ko kan zeere ma kini ta izze pa toono tana.
¹⁹ Tana ko mbel uraata ma kom uze ipet, tona ndeeje kom kini.
 Mi ko tekteeji ta kembena ma irao meete mi sula mini toono.
 Pa nu tina, nio aijbuuzu u pa toono.
 Tana ko mili mini pa toono.
 Pa nu sa toono na.”ⁿ

²⁰ Tomooto na, ni ipaata kusiini zaana be Eba. Paso, ni iwe tomtom ta boozomen nan. ²¹ Mi Merere Anutu iurpe len mburu pa mbili kulin, mi ipakaala zin pa.

Anutu iziiri tomtom pa mokleene Eden

²² To Merere Anutu iso: “Wai! Ingi tomtom le njgar kembei ta iti. Pa iute njgar ambaijana mi njgar sananjana kek. Kokena isemboron namaana pa ke ki mbotjana mata yaryaarajana tomini ma ikan sorok, to imbotmbot ta kembei ma alok.”

²³ Tana Merere Anutu iziiri zin pa mokleene Eden, bekena tila tikam uraata pa toono ta ni iur zin ma tipet pa na. ²⁴ Iziiri zin ma tipet, to iur

^m 3:15 Ro 16:20; Ibr 2:14; 1Yo 3:8 ⁿ 3:19 Mbo 90:3; Ibr 9:27

anjela mboljan ma timbot la mokleene Eden ziljaana ta imbot la ki zoj uunu na, ramaki buza ta you ikanan la mi itortoori, bekena tipakaala zaala ta ila pa ke ki mbotjana mata yaryaaraajana.^o

Kain mi Abel

4 ¹Tona Adam ziru kusiini Eba tikeene. Mi Eba kopoono, to ipeebe pikin tomooto ta, zaana Kain. Pikin isu, mi Eba iso: “Merere iuulu yo, tana arjkam pikin tomooto ti.”

²Kaimer to Eba ikam pikin tomooto toro, zaana Abel. Ni ziru toono Kain timbot ma tiwe tomtom, to Abel imborro zin mbili mi Kain ikamam uraata pa mokleene.

³Aigule ta na, Kain ikam kini pakan ma ila be ipatoron Merere pa. ⁴Mi Abel, ni ikam sipsip kini mungamunga ta ndekndekjan, mi ipun zin ma ikam mazan mi mbuyen be ipatoron Merere pa. Mi Merere leleene pa Abel mi patoronjana kini.^p ⁵Tamen Kain mi patoronjana kini na, Merere leleene pa som. Tabe Kain keteene malmal kat, mi mataana isukuundu.

⁶Tana Merere iso pa Kain ma iso: “Parei ta nu ketem malmal mi motom isukuundu? ⁷Sombe kam kat mbulu, inako nio lelej pu mi irao nim ise mini. Nu tina, kozo re u. Pa sanaana izanzaazu su kataama kwoono. Tana gabiizi itum, mi koto ñgar sananjana tana.”^q

⁸Tona Kain isu mi iso pa tiziini Abel. Iso: “A barau, mar na ituru tala tawwa lende ri.” Ziru tipa ma tilae ri, to Kain burup mi ipun tiziini Abel ma imeete.^r

⁹Tona Merere iso pa Kain: “Ai, tizim Abel ila parei?” Ni ipekel kwoono ma iso: “Wa, nio ajute i? Uraata tio be aŋborro tiziŋ?”

¹⁰Tona Merere iso pini ta kembei: “Wai, nu kam mbulu sananjana taŋgi paso? Tizim sijiini ta ireere su toono ta iboboobo se pio be aŋpokot.^s ¹¹Nu pun tizim ma sijiini ireere, mi toono kwoono ikaaga mi iwin kek. Tana ingi ajur lem kadoono ta kembei: Nu ko irao mbot toono tingi mini na som. ¹²Mi sombe kam uraata pa toono mi paaza kom kini pa, nako ise som. Tana ko zirri u mi wwa pa toono. Mi ko lem kar sa be mbot pa na som.”

¹³Kain ileŋ sua tana, to iso pa Merere ma isombe: “Kadoono ta ur pio na, biibi mete. Irao be aŋbaada na som. ¹⁴Pa ingi be nu ser yo pa toono tingi ma aŋla leŋ kat pa nu motom i. Mi ko leŋ kar sa be aŋbot pa na som. Tana ko aŋwwa leŋ sorok, mi sombe tomtom sa indeeŋe yo, nako ipun yo ma aŋmeete.”

¹⁵Tamen Merere iso: “Na som. Tomtom sa isombe ipunu, nako nio aŋpokot pa lamata mi ru.” To iur kilalan ta ise ki Kain, beso tomtom tire

^o 3:24 Tur 22:2,14 ^p 4:4 Ibr 11:4 ^q 4:7 Ro 6:12 ^r 4:8 Mt 23:35; 1Yo 3:12

^s 4:10 Ibr 12:24

i, na irao tipuni som. ¹⁶Tona Kain izem Merere, mi ila imbot su toono pakaana ta zaana Nod. Toono tana imbot la lele pakaana ki mokleene Eden ta zoj izze pa i.

Kain lutuunu bizin

¹⁷Kaimer to Kain ziru kusiini tikeene. Mi moori kopoono, to ikam pikin tomooto ta, zaana Enok. Timbotmbot ma kaimer tona Kain iur kar biibi ta, mi ipaata lutuunu Enok zaana pa.

¹⁸Timbot ma Enok iwoolo, to ipeebe Irad. Irad imbot ma iwoolo, to ipeebe Meuyael. Meuyael imbot ma iwoolo, to ipeebe Metusael. Mi Metusael, ni ipeebe Lamek.

¹⁹Lamek, ni iwoolo moori ru. Ta zaana Ada, mi toro zaana Zila. ²⁰Ada, ni ipeebe Yabal. Yabal poponjana kini timbotmbot la beeze men mi timborro mbili. ²¹Yabal tiziini zaana Yubal. Yubal, ni ikam maata pa gita punnjana, mi mamaaza wijana.

²²Lamek kusiini Zila ipeebe Tubal-Kain. Tubal-Kain, ni ikam maata pa mburu uraata kana mataki ja ta tiurpe pa baras mi ain na. Mi Tubal-Kain lunuri zaana Naama.

²³Lamek, ni iso pa kusiini bizin ru ta kembei:

“Ada niomru Zila, kunjgun taljoyom pio.

Kusij bizin ru, kelej sua tio ti.

Tomtom tasa isombe ipun yo, nako aijpuni ma imeete.

Mi sombe nanjga j tasa ipeeze pojoj, na ni tomini, ko aijpuni ma imeete.

²⁴Tomtom tasa isombe ipun Kain ma imeete, nako tipokot pa lamata mi ru.

Tamen nio na, tomtom tasa isombe ipun yo ma aijmeete, nako

tipokot pa tomtu tel laamuru mata mi ru (77).”

Set mi Enos

²⁵To Adam ziru kusiini Eba tipeebe pikin tomooto toro, mi Eba iso: “Kain ipun Abel ma imeete kek, tanata Anutu ikam lej pikin toro ti, be ikam Abel muriini.” Tana Eba ipaata pikin tana zaana be Set. ²⁶Kaimer to, Set ipeebe pikin tomooto ta, mi ipaata zaana be Enos.

Indeeje gorgor tana na, zin tomtom timanga be tikam sunjana pa Merere mi tipakur zaana.

Adam poponjana kini

5 ¹Ingi Adam poponjana kini tipet ta kembei:

Indeeje Anutu iur zin tomtom na, iur zin kembei ta itunu runguunu. ²Iur tomooto mi moori. Iur zin maki j, to ipombol zin mi ipaata zin be ‘tomtom.’^t

^t 5:2 Zin Israel tipaata sua ‘tomtom’ ila zitun kaljan be ‘Adam.’

³ Adam ndaama kini irao kembei 130, to ippeebe pikin tomooto ta ma kembei ta itunu rujuunu, mi ipaata zaana be Set. ⁴ Set isu, to Adam imbot pa ndaama 800 tomen, mi ippeebe pikin tomooto mi moori pakan. ⁵ Ndaama ki Adam irao 930, mana imeete.

⁶ Set ndaama kini irao 105, to ippeebe pikin tomooto ta, zaana Enos. ⁷ Enos isu, to Set imbot pa ndaama 807 tomen, mi ippeebe pikin tomooto mi moori pakan. ⁸ Ndaama ki Set irao 912, mana imeete.

⁹ Enos ndaama kini irao 90, to ippeebe pikin tomooto ta, zaana Kenan. ¹⁰ Kenan isu, to Enos imbot pa ndaama 815 tomen, mi ippeebe pikin tomooto mi moori pakan. ¹¹ Ndaama ki Enos irao 905, mana imeete.

¹² Kenan ndaama kini irao 70, to ippeebe pikin tomooto ta, zaana Malalel. ¹³ Malalel isu, to Kenan imbot pa ndaama 840 tomen, mi ippeebe pikin tomooto mi moori pakan. ¹⁴ Ndaama ki Kenan irao 910, mana imeete.

¹⁵ Malalel ndaama kini irao 65, to ippeebe pikin tomooto ta, zaana Yared. ¹⁶ Yared isu, to Malalel imbot pa ndaama 830 tomen, mi ippeebe pikin tomooto mi moori pakan. ¹⁷ Ndaama ki Malalel irao 895, mana imeete.

¹⁸ Yared ndaama kini irao 162, to ippeebe pikin tomooto ta, zaana Enok. ¹⁹ Enok isu, to Yared imbot pa ndaama 800 tomen, mi ippeebe pikin tomooto mi moori pakan. ²⁰ Ndaama ki Yared irao 962, mana imeete.

²¹ Enok ndaama kini irao 65, to ippeebe pikin tomooto ta, zaana Metusela. ²² Metusela isu, to Enok ziru Anutu tiwwa ma irao ndaama 300. Mi Enok ippeebe pikin tomooto mi moori pakan.

²³⁻²⁴ Tana Enok ziru Anutu tiwwa mi ndaama ki Enok irao 365, tona Enok imbirizi ma tire i mini som. Paso, Anutu ikami ma ila kini kek.^u

²⁵ Metusela ndaama kini irao 187, to ippeebe pikin tomooto ta, zaana Lamek. ²⁶ Lamek isu, to Metusela imbot pa ndaama 782 tomen, mi ippeebe pikin tomooto mi moori pakan. ²⁷ Ndaama ki Metusela irao 969, mana imeete.

²⁸ Lamek ndaama kini irao 182, to ippeebe pikin tomooto ta ²⁹ mi iso: "Anutu ipasaana toono kek, tanata ikam ma takamam uraata biibi kat. Tamen tori ti ko iuulu iti ma ketende su pa uraata kiti." Tana Lamek ipaata pikin zaana be Noa. ³⁰ Noa isu, to Lamek imbot pa ndaama 595 tomen, mi ippeebe pikin tomooto mi moori pakan. ³¹ Ndaama ki Lamek irao 777, mana imeete.

³² Noa ndaama kini irao 500, tona ippeebe pikin tomooto tel, ta zan Sem, Ham mi Yapet.

^u 5:23-24 Ibr 11:5; Yud 14

Mbulu sananjanana kizin tomtom ipet ma iwe biibi

6 ¹⁻²Indeeje tana zin tomtom timasak ma tiwe boozo kek. Mi Anutu lutunu bizin tire zin tomtom lutun moori bizin runjgun ambaimbaijan, tona tikam zin mi tiwoolo zin. To tipeebe.^v ³⁻⁴Takenata zin tomtom us ta mburanjan mi zanjan mi malmaljan na, tipet ma timbot su toono. Tona Merere iso: "Zin tomtom na, toono kan men. Tana ko bubuŋor imbot raama zin ma alok na som. Kozo ko timbot irao ndaama tomta lamata mi ta (120) men, mana swon imap."

⁵Merere ire mbulu kizin tomtom ta timbot su toono na, isaana ma isaana kat, mi tikamam ḥgar mi lelen iurur pa mbulu sananjanana totomen.^w ⁶Tana ni leleene ipata kat pizin tomtom ta itunu iur zin su toono na mi ipeles pizin. ⁷To iso: "Aiss, tonjo, ingi ko aŋpambiriizi zin wal ta boozomen ramaki zin mbili mi man mi koroj boozomen ta tikarra pa toono i ma tila len lup. ḥnoono, nio ituŋ ajur zin. Tamen mbulu kizin sananjanana ta ikam yo ma aŋpeles kat pizin."

⁸Tamen Noa na, Merere leleene ambai pini, mi ikampewe i.

Mbol ki Noa

⁹⁻¹⁰Ingi Noa zijan popojana kini mbol kizin.

Noa ippeebe pikin tomooto tel, zan Sem, Ham, mi Yapet. Mi Noa, ni le sosor sa som. Ni itutamen ta tomtom ndeejenjana imbot la wal ta boozomen lelen. Mi ileŋlen la Anutu kaljaana mi ziru tiwwa.

¹¹⁻¹²Indeeje tana Anutu ire mbulu sananjanana kat ilol toono ma imap. Pa malmal imbot pa lele ta boozomen. Tana Anutu ire toono isaana kek. Pa tomtom timap ma tikamam mbulu sananjanana men.

Noa ipo woongo

¹³To Anutu iso pa Noa: "Toono ipen pa mbulu ki malmal. Tana nio leleŋ iur kek be aŋpasaana zin tomtom ramaki koroj boozomen ta timbotbot toono na. ¹⁴Tana maŋga be po lem woongo sa. Re ke mboljan, to taara mi sap be po woongo pa. Mi sombe po woongo, na didi woongo leleene be iwe boozo mi ḥgal zim pa leleene mi pa mat tomini. Naso imbol kat. ¹⁵Ur woongo ka kin ta kembei: molo kini irao re tomta tel lamoromata (133 mita), mi babajana kini irao re laamuru mi ru (22 mita), mi kor kana irao re lamata mi ru (13 mita). ¹⁶Po ruumu uteene isala woongo ḥwaana, mi sombe pun didi, na isala tuŋ sala mbal pepe. Zem mazwaana ri be iwe miiri kwoono. To ur woongo ka kataama imbot la zilŋaana. Mi ur woongo leleene tel: ta imbot meleebe, toro imbot lukutuunu, mi toro imbot kor.

^v 6:1-2 2Pe 2:4-5 ^w 6:5 Un 8:21; Mbo 14:1-3; Ro 3:10-18

¹⁷Len. Nio kola aŋkam ma nonor biibi ipet pa toono, bekena ipasaana koroj kalajan ta boozomen. Ko aŋpomon zin ma timap. Tana koroj boozomen ta timbotmbot pa toono i, ko timetmeete lup. ¹⁸Tamen nu ituru taparlup ti ma tewe tamen kek. Tana kam kusim, mi lutum bizin ziŋan rwom moori bizin, mi kelela woongo leleene.^x ¹⁹⁻²⁰Mi yo zin mbili, man, mi koroj matakija ta tikarra pa toono i tomini, rujaruja, tomooto mi paŋgaara, mi kamap ma kelela woongo leleene. Naso zin tomini timbot ambai. ²¹Mi yo kini matakija ta boozomen mi ur lela woongo be iwe niomjan zin mbili mi koroj munmun ta boozomen koyom kini.”

²²Anutu iso sua tana ma imap, tona Noa ila ma ikam ka uraata. Ito Anutu sua kini ta boozomen.^y

Nonor biibi

7 ¹Kaimer to Merere iso pa Noa ta kembei: “Nio aŋre kembei nu itum tamen ta kamam mbulu ndeejenjana pa nio motoj. Tana niomjan kusim, mi lutum bizin, mi rwom moori bizin, kala ma kelela woongo.^z ²Mi zin mbili matakija boozomen ta ambaimbaijan pa patoronjana i, kam tomooto lamata mi ru, mi paŋgaara lamata mi ru ma tilela woongo. Mi zin mbili ta ambai pa patoronjana som i, ina kam ruruja men, tomooto ta mi paŋgaara ta. ³Mi man matakija ta boozomen tomini, kam tomooto lamata mi ru, mi paŋgaara lamata mi ru. Naso kaimer tipeebe mi timasak ma tirao pa toono. ⁴Pa aigule lamata mi ru imap, tonabe aŋkam yan ma isu toono ma irao aigule tomtooru mi mbeŋ tomtooru, bekena aŋpambiriizi koroj kalajan boozomen ta aŋur zin na, ma timap pa toono ma tila len.”

⁵Merere iso sua tana makin, tona Noa ila ma ikam ka uraata. Ito Merere sua kini ta boozomen.

⁶Indeeje Noa ndaama kini 600 na, nonor biibi be ipet pa toono. ⁷Tana Noa ma kusiini mi lutuunu bizin ziŋan rwoono moori bizin timap ma tilela woongo leleene bekena timbot ambai. Kokena nonor ipasaana zin. ⁸⁻⁹Mi zin mbili ta ambai pa patoronjana i, ramaki zin mbili ta ambai pa patoronjana som i, mi koroj boozomen ta tikarra pa toono i, zin rujaruja timar ki Noa mi ziŋan tilela woongo. Tito sua ta Anutu iso na. ¹⁰Tilela woonjo mi aigule lamata mi ru imap, tona nonor biibi ipet ma ilol toono.

¹¹Indeeje ta Noa ndaama kini iwe 600 na, ka puulu iwe ru pa mi ka mbeŋ iwe lamoromata mi ru na, toono kwoono ikaaga, mi yok biibi ta imbot meleeba na, ise raama mburaana biibi. Mi saamba tomini, kwoono ikaaga mi yok ta imbot kor na itop ma zaza. ¹²Tana yan mosoolo isu toono ma irao aigule tomtooru mi mbeŋ tomtooru. ¹³Indeeje kat aigule

^x 6:18 1Pe 3:20 ^y 6:22 Ibr 11:7 ^z 7:1 Mt 24:38; 1Pe 3:20; 2Pe 2:5

tana na, Noa ma kusiini mi lutuunu bizin tel Sem, Ham, mi Yapet ziyan kusin bizin tilela woongo leleene¹⁴ ramaki zin mbili matakija kar kana mi buzur matakija su kana, mi koroj matakija ta tikarra pa toono na, mi man matakija ta boozomen.¹⁵⁻¹⁶ Tana koroj kalajan matakija ta boozomen, ruruja, tomooto mi pangaara, ta ziyan Noa tilela woongo leleene, kembei ta munju Anutu iso na. To Merere itunu iktkaala kataama pizin.

¹⁷Nonor ikelkel kat ma irao aigule tomtooru. Mi yok ipen ma ise kor ma li irao be woongo ipotpot. ¹⁸Mi yok tana mburaana biibi ma ilip mi izze ma iwe li biibi, to woongo ipotpot se mi izurzur. ¹⁹Tana yok izze raama mburaana biibi ma ilol abal bibip ta boozomen. ²⁰Mi yok ipen ma izalla izalla ma ilip pa abal utenuten ta boozomen irao re paŋ (8 mita). ²¹Tana koroj kalajan boozomen ta timbotmbot pa toono na, timonmon lup. Mbili kar kan, buzur su kan, mi koroj karrajan, ramaki zin tomtom ta boozomen timetmeete lup. ²²Koroj kalajan boozomen ta tipa pa toono, ta timap ma tila len. ²³Ina zaala ta Merere ipambiriizi koroj ta boozomen pa toono. Zin tomtom, mbili, koroj karrajan, mi man ta tirie sala mamaana jana na, sa imbot mini som. Timap ma tila len. Tamen Noa ziyan wal kini, zin timbot ambai lela woongo leleene.^a

²⁴Tana yok ilol toono ma imbot irao puulu lamata (aigule 150).

Nonor imap

8 ¹Anutu, ni mataana iŋgalŋgal Noa mi koroj boozomen ta ziyan Noa timbotmbot lela woongo leleene na. Tana ikam miiri ma imar be irike yok ma izzu. ²To toono kwoono ta yok iwedet pa i, mi saamba kwoono ta yok izzu pa i, timun mini mi yaŋ imet. ³⁻⁴Tana yok ikamam be izzu. Puulu lamata imap na, yok matapot. Indeeje puulu iwe lamata mi ru ka mbeŋ lamoro mata mi ru na, woongo ileege sala abal Ararat uteene. ⁵Yok izzu men ma indeeje puulu iwe laamuru ka mbeŋ mataana kana, to abal utenuten tizze be timbot mat. ⁶⁻⁷Aigule tomtooru tomen imap, to Noa ipakaaga woongo ka konkwoono ta munju iurpe na, mi ipirie man ankor ta ma ila. Man tana irie ma ikoliuli ma irao yok imaaga kat. To imiili mini som.

⁸Tabe Noa isombe iute: Ko yok isula kek, som zen? Tana ipirie mbalmbal ta ma ila. ⁹Tamen yok imaaga kat zen. Tabe mbalmbal irao indeeje muriini sa be isala na som. Tana imiili ma imar mini, mi Noa isara namaana ipera mat, mi man ise namaana, to ikami ma ilela. ¹⁰Noa inaama ma aigule lamata mi ru tomen imap, to ipirie mbalmbal ma ila mini. ¹¹Rorou na, mbalmbal imiili ma imar raama ke olib ruunu popoŋjana ta imbot la kwoono. Tana Noa iute yok imaaga kek.

^a 7:23 Ibr 11:7; 2Pe 2:5, 3:6

¹²Noa inaama ma aigule lamata mi ru tomen imap, to ipirie mbalmbal ma ila mini. Mi mazwaana tana mbalmbal imiili som. ¹³Tana indeeje Noa ndaama kini irao kembei 601, mi puulu mataana kana ka mbej mataana kana na, yok imaaga pa toono kek. Tana Noa ikiili woonjo ka ruumu uteene, mi itiiri lele ma ire yok imaaga pa toono kek. ¹⁴Indeeje puulu toro ka mbej tomoota lamata mi ru na, toono iraraaza ma sek kat.

¹⁵⁻¹⁶To Anutu iso pa Noa, iso: “Zem woonjo, mi niomjan kusim mi lutum bizin mi rwom moori bizin koyooto ma kepera mat. ¹⁷Mi kam koroj kalajan boozomen ta niomjan kombot lela woongo na, ma tiyooto mi tipera mat, bekena tipeebe mi timasak ma tirao pa toono.”

¹⁸Tana Noa ma kusiini mi lutuunu bizin mi rwoono moori bizin tizem woongo ma tipera mat. ¹⁹Mi zin mbili mi man mi koroj karrajan ta boozomen tiluplup zin la unun, mi tizem woongo ma tipera mat tomini.

Noa ikam patoronjana ila ki Anutu

²⁰Tona Noa indou pat pakan mi iurpe patoronjana muriini pa Merere. Mi ikam mbili mi man pakan ta ambai pa patoronjana i, mi ipun zin, to iur zin sala pat ndourjana tana, mi ineene zin be iwe patoronjana pa Merere. ²¹Mi Merere iyoozo patoronjana tana kuziini ambaijana kat, tona ikam ḥgar ta kembei: “Kaimer ko irao aŋpasaana toono pa sanaana mi sosor kizin tomtom mini na som. Paso, nio aŋute: Indeeje zin naŋganjjan mi imar na, ḥgar kizin izanzaana men. Tana nio ko aŋpasaana koroj kalajan mini kembei ta aŋkam kek na som.

²²Mazwaana ta so toono imbotmbot men,
nako kini paazajana, mi kini ḥgaamajanana,
lele lomojana, mi lele bayoujana,
re mi iwaara, aigule mi mbej.
Koroj ta boozomen tana ko irao imap na som.
Kola imbotmbot men.”

Anutu imbuksua ila ki Noa

9 ¹To Anutu ipombol Noa zijan lutuunu bizin, mi iso pizin ta kembei: “Kepeebe mi kamasak ma karao pa toono ta boozomen. ²Koroj boozomen ta timbotmbot pa su lene na, zijan man, mi koroj karrajan, mi ye ko matan koikoi mi timoto yom. Mi nio aŋzem zin ima nomoyom be komboroi zin. ³Muŋgu aŋkam koyom zeere mi kini men be kakan. Mi koozi na, aŋkam koroj kalajan boozomen ta tiwwa pa toono na piom be kakan tomini.”

⁴“Mi koroj tamen ta aŋgalsek pa. Buzur mazaana ta siŋ imbot la na, kakan pepe. Paso, siŋ ta ikam ma koroj kalajan timbot matan yaryaara.”^b

^b 9:4 ḥgo 15:20

⁵Tana tomtom sa sombe ipun yom ma sinjiyom ireere, nako nio anpokot. Mi sombe buzur sa ikan tomtom sa ma sijiini ireere, nako kupuni ma imeete be ikot tomtom tana sijiini. Mi sombe tomtom tasa ipun tomtom toro ma imeete, na ni itunu sijiini ko ireere be ipokot tomtom tana sijiini.”

⁶Tana tomtom ta so ipun tomtom toro ma imeete,

na ni tomini, tomtom ko tipuni ma imeete.

Paso, Anutu iur tomtom irao itunu runguunu.^c

⁷⁻¹⁰To Anutu iseeŋge sua kini, mi iso pa Noa ziŋan lutuunu bizin ta kembei: “Niom kepeebe mi kamasaŋ ma karao pa toono. Mi kelej. Niom mi zin popojana tiom tabe tipet pa kaimer i, mi koroj kalaŋan boozomen ta niomjan kombot lela woongo leleene mi kepet mat mi kombotmbot su toono na, nio aŋscombe aŋbuk sua piom.^d ¹¹Sua ta kembei: Nio ko irao aŋkam mini nonor biibi sa be ipambiriizi koroj kalaŋan ma tila len na som. Mi toono ta kembena. Nonor biibi sa ko irao ipasaana mini na som.”

¹²⁻¹³To Anutu iseeŋge sua kini ma iso: “Za tio ta imbot la mayaanaŋjana na, ta ingi buri aŋjur be iwe kilalan pa sua tio mbukŋana tana. Sua tana, nio aŋbuk piom mi koroj kalaŋan boozomen ta niomjan kombotmbot pa toono na. Sua tana kola imbotmbot ma alok. ¹⁴⁻¹⁵Beso aŋjur miiri tieene sala mayaanaŋjana mi za ipet ramaki, na nio ko motoŋ ingal sua ta aŋbuk piom mi koroj kalaŋan ta boozomen. Sua ta kembei: Nonor sa ko irao ipambiriizi yom mini som. ¹⁶Tana za isombe iwedet la miiri tieene, na nio ko aŋre la pa, mi motoŋ ingalŋgal sua ta aŋbuk pa koroj kalaŋan boozomen ta timbotmbot pa toono na. Pa sua tana kola imbotmbot ma alok.”

¹⁷Tana Anutu iso pa Noa ta kembei. Iso: “Za, ina iwe kilalan pa sua ta aŋbuk pa koroj kalaŋan boozomen ta timbotmbot pa toono na.”

Noa mi lutuunu bizin tel

¹⁸Noa lutuunu bizin tel ta timbot woongo mi tiyooto ma tipet mat na, zan: Sem, Ham, mi Yapet. Ham, ni lutuunu zaana Kanaan. ¹⁹Iwal boozomen ta timbotmbot su toono na, tiyooto pa Noa lutuunu bizin tel tana.

²⁰Noa, ni tomtom ki woomo, mi ikam maata pa baen paazaŋjana.

²¹Aigule ta, ni iwin yok baen ma ikankaana. Mi kawaala kini ipurus ma itop, tabe ikenne le sorok lela beeze kini leleene. ²²Mi Noa lutuunu Ham, ta Kanaan tamaana na, ire la pa tamaana ta ikenne sorok na, to ila ki toono bizin, mi iso zin pa mbulu ta ire na. ²³Tamen Sem mi Yapet

^c 9:6 Kam 20:13 ^d 9:7-10 Un 1:28

tigaaba Ham pa mbulu kini tana som. Ziru tila ma tikam kawaala, to tiur se regen, mi tipa ki ndemen ma tila, mi tipakaala taman. Pa lelen be tire taman imbot sorok na som.

²⁴Noa imanja ma mataana ikam pak, to ilej sua pa mbulu ta lutuunu kaimerjana Ham ikam pini na. ²⁵Tana ipiri sua sananjana pini ma iso ta kembei:

“Wal ki Kanaan ko tibaada patajana biibi kat.

Pa zin ko tiwe wal sorrokjan mi tiwe mbesoojo pa ton bizin.”

²⁶⁻²⁷To iseenge sua kini ma iso:

“Iti tapakur Merere Anutu ki Sem.

Tamen zin Kanaan ko tiwe mbesoojo sorok pa wal ki Sem.

Yapet lutuunu bizin, Anutu ko ipamasak zin ma tiwe boozo, mi iseenge toono kizin ma iwe biibi.

Mi zijan wal ki Sem ko timbot la mbata mi timbot ambai men.

Tamen zin Kanaan ko tiwe mbesoojo sorok pa wal ki Yapet.”

²⁸⁻²⁹Nonor biibi imap, tona Noa imbot pa ndaama 350 tomen. Tana ndaama kini irao kembei 950, mana imeete.

Noa lutuunu bizin popojanā kizin

10 ¹Ingi mbol ki Noa lutuunu bizin mi popojanā kizin.
Noa ippeebe lutuunu bizin tel, zan Sem, Ham, mi Yapet. Noror biibi imap, to popojanā kizin tipet ta kembei:

²Yapet lutuunu bizin na: Gomer, Magog, Madai, Yaban, Tubal, Mesek, mi Tiras. ³To Gomer lutuunu bizin na: Askenas, Ripat, mi Togarma. ⁴Mi Yaban lutuunu bizin na: Elisa, Tasis, Kitim, mi Dodanim. ⁵Zin wal uunu tana, ina Yapet tumbuunu bizin. Zin tila ma tirao sousou mi mutu ta boozomen. Un tataja tila timbot la lele kizin kizin, to tiparbot molo pizin, mi zijan tiparso sua pizin mini som. Tabē kaljan itooro ma iwe ndelndelja.

⁶Mi Ham ni lutuunu bizin na: Kus, Aikuptu, Put, mi Kanaan. ⁷To Kus lutuunu bizin na: Seba, Abila, Sapta, Rama, mi Sapteka. Rama lutuunu bizin na: Siba mi Dedan.

⁸Kus, ni ippeebe pikin ta, zaana Nimrot. Nimrot, ni zaana biibi pa malmal, ⁹mi Merere ire i kembei ni irao kat pa nojana. Tanata kaimer tizzo ta kembei: Tomtom ta so irao kat pa nojana na, ni kembei ta Nimrot. ¹⁰Nimrot, ni imboro lele pakaana biibi ta zaana Sinar (zaana toro Babilon). Lele tana na, kar bibip tel timbot pa. Zan Babel, Erek, mi Akat. ¹¹⁻¹²Kaimer to Nimrot izem lele tana, mi ila pa lele pakaana ki Asiria mi iur kar bibip pañ ta zan Ninibe, Reobot-Ir, Kala, mi Resen. Kar Resen, ina imbot la kar Ninibe mi kar Kala mazwan. Mi kar biibi kat ta Ninibe.

¹³⁻¹⁴ Mi Aikuptu lutuunu bizin na: Lud, Anam, Leap, Naptu, Patrus, Kaslu, mi Kaptor. Kaslu tana, ta zin Pilstia kan tiyooto pini.

¹⁵⁻¹⁹ Kanaan lutuunu bizin na: Sidon, ta pikin munjamunja, to Et, Yebus, Amor, Gargas, Ep, Aki, Sini, Arbad, Semar, mi Amat.

Kaimer to zin poponjana ki Kanaan tiparreege zin ma tiwe un un, mi tila timbot pa lele pakaana ta ka senjaaja uunu isu kar Sidon, mi isula pa kar Gerar mi kar Gasa, to ikakat ma ilae pa lele ta kar Sodom, Gomora, Adma, mi Seboim timbot pa na. To isala mini, mi imap su kar Lasa. Ina lele kizin Kanaan. ²⁰ Wal tana, ta tipet pa Ham. Mi tiwe un boozo, mi tila timbot la zitun lele kizin kizin, mi kaljan ndelndelja.

²¹ Noa lutuunu Sem, ta Yapet toono na, ni tomini ipeebe, mi iwe zin wal ki Eber un. ²² Sem lutuunu bizin na: Elam, Asur, Apaksat, Lut, mi Aram. ²³ Aram lutuunu bizin na: Us, Ul, Geter, mi Mas. ²⁴ Apaksat, ni ipeebe Sela. Mi Sela, ni ipeebe Eber. ²⁵ Eber lutuunu bizin ru. Ta zaana Pelek, mi toro zaana Yoktan. Indeeje tana, zin tomtom tumureege, mi tila timbot legaleja. Tanata tipaata pikin ta zaana be Pelek.

²⁶⁻²⁹ Yoktan lutuunu bizin na: Almodat, Selep, Asamabet, Yera, Adoram, Usal, Dikla, Obal, Abimael, Seba, Opir, Abila, mi Yobap. Wal tina, ta Yoktan lutuunu bizin. ³⁰ Toono kizin ka senjaaja uunu iyaara isu Mesa, mi ila ipet lele abalabaljana ki Separ ta imbot la ki zoj uunu. ³¹ Wal tana, ta tipet pa Sem ma tiwe un un boozo, mi tila timbot la toono kizin kizin, mi kaljan ndelndelja.

³² Tana nonor biibi imap, to Noa poponjana kini ta zan ise tingi lutuunu bizin tila mi tirao pa lele ta boozomen ma tiwe wal uunu boozo. Zin tel tana, ta tiwe wal boozomen ta timbotmbot toono na un.

Urum Babel ta uteene isala kat

11 ¹ Muñgu zin tomtom ta timbot su toono na, zin ta boozomen kaljan tamen. ² Mi zin tizirri zin ma tilala pa zoj uunu, to tindeeje lele keteeneenjana ta, ta imbot pa lele pakaana ki Sinar, mi tipun su tana.

³ To timanja mi tiparso pizin ta kembei: “Lak! Kozo totooro toono sa mi teneene pa you be ipet ma iwe kembei ta pat mboljana i.” Tana tikam ta kembei, to len koroj be tipo ruumu mboljana pa. Mi tikam koroj toro kembei ta zim i, be ikis pat tana ma imbol.

⁴ To timanja mi tiso: “Lak! Kozo iti tuur lende kar biibi sa, mi topo urum tau uteene isala ma kojsala saamba. Naso zanda iwe biibi. Mi koroj toro tomini. Uraata biibi tingi ko ilup ti ma tewe tamen. Kokena tumureege ma tombot lejaleja irao toono ta boozomen.”

⁵ To Merere isu be ilou zin, mibe ire kar biibi mi urum tau tomtom tiwoo ma uteene isala ta kor a. ⁶ Tabe iso: “Wae! Zin tomtom tau tilup ma tiwe tamen kek. Mi tiso kaljan tamen. Mi ingi timanja pa uraata biibi

ta tingi tomini. Tana kaimer ko matan pasom uraata bibip ta boozomen.
 7 Kozo tusula mi tooro kaljan ma iwe ndelndelja. Naso tapakankaana zin ma irao tiparlej kaljan mini som.”

8 Tona Merere iyangwiiri zin mi tiko papirik ma tira pa lele ta boozomen. Tana tizem uraata biibi tana ma imborene.

9 Kar biibi tana, tipaata zaana be ‘Babel.’ Paso, indeenje ta tomtom ta boozomen timbotbot tana na, Merere itoro kaljan bekena ipakankaana zin, mi iyangwiiri zin ma tila tira pa toono ta boozomen.

Sem popojana kini

10 Sem popojana kini tipet ta kembej:

Indeenje nonor biibi imap mi ndaama ru ilae na, Sem ippeebe pikin tomoota ta, zaana Apaksat. Mazwaana tana Sem ndaama kini irao 100 kek. 11 Apaksat isu, to Sem imbot pa ndaama 500 tomen, mi ippeebe pikin pakan, mana imeete.

12 Apaksat ndaama kini irao 35, to ippeebe pikin tomoota ta, zaana Sela. 13 Sela isu to Apaksat imbot pa ndaama 403 tomen, mi ippeebe pikin pakan, mana imeete.

14 Sela ndaama kini irao 30, to ippeebe pikin tomoota ta, zaana Eber.

15 Eber isu, to Sela imbot pa ndaama 403 tomen, mi ippeebe pikin pakan, mana imeete.

16 Eber ndaama kini irao 34, to ippeebe pikin tomoota ta, zaana Pelek. 17 Pelek isu, to Eber imbot pa ndaama 430 tomen, mi ippeebe pikin pakan, mana imeete.

18 Pelek ndaama kini irao 30, to ippeebe pikin tomoota ta, zaana Reu.

19 Reu isu, to Pelek imbot pa ndaama 209 tomen, mi ippeebe pikin pakan, mana imeete.

20 Reu ndaama kini irao 32, to ippeebe pikin tomoota ta, zaana Seruk.

21 Seruk isu, to Reu imbot pa ndaama 207 tomen, mi ippeebe pikin pakan, mana imeete.

22 Seruk ndaama kini irao 30, to ippeebe pikin tomoota ta, zaana Naor.

23 Naor isu, to Seruk imbot pa ndaama 200 tomen, mi ippeebe pikin pakan, mana imeete.

24 Naor ndaama kini irao 29, to ippeebe pikin tomoota ta, zaana Tera. 25 Tera isu, to Naor imbot pa ndaama 119 tomen, mi ippeebe pikin pakan, mana imeete.

26 Tera ndaama kini irao 70, to ippeebe lutuunu bizin tel ta zan Abaram, Naor, mi Aran.

Mbol ki Tera

27 Ingi Tera zijan popojana kini mbol kizin:

Tera ippeebe Abaram, Naor, mi Aran. Aran, ni ippeebe Lot. 28 Aran tamaana Tera imbotbot men, mi Aran imeete su kar kini Ur, ta imbot la lele pakaana biibi ki Kaldia na.

²⁹ Abaram iwoolo Sarai, mi Naor iwoolo Milka. Milka ziru Iska taman ta Aran. ³⁰ Mi Sarai, ni kopo somjana, tana ippeebe pikin som.^e

³¹ Tera, ni ikam lutuunu Abaram, mi tumbuunu Lot, ta Aran lutuunu na, mi rwoono moori Sarai, ta Abaram kusiini na, ma zijan tizem kar Ur tau imbot la lele pakaana ki Kaldia na, mi tisombe tila pa toono Kanaan. Tamen tipet kar Aran, to tipun su mi timbot tana. ³² Indeeje Tera ndaama kini irao 205, to imeete su kar tana.

Merere iboobo Abaram

12 ¹Aigule ta, Merere ipet ki Abaram mi iso pini ta kembei. Iso: “Abaram, zem toono ku, mi tomom ma nom ma torjmatizij ku, mi manjga ma la pa toono tabe arjso u pa i.^f ²Nio ko arjkam popojana ku ma tipet ma tiwe boozo kat mi wal zannjan. Mi kampejana tio ko imbotmbot se ku, mi arjkam zom ma iwe biibi. Mi nu ko we zaala pa wal boozomen be tikam kampejana ambaijana. ³Wal ta so tikampe u, na nio ko arjkampe zin. Mi zin wal ta so matan pasomu, na keteg malmaljana tio ko ise kizin. Mi nu ko we zaala be kampejana biibi ise kizin karkari ta boozomen ta timbotmbot pa toono na.”^g

⁴Merere iso sua tana, to Abaram ito kaljaana, mi imanjga ma izem kar Aran. Mi tiziini lutuunu Lot igaabi ma zijan tila. Indeeje tana Abaram ndaama kini irao 75 kek. ⁵Tana Abaram ikam kusiini Sarai, mi lutuunu Lot, mi mburu kizin ta boozomen ma zijan zin mbesoorojo kizin tau tikam zin su kar Aran na, timanga pa pai kizin. Tiwwa ma tila, mi tipet toono Kanaan.

⁶ Abaram bizin tiwwa pa toono Kanaan, mi tila tipet kar Sekem. Kar tina, ke biibi ta imbotmbot, zaana More. Indeeje tana, zin tomtom ki Kanaan timbotmbot pa toono tana.

⁷To Merere ipet ki Abaram isu tana, mi iso pini. Iso: “Toono tabe arjkam pa popojana ku ta tingi.” To Abaram indou pat isu lele tana be iwe patoronjana muriini. Paso, Merere ipet kini isu tana.^h

⁸Kaimer na, Abaram izem Sekem, mi ipa ma ila pa lele abalabaljana ta imbot la zoj uunu pa kar Betel. To ipun su kar Betel mi kar Ai mazwan. Kar Betel imbot la iwaara mi kar Ai imbot la re. Mi Abaram ipo patoronjana muriini isu lele tana mi isuŋ pa Merere.

⁹Kaimer to ni imanjga mini pa pai, mi iwwa ma ila pa lele pakaana biibi ta zaana Negeb.

Abaram isula Aikuptu (Un 20:1-18, 26:1-11)

¹⁰Timbotmbot su tana, mi peteеле biibi ipet ma toono ki Kanaan na, kini sa som kat. Tana Abaram iko ma isula pa Aikuptu be imbot ḥana ri,

^e 11:30 Un 25:21, 29:31 ^f 12:1 Igo 7:2; Ibr 11:8 ^g 12:3 Igo 3:25; Ga 3:8

^h 12:7 Igo 7:5

tonabe imili ma ise mini. ¹¹Tila ma tigarau pa Aikuptu, to Abaram iso pa kusiini Sarai ta kembei. Iso: “Lej. Nio ajute nu moori kaibiim kat. ¹²Tana zin wal ki Aikuptu tiscombe tire u, nako matan berber pu. To tipun yo ma ajmeeete be tikamu. ¹³Tana kozo tala, to so pizin be nu tom ta nio i. Naso nu ndomom pio, mi tikampe yo ma ajbot ambai.”

¹⁴Sua ki Abaram yonoono kat. Pa tila tipet Aikuptu, to zin Aikuptu kan tire Sarai kembei ni moori kaibiim kat. ¹⁵Tana zin menderjan ki king tire i, to tila ki king mi kwon mbesmbeeze pa Sarai. To tila na tikam Sarai, mi tiuri la ruumu ki king. ¹⁶Mi Sarai ndomoono pa Abaram, tana king ikampe i mi ikam le sipsip, mekmek, makau, doŋki, mi kamel pakan, ramaki mbesojo pakan.

¹⁷To Merere ikam ma mete sananjana kat ise ki king zijan zin wal kini. Paso, ni ikam Abaram kusiini Sarai tau. ¹⁸⁻¹⁹Tana king iboobo Abaram ma imar, mi iyaambi i ta kembei: “Parei ta nu kam mbulu tingi pio? Ni sa nu kusim na! Parei ta nu sombe lumri? Nio ajurla sua ku, tana ajscombe aŋkami ma iwe kusij. Is, kam kusim mi niomru kala leyom.” ²⁰Tona king iur sua pizin menderjan kini be tiser Abaram ziru kusiini mi koroj kini ta boozomen ma tila len.

Abaram ziru Lot tiparzem zin

13 ¹Tana Abaram zijan kusiini mi lutunu Lot tikam koroj kizin ta boozomen ma tizem Aikuptu, mi timili ma timar mini pa lele pakaana ki Negeb. ²Abaram, ni mbio uunu kat. Pa ni le mbili mi pat milmiljan boozo. ³⁻⁴To Abaram izem lele ki Negeb, mi imanga mini mi izirri i ma ila ipet lele ta imbot la kar Betel mi kar Ai mazwan, mi isuj pa Merere su tana. Pa lele tana, ta munju ni ipun su pa mi ipo patoronjana muriini.

⁵Lot, ta ziru Abaram tiwwa na, ni le mbili boozo, mi wal kini zijan zin mbesojo kini boozomen tomini. ⁶Tana Abaram ziru Lot, len koroj boozo kat, mi toono irao be ziru timbot la mbata na som. ⁷To Lot mbesojo kini mi Abaram mbesojo kini timanga mi tiparzoro. (Indeje tana zin wal ki Kanaan mi zin wal ki Peres, zin tomini timbotmbot lele tana.)

⁸Tabe Abaram iso pa Lot ma iso: “Ituru tojmatiziŋ tau. Tana lelen be ketende malmal par piti pepe. Mi mbesojo kit tomini, tiparzoro pepe. ⁹Lutuj re. Toono biibi ta imbotmbot i. Tana itum re lem lele pakaana sa be mbot pa, mi nio lej pakaana. Nu sombe sulae, nako ajsalae. Mi sombe leliae, nako ajperae.” ¹⁰Tona Lot mataana ila mi itiiri lele. Ni ire la pa lele keteenjenana ta yok Yordan imbot pa ma ila imili su kar Zoar na. Toono tana ambaijana kembei ta mokleene ki Merere mi kembei ta toono kizin Aikuptu. Paso, indeje tana Merere ipasaana kar Sodom mi kar Gomora zen. ¹¹Tana Lot ziru Abaram tiparzem zin, mi timbot la mbata mini som.

Pa Lot ikam le toono keteenejana ta igarau pa yok Yordan na, mi imanya be izirri i ma ila pa zoj uunu.¹² Tana Abaram, ni imbotmbot toono Kanaan. Mi Lot, ni imbotmbot toono keteenejana ta igarau pa kar Sodom na.¹³ Indeeje mazwaana tana, zin tomooto mi moori ki kar Sodom tikamam mbulu bozboozo ma tisosor biibi kat pa Merere mataana.

Abaram ila pa kar Ebron

¹⁴ Lot izem Abaram, mana Merere iso pa Abaram. Iso: "Kozo mender mi motom lela, pera, sula, sala, mi tiiri lele.ⁱ ¹⁵ Toono boozomen ta re i, ina aŋkam pu mi popojana ku be kombotmbot pa mi iseenge iseenge ma ila.ⁱ ¹⁶ Mi nio ko aŋkam popojana ku ma tipet ma tiwe munjaana ka tieene kembei ta ululu toono kana i. Tomtom tasa ko irao be inin zin na som. ¹⁷ Tana manga mi pa pa lele ta boozomen tingi mi tiiri. Pa ingi, aŋkam ma iwe lem."

¹⁸ Tana Abaram imanya mini, mi izirri i ma ila ipet kar Ebron, to ipun su lele ta zaana Mamre. Lele tana ke bibip timbotmbot pa. Mi ipo patoronjana muriini pa Merere isu tana.

Abaraam ikamke Lot

14 ¹⁻⁹ Indeeje mazwaana tina, Bera ni king ki kar Sodom, mi Birsa ni king ki kar Gomora, mi Sinap ni king ki kar Adma, mi Semeba ni king ki kar Zebo, mi Kedoleoma ni king ki kar Elam. Kedoleoma tina, ni imboro king paj tana ramaki king ki kar Bela, ta zaana toro Zoar na, ma irao ndaama laamuru mi ru kek. Mi indeeje ndaama iwe laamuru mi tel pa, to king lamata tana timanya mi tizooro king Kedoleoma kaljaana.

Tana indeeje ndaama iwe laamuru mi paj pa, to king Kedoleoma iboobo la pa gaabajana kini tel ta zan tis: Amrapel, ni king ki kar Sinar, Ariok, ni king ki kar Elasa, mi Tidal, ni king ki kar Goi. Mi king paj tina zijan malmal kan kizin tila, to zijan zin wal ki Repaim tiporou isu kar Asterot-Karnaim ma tilip pizin.

To tila pa kar Am, mi zijan zin wal ki Zuzim tiporou ma tilip pizin. To tila pa toono keteenejana ki Kiriataim, mi zijan zin wal ki Enim tiporou ma tilip pizin. To tila pa lele abalabaljana ki Seir, mi zijan zin wal ki Or tiporou ma tilip pizin. To tiketoto zin ma tila pa kar El Paran, ta imbot kolourjana pa lele bilimjana na.

Mana timili mini ma tila pa kar Kades ta imbot la ki yok Mispat na. To zijan zin wal ki Amalek mi zin wal ki Amor ta timbotmbot pa kar Azezon Tamar na, tiporou. Tiporou na, tilip pizin tomini.

Kedoleoma zijan zin wal kini tilip pa wal uunu lamata mi ta tina makinj, tona king lamata ki Sodom, Gomora, Adma, Zebo, mi Bela tilup

ⁱ 13:15 Iŋgo 7:5

zin ma tila pa toono keteenejana ta zaana Sidim na, mi timendernder mi timbotmbot. Tizanzaanja Kedoleoma zijan gaabarjana kini tel tana be zijan tiporou. Zin timanga pa malmal isu tana ma Kedoleoma zijan gaabarjana kini tilip pa zin lamata tana. ¹⁰Lele ki Sidim na, ka toono sumbunumbun boozomen ta kolta imbotmbot pa. Tabe indeeje king ki Sodom mi king ki Gomora zijan zin malmal kan kizin tikam pirik ma tiko ma tila len, to wal kizin pakan titoptop sula toono sumbunumbun tana. Mi wal pakan na, tiko ma tisala pa abal.

¹¹Kedoleoma zijan gaabarjana kini tilip pa malmal tana makinj, tonia tila mi tiyo len mbili, mburu, mi kini ta boozomen kizin wal ki kar Sodom mi Gomora ma tila. ¹²Mi Abaram lutunu Lot ta imbotmbot kar Sodom na, zin tikoki i tomimi ramaki koroj kini ta boozomen.

¹³Tana tomtom ta, ni iko pa malmal ma ila ipet ki Abaram isu sapu uunu Mamre ta ni imbotmbot pa na, to isotaari pa malmal tana. Sapu tana katuunu, ni tomtom ta kizin Amor. Ni zaana Mamre, mi tiziini bizin zan Eskol mi Aner. Zin tel tina, koroj to zijan Abaram tiluplup zin ma timbotmbot.

¹⁴Abaram ilej kembei tikam lutunu Lot ma tila kek, to iboobo mbesoonjo kini 318 tau malmal kan kat i, ma zijan tila tiketoto king paj tana ma tila tise kizin ta kar Dan. Zin mbesoonjo kini tana, indeeje ta nan bizin tipeebe zin ma tisu mi imar na, zijan Abaram timbotmbot.

¹⁵Mbej na, Abaram ipeete zin malmal kan kini, to zijan zin king tana tiporou ma tilip pizin. To tiketoto zin ma tila tipet kar Oba ta imbot kar Damaskus ndemeene na. ¹⁶Tana Abaram iyo koroj ta boozomen mi ikam ma imiili mini. Ikam lutunu Lot, ramaki mburu kini ta boozomen, mi zin tomooto ma moori ta king paj tana tikoki zin na tomimi.

Melkisedek ipombol Abaram

¹⁷Abaram ilip pa Kedoleoma zijan zin king ta tigaabi pa malmal na makinj, to imiili ma imar na, king ki Sodom imar mi indeenj su lele keteenejana ta zaana Sabe na. (Lele tina, zaana toro ‘Lele keteenejana kizin king.’)

¹⁸To king ki kar Salem tomimi, ni zaana Melkisedek, ikam narabu mi yok baen mi imar. Melkisedek tana, ni patoronjana ka tomtom ki Anutu kor kana kat.^j ¹⁹⁻²⁰Tana ipombol Abaram ma iso ta kembei:

“Abaram, Anutu kor kana kat ta iur saamba mi toono na, itunu ko ipombolu.

Ni ta iur kom koi bizin la nomom ma lip pizin.
Tana iti tapakuri.”

^j 14:18 Mbo 110:4; Ibr 5:6, 7:1-10

Tona Abaram imanga na, ipeete mburu ta iyo pa malmal na, ma iwe pakaana laamuru, mi pakaana ta ila ki Melkisedek.^k

²¹To king ki Sodom iso pa Abaram ta kembei: “Mburu mi mbili ta boozomen ti na, kam lem. Tamen zem zin wal tio ma timar ma niamjan amla.” ²²Tamen Abaram ipekel kwoono ma iso: “E-e, kembena pepe. Merere, ni Anutu kor kana kat ta iur saamba mi toono. Nio ajwit nomojo mi ajbuk sua mboljana pa ni zaana ta kembei: ²³⁻²⁴“Nio irao aŋkam lej kororj ku sa na som kat. Kororj tau zin malmal kan tio tikan kek, ina ta tina. Mi gaabajorj tel ta tito yo ma niamjan amar i, Aner, Eskol, mi Mamre na, nio lej sua sa pizin som. Zitun tau. Sombe lelen be tikam len kororj, ina tikam.” Abaram iso ta kembei paso, imoto pa toyajana. Kokena kaimer king ki Sodom iso ni ta ikam ma Abaram iwe mbio uunu.

Merere imbuk sua ila ki Abaram

15 ¹Kaimer to Merere ipet ki Abaram ila miurjana, mi iso pini ta kembei: “Abaram, moto pepe. Nio ta ko aŋwe siŋgiao pu. Mi nu ko kam lem kadoono biibi kat.”

²⁻³Tamen Abaram iso: “O Merere Anutu tio, sokorei tabe nu kam pio i? Nio lej kelŋorj sa? Eliezer ki kar Damaskus tau imbesmbeeze pio i, na ni ta ko ikel yo mi imender pa kororj tio ta boozomen. Pa nu kam lej kelŋorj sa som.”

⁴Mi Merere kalŋaana imar ki Abaram ta kembei: “Som. Mbesoojo ku tina ko ikelu ma ikam murim na som. Lutum ḷonoono tabe itum peebi gi, ko ikam murim mi imender pa kororj ku ta boozomen.” ⁵To Merere ikam Abaram ma tipera mat, mi iso pini ta kembei: “Motom sala mi re pitik ta timbot saamba a. Irao nin? Popojana ku kola tipet ma tiwe munŋaana ka tieene kembei ta pitik tinga.”^l ⁶Mi Abaram leleene iurla kembei sua ki Merere ko iur ḷonoono. Tana Merere ire i kembei ni tomtom ndeeŋejana.^m

⁷Mi Merere iso pini mini ta kembei: “Nio Merere ku. Nio ta aŋkamu ma zem kar Ur ki Kaldia, bekena aŋkam lem toono ta tingi.” ⁸Tamen Abaram iso: “O Merere, biibi tio, nu ko kam so mbulu i bekena aŋjute kat ta kembei: Toono tingi ko iwe lej?” ⁹To Merere iso pini ta kembei: “Kam makau pangaraa ta, mekmek pangaraa ta, mi sipsip tomooto ta, ta kan ndaama teltelŋa na, ramaki mbalmbal mi uutu ma timar tio.”

¹⁰Tana Abaram ila ma ikam zin kororj tana ma imar, to isupaala zin mi iur zin ma pakaana pakaana. Tamen man ru tana na, isupaala zin som. ¹¹Mi manboj pakan ta timar ma tisu ma tisombe tikan buzur tana. Tamen Abaram inaana zin ma tila len.

^k 14:19-20 Lu 18:12; Ibr 7:4-10 ^l 15:5 Ro 4:18; Ibr 11:12 ^m 15:6 Ro 4:3,20-24; Ga 3:6; Yems 2:23

¹²Zoŋ ikamam be isula, mi Abaram ikeene ma izemke i kat. To zugut mandij kat, ta isu ma izuki. Tabe motorjana biibi ikami. ¹³To Merere iso pini ta kembei. Iso: “Ingi be arpaute u pa mbulu tabe ipet pa kaimer i. Poporjana ku ko tiwe leembe pa lele toro. Mi lele tana ka tomtom bizin ko tikam zin ma tiwe len mbesoojo, mi tiseseeze matan ma irao ndaama 400.” ¹⁴Tamen kaimer nio ko ajur kadoono pa toono tana ka tomtom bizin. Mi poporjana ku ko tiyo len koroj boozomen kizin wal tana, mi tizem lele kizin, mi timiili ma timar toono ti mini.^o

¹⁵Tamen nu na, mbotjana ku ko ambai men ma irao we kolman kat, to meete.^p

¹⁶Tana wal ku ko loja mi timiili ma timar mini pa toono tingi na som. Ko timbotmbot ma molo su lele tabe tila pa i. Pa zin wal ki Amor ta timbotmbot pa toono tingi i, bela tikamam mbulu sananjan boozomen ma irao kat pa ka kin, tonabe nio ajur kadoono pizin, mi arziiri zin ma tila len. Naso poporjana ku tiraō timiili ma timar toono tingi mini.”

¹⁷Indeeje zoŋ isula ma lele zugut to, you ta ipet mi iyaara ma biibi ila buzur pakan pakan mazwan. ¹⁸Mben tana, Merere imbuksua ila ki Abaram mi iso: “Nio ko arjkam toono ta boozomen tingi pa poporjana ku ma iwe len. Toono tiom ko ila tuŋ su yok kizin Aikuptu kezeene, mi ila imap su yok biibi Euprates.^q ¹⁹⁻²¹Toono tana na, kizin wal ki Keni, Kenis, Kadmon, Et, Peres, Repa, Amor, Kanaan, Girgas, mi Yebus.”

Agar ipeebe Ismael

16 ¹Abaram kusiini Sarai, ni ipeebe Abaram le pikin sa zen. Tamen ni le mbesoojo moori ta ki Aikuptu, zaana Agar. ²Tana aigule ta na, ni isu mi iso pa Abaram ta kembei: “Lej. Nu ute: Merere, ni ikam ma nio kopon som. Tana la ki mbesoojo moori tio mi niomru kekeene. Naso ni ipeebe lej pikin tasa.” Abaram ilej la Sarai kaljaana mi ito.

³Tana indeeje Abaram imbot su toono Kanaan irao ndaama laamuru kek na, Sarai ikam mbesoojo moori kini ta ki Aikuptu na, ma iuri la ki Abaram be iwe kembei Abaram kusiini toro. ⁴Mi Abaram ila ma ziru Agar tikeene, to Agar kopoono.

Agar iyamaana itunu kembei ni kopoono, tona niini ise mi mata pasom biibi kini Sarai. ⁵Tabe Sarai isu mi isuk sua pa Abaram ma iso: “Wai, patajana ta ise tio i, ina nu uunu ku tau! Ijonoono, nio itun ajuri ima ku. Tamen indeeje ta ni iyamaana itunu kembei ni kopoono, mi imar indeeje koozi na, ni mata pasom yo. Tana re u. Pa Merere ko itiiri ituru pa patajana tingi.”

⁶Abaram ipekel kwoono ma iso: “Re, mbesoojo moori ku tana imbot la itum nomom. Tana mbulu ta so lelem be kam pini, na kam men tau.” Tana Sarai imarja mi ikam bakai pa Agar, tabe ni iko ma ila lene.

ⁿ 15:13 Kam 1:13-14, 12:40; Igo 7:6 ^o 15:14 Kam 12:35 ^p 15:15 Un 25:8

^q 15:18 Igo 7:5

⁷Agar ipa ma ila pa lele bilimjana, mi ipet yok bukbukjana ta igarau pa zaala ta ila pa lele pakaana ki Sur na, to Igojana ki Merere saamba kana ipet kini mi iso: ⁸“Agar, mbesoono moori ki Sarai, nu mbot swoi ta mar i? Mi ingi so la parei?” Agar iso: “Nio ingi aŋko pa biibi tio Sarai i.”

⁹To Igojana ki Merere iso: “Miili ma la ki biibi ku mini, mi lej la kaljaana.” ¹⁰Mi iseenge sua kini mini ma iso: “Nio ko aŋkam popoŋana ku ma tipet ma tiwe munjaana ka tieene. Irao tinin zin na som. Mi lej.

¹¹Nu kopom kek

Mi ko peebe pikin tomooto ta.

Kozo paata zaana be Ismael.

Pa Merere ilej tijiiizi ku kek.

¹²Lutum tana ko iwe kembei ta nge saŋsaŋjana.

Ni ko iur koi pa wal ta boozomen.

Mi wal ta boozomen ko tiur koi pini.

Tana ni ziŋjan toŋmatizij kini ko tipargarau zin som.”

¹³Tona Agar ikam ngar mi iso ta kembei: “Anutu, ni irre yo totomen. Mi koozi nio aŋre kati pa motoŋ isu lele ti.” Tana Agar ipaata ni ta ipet kini na be ‘El-Roi.’ Sua tina ka uunu ta kembei: ‘Anutu ta irre yo.’ ¹⁴Tana yok tourjana ta imbot lele tana na, tiwatwaata be Laai-Roi. Yok tana imbot su kar Kades mi kar Bered mazwan.

¹⁵⁻¹⁶Tana indeeŋe Abaram ndaama kini irao 86 na, Agar ipeebe le pikin tomooto ta. Mi Abaram ipaata pikin zaana be Ismael.’

Merere iur reetenjana ma iwe kilalan pa sua mbukjana

17 ¹⁻²Indeeŋe Abaram ndaama kini irao 99 na, Merere ipet kini mini mi iso pini ta kembei: “Nio Anutu mburoŋ keskeezeŋoŋ. Tana pa pai ku ma ndabok men pa nio motoŋ. Naso ituru taparlup ti ma tewe tamen, mi aŋkam popoŋana ku ma tipet ma tiwe boozo.”

³Tona Abaram ingun kumbuunu pini mi uteene isu toono. To Anutu iso pini mini ma iso: ⁴⁻⁵“Nio aŋbuk sua pu ta kembei: Nio ko aŋkamu ma we zin karkari boozomen taman. Tana koozi mi ila, nako zom Abaram mini som. Ko aŋpaata zom be Abaraam.^{s t} ⁶Mi nio ko aŋkam popoŋana ku ma tipet ma timasak, ma tiwe wal un boozo. Mi kizin pakan ko tiwe king. ⁷Sua ta koozi aŋbuk ima ku na, kaimer ko aŋpombol mini pa lutum bizin, tumbum bizin, mi iseenge iseenge ma ila. Tana sua tiŋgi ko imbol ma imbotmbot ma alok. Sua ta kembei: Nu niomjan popoŋana ku tabe tipet pa kaimer i, na nio ko aŋwe Anutu tiom.^u ⁸Mi toono ta boozomen

^r 16:15-16 Ga 4:22 ^s 17:4-5 Pisis Abaram ka uunu ta kembei: ‘tamaana zaanajana.’ Mi pisis ‘Abaraam’ na, ka uunu ta kembei: ‘wal uunu boozomen taman.’ ^t 17:4-5 Ro 4:17

^u 17:7 Lu 1:55

ki Kanaan ta koozi nu we leembe pa i, ko aŋkam ma iwe leyom. Nu mi zin poponjana ku tabe tipet pa kaimer i. Toono tingi ko iwe leyom be kombotmbot pa ma alok. Tana nio ko aŋwe Anutu kizin poponjana ku, mi zin timbesmbeeze pio.”^v

⁹⁻¹⁰To Anutu iseenge sua kini mini, mi iso pa Abaraam ta kembei: “Nu niomjan poponjana ku kozo motoyom iŋgalŋgal sua tio mbukjana taiŋgi mi kototo, mi iseenge iseenge ma ila. Tana nu mi poponjana ku ta boozomen tabe tipet pa kaimer i, bela tireete yom ma kamap.”^w

¹¹⁻¹³Mbulu tabe kakam pa kuliym, ina iwe kilalan pa sua mbukjana kiti. Sua tana ko imbotmbot ma alok. Lutuyom bizin, sombe tisu ma kan aigule iwe lamata mi tel, tonia kereete zin. Mi zin mbesoojo tiom ta nan bizin tipeebe zin isu ruumu tiom, ziŋjan zin mbesoojo tiom ta kiŋgiimi zin ila kar molo na, zin tomini kereete zin. ¹⁴Mi sombe tomtom sa, ni tireeti som, nako irao imbot la mazwoyom som. Keseri ma ila ne. Pa ina ni izooro la sua tio mbukjana taiŋgi.”

Anutu iso Sarai be ippeebe pikin tomooto

¹⁵Mi Anutu iso mini pa Abaraam ta kembei: “Kozo paata kusim zaana be Sarai mini pepe. Paati be Sara.^x ¹⁶Pa nio ko aŋpomboli bekena ni irao ippeebe lem pikin tomooto. Mi ni ko iwe wal boozomen tumbun moori. Mi poponjana kini pakan ko tiwe king.”

¹⁷Abaraam ileŋ sua tana, tamen iurla som. Ni iŋgun kumbuunu mi ituundu mi iseenge. Pa ikam ŋgar pa ta kembei: “A, iŋgi sa aŋwe kolman kek na. Tomtom ta sombe ndaama kini irao tomto lamata, ko irao be ippeebe? Mi Sara tomini, ni ndaama kini irao tomto paŋ kwoono laamuru. Ko irao be ippeebe?”^y ¹⁸Tana Abaraam iso pa Anutu: “Ina ambai. Mi lutuŋ Ismael imbotmbot i. Nio leleŋ be kampe i mi motom pini.”

¹⁹Tamen Anutu iso: “Soom. Kusim Sara, ta ko ippeebe lem pikin tomooto. Mi pikin tana, kozo paata zaana be Isak.^z Sua ta aŋbuk ima ku, nako iur ŋonoono se kini mi poponjana kini tabe tipet pa kaimer i, mi iseenge iseenge ma ila. ²⁰Mi nu wi yo be motoŋ pa Ismael, tana nio ko aŋkam ta kembena. Nio ko aŋpomboli mi aŋkam poponjana kini ma tipet ma tiwe boozo kat. Uunu laamuru mi ru ko tiyooto pini. Mi nio ko aŋkam zin ma tiwe wal boozo kat. ²¹Tamen ndaama tingi imap, tonabe Sarai ippeebe Isak. Mi sua ta aŋbuk ima ku, nako iur ŋonoono se kini mi poponjana kini.” ²²Anutu iso sua pa Abaraam makinj, to izemi mi ila lene.

²³Indeeŋe kat aigule tana na, Abaraam ito Anutu kaljaana mi ireete tomooto kini ta boozomen. Ireete lutuunu Ismael, mi zin mbesoojo ta ni iŋgiimi zin na, mi zin mbesoojo ta nan bizin tipeebe zin su ruumu kini na.

^v 17:8 Iŋgo 7:5 ^w 17:9-10 Iŋgo 7:8; Ro 4:11 ^x 17:15 Pisis Sara ka uunu ta kembei: ‘moori zaanaŋjana.’ ^y 17:17 Ro 4:19 ^z 17:19 Pisis Isak ka uunu ta kembei: ‘iseenge.’

24-27 Tana indeeje Abaraam ndaama kini irao tomtu pañ kwoono lamoromata mi pañ (99), mi lutuunu Ismael ndaama kini irao laamuru mi tel na, tireete ziru. Mi aigule tamen ta tana na, tireete zin mbesojo kini tomimi. Zin ta Abaraam injiimi zin na, mi zin ta nan bizin tipeebe zin su ruumu kini na.

Merere ipet ki Abaraam, mi isotaari pa Sara be ippeebe Isak

18 ¹Kaimer to Merere ila ipet ki Abaraam isu lele Mamre ta ke bibip timbotbot pa na. Indeeje tana na, aigule palakuutu mi zoj mataana men. Tabé Abaraam imbutultul su beeze kini kwoono. ²Beso mataana pok se na, ire la pa tomtom tel timendernder. Tabé imanga mi iloondo ma ila kizin.

Ila tuñ la kizin, to ilek kumbuunu mi iso: ³“O biibi tio, nio mbesojo ku. Sombe leleyom pio, na kapasal yo mi kala pepe.” ⁴⁻⁵Kamar ma talae ke uunu tinga mi keteyom su munju. Mi ajkam yok sa imar be kunguuru kumbuyom, mi koyom kini risa be kokoto keteyom pa. Tonabe kamangga mini mi kala. Pa ingi niom kamar tio, tana leleñ ambai kat.” Mi zin tiso: “Ambai. Kam kembei ta so na.”

⁶Tona Abaraam iloondo ma ilela beeze leleene, mi ipiyar Sara. Iso: “Nomom karau pa kan narabu sa, mi nio ajla ajru kan buzur.” ⁷Tona iloondo ma ila pa siiri kizin makau, mi ikam makau lutuunu ndekndeknjana ta ma iur la ki mbesojo kini be iurpe. ⁸Tiurpe kini makiñ, to Abaraam ikam ma ila pizin leembe tel tana ma tikan. Zin tikanan su ke uunu, mi Abaraam ni imborro zin.

⁹Tikan makiñ, to tiwi i ma tiso: “Kusim Sara ila parei?” Abaraam iso: “Ni imbotbot beeze leleene a.” ¹⁰To tomtom kizin ta, isu mi iso: “Ndaama ti imap, to ajmiili ma ajmar mini. Mi sombe ajmar, na kusim Sara ko ippeebe lem pikin tomooto ta kek.”

Izzo sua tana na, Sara imbotbot la ndemeene uunu su beeze kwoono, mi ileñleñ la.^b ¹¹⁻¹²Abaraam ziru Sara tiwe kolman ma kolmannan kek. Tana Sara ileñ kembei ni ko ippeebe pikin, to iseñge la leleene mi iso: “Wai, ingi sa niamru waeñbi kulyam imorou kek. Ko irao menmeen yam pa mbulu taiñgi mini? Na som.”

¹³To Merere iso pa Abaraam: “Parei ta Sara iseñge, mi iso ni iwe kolmannan kek tana irao be ippeebe pikin som? ¹⁴Nio Merere aijat pa kosa sa? Som. Tana ndaama ti imap, to ajmiili ma ajmar mini. Mi indeeje nol tana, kusim Sara ko ippeebe pikin tomooto ta kek.” ¹⁵Tona Sara imoto, mi iwatkaala itunu ma iso: “Waa, nio ajseenge sa?” Tamen Merere iso: “Som. Nu seenge kek.”

Abaraam isuñ pizin tomtom ki kar Sodom

¹⁶To tomtom tel tina timanga, mi Abaraam iur zin ma ziñan tila. Tipa ma tila ñana ri, to matan sula pa kar Sodom. ¹⁷Mi Merere ikam ñgar

^a 18:3 Ibr 13:2 ^b 18:10 Ro 9:9

ta kembei: "Uraata tabe aŋkam i, ko aŋwatkaala pa Abaraam? Som. Ko aŋswe pini ma ileŋ. ¹⁸Pa kaimer popojana kini ko tipet ma tiwe wal boozomen mi wal zanjan. Mi ni ta ko iwe zaala pa kampejana biibi be ise kizin karkari boozomen ta timbotmbot pa toono na. ¹⁹Mi nio ituŋ aŋpeikati kek, be aŋpaute i pa ŋgar tio mi mbulu tio. To ni kadoono ipaute popojana kini be tito zaala tio mi tikam mbulu ta ndeejejerana men. Naso sua ta muŋgu aŋbuk pini na, iur ŋonoono."

²⁰⁻²¹Tona Merere iso pa Abaraam. Iso: "Zin Sodom mi Gomora kan tinoknok mbulu ta sananjana kat. Mi sanaana kizin uruunu ramaki tijiizi biibi kizin wal ta tikamam ŋoobo zin na, imar ma aŋleŋ kek. Tana aŋsombe aŋsula mi aŋre zin. Naso aŋjute kat: Urunki mi tijiizi biibi ta izze ma aŋleŋlen i, ka uunu ŋonoono, som som? Mi sombe tikamam ta kembei, to aŋpambiriizi zin ma timap."

²²To Merere gaabajana ru timaŋga pa pai mini be tisula pa kar Sodom. Tamen Merere, ni ziru Abaraam timbot. ²³Tana Abaraam ila koloujana pini, to iwi i ta kembei. Iso: "Ambai. Mi parei pizin tomtom ndeejejeran ta zijan zin sananjyan timbotmbot na, ko pambiriizi zin raama? ²⁴Sombe wal ndeejejeran tomtoru laamuru timbotmbot kar tana, ko pasaana kar? Som, nu ko mujai zin, mi zem zin ma timbot. Pa ina, zin tina ta ndomon pa kar. ²⁵Tana sombe wal ndeejejeran tomtoru laamuru timbotmbot, na nu irao pasaana kar tanga na som. Pa nu itum ta tiirijana katuunu tau. Tana bela kam mbulu ndeejejerana. Kokena pasaana sorok wal ndeejejeran raama zin wal sananjyan." ²⁶Merere ipekkel kwoono ma iso: "Sombe nio aŋdeeŋe tomtom ndeejejeran tomtoru laamuru ta timbotmbot kar Sodom, inako aŋpasaana kar som."

²⁷Tona Abaraam isu mi iso sua mini: "O Biibi, nio tomtom sorokŋor, kembei ta koukou mi ululu toono kana. Tamen aŋsombe aŋso sua pu mini. ²⁸Mi sombe tomtom lamata tisu len, mi tomtoru kwoono lamata men timbotmbot, inako parei? Ko pasaana kar biibi tanga? Pa ina tomtom lamata men, to ingal ma iwe tomtoru laamuru." Merere iso: "Som. Sombe aŋdeeŋe tomtom ndeejejeran tomtoru kwoono lamata, inako aŋpasaana kar som."

²⁹To Abaraam iso mini: "Mi sombe tomtom ndeejejeran tomtoru men timbotmbot, inako parei?" Mi Merere iso: "Sombe aŋdeeŋe tomtom ndeejejeran tomtoru, inako aŋpasaana kar som."

³⁰To Abaraam isu mi iso mini: "O biibi tio, nio aŋsombe aŋso sua mini. Mi ketem malmal pio pepe. Sombe tomoota laamuru men, inako parei?" Merere ipekkel kwoono ma iso: "Inako som tomimi." ³¹Tona Abaraam iso mini: "Merere, nio aŋjute aŋbel wiŋom kek. Tamen aŋsombe aŋwi u mini. Sombe ndeejejeran tomtom ndeejejeran tomoota men, ko parei?" Merere iso: "Inako som tomimi."

³²To Abaraam iso mini: "O Merere, leŋ sua rimen kat be aŋso pu ma aŋpemet pa i. Mi ketem malmal pio pepe. Sombe tomtom ndeejejeran

laamuru men, inako parei?" Merere ipekel kaljaana ma iso: "Sombe tomtom ndeejenjan laamuru timbotmbot, inako anpsasaana kar som." ³³Ziru tiso sua ma imap, to Merere ila lene, mi Abaraam imiili ma ila beeze kini mini.

Mbulu sananjana kizin Sodom

19 ¹Ajela ru tana tipa ma tisula ma tipet kar Sodom pa rorou. Mi Lot, ni imbutultul su zaala kwoono. Ni ire ziru timar, to imanga ma ila kizin, mi ilek kumbuunu mi ituundu su toono, mi iso: ²"O bibip tio, niomru kamar ma tala ruumu tio. Mi kurpe ituyom, mi itijan tombot ma mankwoono, to kamanja ma kala."

Mi ziru tiso: "Som. Niamru amsombe amkeene mat." ³Tamen Lot imajmaj zin be tikeene mat pepe. Tabe ziru tilej la kaljaana mi titi i ma tila pa ruumu kini. Mi ni iurpe kan kini biibi mi narabu ta ka yis somjana i ma ziru tikan makij, to zirjan timbotmbot.

⁴Zin timbutultul ma timbotmbot, mi molo som na, tomooto ta boozomen ki Sodom, nanjaj mi kolman, timap ma timar tiliu ruumu ki Lot, ⁵mi tiboobo sala pini ma tiso: "Wal ru ta timar ku pa rorou na, tila parei? So pizin ma tipet mat, be ambuulu zin."

⁶⁻⁷To Lot ipera mat, mi ikotkaala kataama, mi iso pizin ma iso: "O atojan mi tiziyan, kakam mbulu sananjana pizin wal taijgi pepe. ⁸Kere, lutuj moori bizin ru ta timbotmbot i, mi tomooto sa ire zin zen. Nio ko anjam zin ma tipet tiom. Mi niom so kakam mbulu parenjana pizin, ituyom tau. Tamen kumbuulu wal ru taijgi pepe. Pa ziru tiwe leembe pio, tana nio be motoj pizin."

⁹Tamen zin iwal timanja mi tiso: "La lem! Kar ku ti? Nu tana, asij iuru be we biibi mi mborro yam? Niam amsombe amkam mbulu sananjana pa wal ru tana. Mi nu, nako ampasaana katu." Tona timanja na tipusuk Lot, mi tisombe tipetepaala kataama.

¹⁰Tamen wal ru ta timbotmbot ruumu leleene na, tiyakat Lot ma ilela ruumu leleene, mi tikotkaala kataama. ¹¹To tipumun zin wal ta timbotmbot mat na matan. Tabe tirao tindeeje kataama som.

Tikamke Lot pa Sodom

¹²⁻¹³To ziru tisu mi tiso pa Lot: "Mbulu sananjana njoonoono ki kar ti na, Merere ire kek. Mi tijiizi biibi kizin wal ta tikamam njoobo zin na, ni ilej tomini. Tana ni keteene malmal kat pizin, mi ingo yam ma amar be ampambiriizi kar ti ma ila ne. Parei, nu lem wal pakan sa timbot kar ti? Kam lutum bizin, rwom bizin, mi wal ku pakan ta timbot kar ti, mi niomjan kamanja ta buri mi koko ma kala leyom." ¹⁴Tana Lot iloondo ma ila ki rwoono bizin ru ta tiroogo zin be tiwoolo ni lutuunu moori bizin na, mi iso pizin ma iso: "Ai, kar ti, ingi be Merere ipambiriizi i!"

Kamaŋga mi kezem kar ti ta buri.” Tamen ziru tiso Lot ikamam ŋeu pizin.

¹⁵Igarau be berek na, ajela ru tipiyar Lot. Tiso: “Loŋa mi kam kusim mi lutum moori bizin ru tina, mi koko ma kala leyom. Pa iŋgi be Merere iur kadoono pa sanaana ki kar ti. Kokena ipasaana yom raama zin.”

¹⁶Mi Lot, ni inaunau mete. Tamen Merere leleene isaana pini, tabe ajela ru titeege Lot zijan kusiini mi lutuunu moori bizin ru, mi tiyaaru zin ma tizem kar mi tipera mat.^c ¹⁷To ajela ipiyar zin ma iso: “Kokoki ituyom mi koloondo karau ma kala! Mi motoyom imiili pepe. Kozo kezem lele keteeneŋjana tiŋgi, mi koloondo ma kasala pa lele ta abalabaljana na. Naso kemeete som.”

¹⁸Tamen Lot iso: “O biibi tio, nio aŋrao som. ¹⁹Nio aŋute: Nu muŋai yo mi uulu yo kat, tabe aŋmeete som i. Tamen lele abalabaljana na, imbot molo. Aŋrao aŋsala loŋa na som. Tana nu sombe pambiriizi kar, nako aŋmeete ma aŋla leŋ tomimi. ²⁰Re kar musaana tiŋga. Inga imbot kolouŋjana. Tana irao be loŋa aŋla ma aŋpet. Parei, ko irao aŋla ma aŋbot tiŋga? Naso aŋbot ambai.”

²¹Ajela iso pini: “Ambai. Nio aŋyok pa sua ku. Tana ko aŋpasaana kar tiŋga som. ²²Tamen koloondo karau men! Pa nio ko irao aŋkam kosa sa som ma irao niom kala kepet kar tiŋga.” Kar musaana tina, tipaata zaana be Zoar.

Merere ipasaana Sodom mi Gomora

²³⁻²⁴Lot ila ipet kar Zoar na, zoŋ ise kek. To Merere ikam pat ta you ikanan la mi kuziini sananjan i ma isu pa saamba ma ipasaana Sodom mi Gomora. ²⁵Ni ipambiriizi kar bibip tina, ramaki lele keteeneŋjana, mi iwal boozomen ta timbotmbot lele tana, mi koroj boozomen tau tindom pa toono tana. Ina ta timap ma you ikan zin lup.^d ²⁶Mi Lot kusiini, ni mataana imiili, to itoori ma iwe pat, mi imender ma imborene.^e

²⁷⁻²⁸Aigule tana, Abaraam ila ma imender sala lele mbukuunu ta muŋgu ziru Merere timender pa na. Mi mataana isula pa Sodom ma Gomora mi lele keteeneŋjana na, ire you ka koi biibi izuk lele kembei ta you biibi ikanan i.

²⁹Tana indeeŋe ta Anutu ipasaana kar ta timbot lele keteeneŋjana tana na, ni mataana iŋgal Abaraam, tabe ikamke Lot pa kar tana.

Moap mi Amon un bizin

³⁰Lot, ni leleene be imbot kar Zoar ma molo som. Pa imoto kana. Tana zijan lutuunu moori bizin ru timan̄ga, mi tipa ma tisala pa lele abalabaljana, mi titu ma timbot lela raj sumbuunu.

^c **19:16** 2Pe 2:7-8 ^d **19:25** Mt 11:23-24; 2Pe 2:6; Yud 7 ^e **19:26** Lu 17:32

³¹ Aigule ta na, lutuunu moori tau kolmanjana i, isu mi iso pa tiziini moori ta kembei. Iso: “Re. Tamanda ra, iwe kolman kek. Mi tomooto sa imbot lele pakaana tingi be iwoolo iti som. Tana ko parei piti? ³² Kozo takam tamanda ka yok baen sa be iwin ma ñgar kini ikankaana, tonabe tarao tala kini ma itirjan tekeene. Naso tepeebe lende keljanda.”

³³ Tana mbej na, tikam taman ka yok baen ma iwin ma ikankaana. To moori ta kolmanjana i ila ma ziru tamaana tikeene. Mi tamaana, ni ikanamaali som.

³⁴ Aigule toro na, Lot lutuunu moori kolmanjana i iso pa tiziini moori ma iso: “Nio niamru tamanda amkeene ta mbej. Tana mbej koozi ko takam ka yok baen ma ikankaana mini, tonabe nu kadoono la kini mi niomru kekeene. Naso ituru takam lende keljanda ma tipet ila ki tamanda.”

³⁵ Tana mbej na, ziru tikam taman ka yok baen ma ikankaana mini, tona lutuunu moori ta kaimerjana i, ila ma ziru tikeene. Mi ni tomini, tamaana ikanamaali som.

³⁶ Zaala tina ta Lot lutuunu moori bizin ru kopon pa taman. ³⁷ Mi lutuunu moori ta kolmanjana i ippeebe pikin tomooto ta, to ipaata zaana be Moap. Moap tana, ta popoñana kini tipet ma tipaata zin be Moap na.

³⁸ Mi lutuunu moori ta kaimerjana i ippeebe pikin tomooto ta tomini, to ipaata zaana be Ben-Ami. Ben-Ami tana, ta popoñana kini tipet ma tipaata zin be Amon na.

Abaraam mi Abimelek (Un 12:10-20, 26:1-11)

20 ¹Kaimer to Abaraam izem kar Mamre, mi ipa ma ila pa toono Negeb. To ipun su kar Kades mi kar Sur mazwan. Mana imanga mini mi ila imbot ri su kar Gerar.

² Indeeje ta Abaraam imbotmbot kar Gerar na, izzo pizin wal kar kan ta kembei: “Sara, ina nio lunjri.” Tabe Abimelek, king ki kar Gerar, ingo mbesoojo kini pakan ma tila, mi tikam Sara ma imar ruumu kini.

³ Tamen mbej na, Abimelek imiu be Anutu imar kini mi iso pini ta kembei: “Abimelek, lej! Ingi be meete i. Pa moori ta kami na, ni ulañjana.”

⁴⁻⁵ Tamen Abimelek ila ma igarau Sara zen. Tana iso: “Wai, Merere, nio anjam sosor sa, ta sombe pun yo sorok i? Abaraam itunu, ta iso moori tana, ina ni lunuri. Mi Sara tomini iso: ‘Abaraam, ina nio atoñ.’ Tana nio anjam ñoobo mbulu sa som. Pa nio ajute? Tana nio lej sosor sa som.”

⁶ To Anutu iso pini: “E, nio ajute nu ñgar ku ambai. Uunu tina ta anpeteke u be garau Sara pepe. Kokena kam sosor sa pini, to kam sanaana pa nio motoñ. ⁷Tamen kozo ur Sara ma ila ki kusiini Abaraam mini ta buri. Pa tomtom tina, ni iwe nio kwon. Tana ni isombe isuñ pu,

nako meete som. Tamen nu sombe ur Sara ma imili ma ila ki Abaraam mini som, inako niomjan wal ku ta boozomen kemetmeete lup.”

⁸ Mankwoono mbejbenjana kat, to Abimelek imanga mi iboobo la pa menderjan kini ta boozomen ma timar, mi iso zin pa sua boozomen ta Anutu iso pini na. Iso makij, to motojana biibi ikam zin. ⁹⁻¹⁰Tona Abimelek iboobo la pa Abaraam ma imar kini, mi iyaambi ma iso: “Wai, parei ta nu kam mbulu tingi piam? Rimen mi ajkam sanaana biibi ɻonoono. Nio ajkam sosor sa pu, ta kam patajana tingi ise tiam? Mbulu ta kam pio, ina ambai som kat.”

¹¹⁻¹³Abaraam ipekel kwoono ma iso: “Niam amar kar ku zen, mi ajkam ɻgar ta kembei: Wal ki kar tana tiute Anutu som, mi timoto i som. Kokena tipun yo ma ajmeete, mi tikam kusij. Sua tau Sara ina nio lugri, ina ɻonoono. Pa niamru Sara tomoyam tamen. Tamen noyam ndelndeljña. Tanata ajrao ajkami ma iwe kusij. Munju indeeje ta ajbotmbot ki tamaj men na, Anutu iso pio be ajzem lele ki tamaj, mi ajla ma ajwwa pa lele pakaana toro. Mazwaana tana, nio ajsø pa Sara ta kembei. Ajsø: ‘Nu sombe lelem pio ilip, nako kam ta kembei: Kar boozomen tabe ituru tala pa i, sombe tiwi u pio, na so pizin: Abaraam, ina nio aton.’”

¹⁴Abaraam iso sua tana ma imap, tona Abimelek ikam le sipsip, mekmek, makau, mi mbesojo pakan. Mi Sara na, Abimelek iuri ma imili ma ila ki kusiini Abaraam mini. ¹⁵To Abimelek iso pa Abaraam: “Re. Toono tingi, ina nio tio. Nu sombe lelem be mbot pa pakaana sa, ina ambai.”

¹⁶Mi Sara na, Abimelek iso pini ta kembei: “Re. Nio ajkam tom le pat milmiljan munjaana ta (1,000), bekena wal ku ta boozomen tiute kembei nu kam sosor sa som. Kokena urum isaana.”

¹⁷⁻¹⁸Tona Abaraam isuj pa Merere, mi ni iurpe Abimelek ziru kusiini mi zin mbesojo moori kini ma tira be tipeebe pikin mini. Paso, indeeje ta Abimelek ikam Sara ma imar ruumu kini na, Merere iur mete sananjana pa moori boozomen ta timbot lela Abimelek ruumu kini. Tabé tira be tipeebe pikin som.

Pepe ki Isak

21 ¹⁻²Kaimer mana Anutu ikampe Sara mi ikam ma kopoono. Ito sua ta munju imbu pini na. Tana indeeje ka nol tau Anutu iur pini be ipeebe pikin, to Sara ipeebe kolman Abaraam le pikin tomooto ta.^f ³Mi Abaraam ipaata pikin zaana be Isak. ⁴Mi aigule iwe lamata mi tel pa to, Abaraam ito sua ki Anutu mi ireete lutuunu Isak.^g ⁵Indeeje Sara ipeebe Isak na, Abaraam ndaama kini irao tomto lamata.

⁶Sara leleene ambai kat, tana iso: “Anutu ikam mbulu ambaijana pio, tana lelej ambai mi ajseenge. Mi wal boozomen ta so tilej nio urun,

^f 21:1-2 Ibr 11:11 ^g 21:4 Un 17:12; Ijgo 7:8

nako niamjan amseenge mi menmeen yam.”⁷ To Sara iseeŋge sua kini mini ma iso: “Munju tomtom tiso ta kembei: Nio aŋrao be aŋpeebe pikin mi aŋpiwini na som. Mi iŋgi Abaraam iwe kolman mi aŋpeebe le pikin.”

Abaraam iur Agar ziru Ismael ma tila len

⁸ Timbotmbot ma pikin iwe biibi ma izem tui, to Abaraam ikam kini biibi pini. ⁹ Tamen lutuunu Ismael ta naana Agar imar pa Aikuptu na, ni ikam mbulu pakan be ipasom Isak. ¹⁰ Mi Sara ire i, to isu na iso pa Abaraam ta kembei. Iso: “Mbesoojo moori tiŋga ziru lutuunu, ziiri zin ma tila len. Ni lutuunu irao igaaba nio lutuŋ Isak, mi ziru timender pa koroj ta nu zom pa i na som.”^h

¹¹ Tamen Ismael, ni Abaraam lutuunu tomimi. Tana Abaraam ilej sua ki Sara na, leleene ambai som. ¹² Mi Anutu iso pini: “Lelem ipata pa mbesoojo moori ziru lutuunu pepe. To Sara ŋgar kini. Pa popojana ku ŋonoono ko tipet la ki Isak men.”ⁱ ¹³ Tamen nio ko aŋkam popojana ki mbesoojo moori lutuunu tomimi ma tipet ma tiwe boozo. Pa ni tomimi, ina nu lutum.” ¹⁴ Tana mankwoono mbeŋbenjana na, Abaraam imaŋga to ikam Agar ka narabu mi yok putuunu, mi iur sala ka bolboolo, to iur Agar ziru Ismael ma tila len. Ziru tipa ma tila, mi tiwwa pa lele bilimjana ki Ber-Seba. ¹⁵ Mi yok kizin imap. To Agar izem lutuunu isu ke ta uunu, ¹⁶ mi ila molo ri pini, to mbuleene isu ma imbotmbot. Pa leleene be ire lutuunu mi imeete pepe. Tana imbutultul, mi ziru lutuunu tikam tiŋiizi biibi.

¹⁷ Anutu ilej Agar lutuunu tiŋiizi kini to, ŋgojana kini saamba kana, iboobo sula pa Agar ma iso: “Agar, parei? Lelem ipata mi moto pepe. Pa lutum ta ikenne mi itantaj na, Anutu ilej tiŋiizi kini kek. ¹⁸ Lutum tana, nio ko aŋkam popojana kini ma tipet ma tiwe boozomen. Tana manga ma la mi teege su pa lutum mi witi ma imaŋga.”

¹⁹ To Anutu ikam Agar mataana ma ikam pak mi ire yok toujana ta, tau imbot koloujana pizin. Agar ikam yok putuunu kizin mi ila ma ikut. To imili ma imar mini, mi ikam pa lutuunu ma iwin. ²⁰ Timbotmbot su lele bilimjana mi Anutu imboro Ismael ma iwe tomtom mi tiroono imbol pa uraata kamjana. Mi ni peene kor kana ka tomtom. ²¹ Ni imbotmbot su lele bilimjana ta zaana Paran na, mi naana ikam Aikuptu nan ta ma iwooli.

Abaraam mi Abimelek timbuk sua isu Ber-Seba

²² Indeeŋe tana, king Abimelek ziru Pikol, ta biibi kizin malmal kan kini na, ziru timar ki Abaraam be ziŋjan tiso sua. King isu to iso pini ta kembei. Iso: “Nio aŋute: Anutu ta ilae ku pa koroj boozomen ta kamam

^h 21:10 Ga 4:30 ⁱ 21:12 Ro 9:7; Ibr 11:18

na.²³ Tana lelej be nu mbuk sua mboljana pio ila Anutu mataana ta kembei: Nu ko kam pakaamjana sa pio, mi lutuj bizin, mi popojanja tio tabe tipet pa kaimer i na pepe. Pa nio ajkampewe u, tana nu irao kampe yo mi zin tomtom tau timbot toono ti ta we leembe pa i.”²⁴ Mi Abaraam iso: “Ina ambai. Nio ajbuk sua be ajkam ta kembei piom.”

²⁵ Mi Abaraam le sua ri pa Abimelek. Pa yok toujana kini, ta mbesoojo ki Abimelek tikam ma iwe len kek. ²⁶ Tamen Abimelek iso: “Wae, nio ajute kororj tana som. Pa munjgu nu so yo som tau. Asiŋ ikam mbulu tana? Buri jonoono ta nu sotaara yo pa i, tabe ajlenj.”

²⁷ Tona Abaraam ikam sipsip mi makau pakan pa Abimelek, mi ziru timbuk sua be tiparlup zin. ²⁸ Mi iyake sipsip pangarŋaara popojan lamata mi ru tomen ma iur zin lae. ²⁹ To Abimelek iwi i ma iso: “Uunu parei ta nu yake zin sipsip tana ma tilae?” ³⁰ Abaraam ipekel kwoono ma iso: “Ingi nio ajkam pu, bekena nu ute kat ta kembei: Nio ta ajtou yok tana.” ³¹ Tanata tiwattaata lele tana be Ber-Seba. Paso, ziru timbuk sua mi tipombol isu tana. ³² Tana ziru timbuk sua isu Ber-Seba be tiparlup zin, to Abimelek ziru Pikol, timiili mini ma tila pa lele kizin Pilstia. ³³ Mi Abaraam ipaaza ke tamarisk ta isu Ber-Seba, mi isuj pa Merere ta imbotmbot ma alok i. ³⁴ Mi Abaraam imbotmbot isu toono kizin Pilstia ma molo.

Merere itoombo Abaraam

22

¹Kaimer to Anutu itoombo Abaraam. Aigule ta na, iboobi. Iso: “Abaraam, Abaraam!” Abaraam ipekel kaljaana ma iso: “Oi, nio ituŋ ti.” ²To Anutu iso: “Nu lutum tamen jonoono ta Isak. Mi lelem pini ilip kat. Tamen koozi kami, mi niomru kala lele pakaana ki Moria. Kala, to kasala pa abal tabe aŋso u pa i. To puni ma imeete mi neeni be iwe patoronjana pio.”

³Tana kozeere, to Abaraam imanja, mi ipaala ke mi ituugu, to iur sala doŋki. Tona ikam lutuunu Isak mi mbesoojo kini ru, mi ziŋan timanja ma tipa ma tila pa lele ta Anutu iso i pa i. ⁴Tipa pa aigule ru, mi so iwe tel pa, to Abaraam mataana ila na, ire la pa lele ta tisombe tila pa i. ⁵To iso pa mbesoojo kini ru tana. Iso: “Niomru kombot tingi raama doŋki. Mi nio niamru lutuj ko amla lele pakaana tanga be amsuŋ. Tona amiili ma amar mini.”

⁶To Abaraam ikam ke tabe ineene patoronjana pa i, mi ikam la ki lutuunu Isak ma ikwaara, mi ni ikam you mi buza, mi ziru tipa ma tila. ⁷Tiwwa ma tila, mi Isak iso pa tamaana Abaraam. Iso: “Wae tamaj!” Abaraam iso: “Lutuj, parei?” Isak iso: “You ma ke, ta takam i. Mi sipsip ingoi, tabe tapatoron Merere pa i?” ⁸To Abaraam iso: “Lutuj, sipsip na, Anutu itunu ko ikam piti be tapatoroni pa.” Abaraam iso ta kembei, mi ziru tipa ma tila.

⁹Ziru tila ma tipet lele tau Anutu iso Abaraam pa na, to Abaraam ingas pat ma iwe patoronjana muriini, mi isan ke isala pat njgasjana tana. Tona ipo lutuunu Isak kumbuunu ma namaana mi iuri sala. ¹⁰Mi ikam buza ma iwit namaana be iup su pa lutuunu. ¹¹Som, mi Ngoyana saamba kana ki Merere iboobo sula pini ma iso: “Abaraam, Abaraam!” Abaraam iso: “Ituj ti.” ¹²To Ngoyana tana iso: “Nomom pasaana lutum mi kam kosa sa pini pepe! Koozi mi nio ajute kat: Nu mototo Anutu mi leŋleŋ la kaljaana. Pa lutum tamen njonoono tina, nu ruuti pio som.”^j ¹³To Abaraam mataana ila na, ire sipsip ta ka kandaara ikolege la ke namaana ma imbotmbot. Tana ila ma ikam sipsip tana, mi ipekel lutuunu mi ipatoron Merere pa. ¹⁴Tana Abaraam ipaata lele tana zaana be ‘Lele tau Merere ikam piti.’ Tabo koozi tomimi tomtom tiwatwaata abal tana be ‘Lele ta Merere ikam piti.’

¹⁵To Ngoyana ki Merere saamba kana iboobo sula pa Abaraam mini ma iso: ¹⁶“Ingi Merere itunu kaljaana ta ima i. Nu leŋ la ni kaljaana mi ruutu lutum tamenjana tina pini som. Tana Merere imbul sua mboljana pu, mi ipombol pa itunu zaana.”^k ¹⁷Sua ta kembei: Ni kola iur kamperjana biibi kat ise ku, mi ikam popojana ku ma tipet ma tiwe boozomen kembei pitik ta timbot saamba i, mi magargaara ta tai kana i. Mi popojana ku tana ko timender mboljana pa malmal ma tilip pa kan koi bizin.^l ¹⁸Paso, nu leŋ la Merere kaljaana. Tana popojana ku ko tiwe zaala be kamperjana biibi ise kizin wal boozomen ta timbotmbot su toono na.”^m

¹⁹Tona Abaraam ziru Isak timili ma tisula mini ki mbesoojo ru tau. Mi zinjan timanga mi timili pa lele Ber-Seba, to Abaraam ipun su tana.

Naor lutuunu bizin

²⁰Kaimer na, Abaraam ileŋ tiziini Naor kusiini Milka uruunu kembei ni ippeebe pikin pakan kek. ²¹⁻²³Mi lutuunu bizin ta zan tis: Uz (ni munjgamunjga). To Bus, Kemuel (Kemuel ti, ni Aram tamaana). To Kesed, Aso, Pildas, Yidlaph, mi kaimerjana kat na Betuel. (Betuel ti, ni ta Rebeka tamaana). Zin lamata mi tel tina, ina Abaraam tiziini Naor ziru Milka lutun bizin. ²⁴Mi Naor, ni iwoolo moori toro tomimi, zaana Reuma. Reuma, ni ippeebe pikin paŋ: Teba, Gaam, Taas, mi Maaka.

Meetejana ki Sara

23 ¹⁻²Ndaama ki Sara irao 127, mana imeete su kar Kiriati Arba, ta imbot la lele pakaana ki Kanaan. (Kiriati Arba zaana toro na, Ebron). Abaraam itantaj pini ma som, ³to izemi mi imanja ma ila kizin

^j 22:12 Ibr 11:17; Yems 2:21 ^k 22:16 Ibr 6:13-14 ^l 22:17 Un 12:2; Ibr 11:12

^m 22:18 Igo 3:25; Ga 3:8

wal ki Et, mi iso pizin ta kembei. Iso: ⁴“Nio iŋgi ajwe leembe pa lele ti, mi lej toono sa som. Tana ko parei? Irao kere lej toono pakaana sa, be angiiimi ma iwe meetejan tiam murin, mi ajur kusiŋ ilela?”ⁿ

⁵⁻⁶To zin wal ki Et tiso pini. Tiso: “Biibi, lej. Nu kolman mi tomtom zomnjom ki Anutu ta mbotmbot raama yam i. Tana itum re lele injgoi ta ambai be kusim ilela. Mi kam ŋgar boozo pepe. Tomtom tiam tasa ko iruutu pu na som.”

⁷⁻⁹Tona Abaraam imaŋga, mi ituundu pizin, mi iso pizin. Iso: “Sombe koyok pio be ajurpe leyam meetejan murin isu lele tingi, na kala ki Zoar lutuunu Epron mi kiwi i pio, be ikam lej raj sumbuunu ta imbot toono kini Makpela zilŋaana na. Pa lele tana, ta aŋsombe angiiimi ma iwe leyam, mi ajurpe ma iwe meetejan tiam murin. Mi kadoono piizi ta ni isombe leleene pa i, inako aŋkam pini.”

¹⁰Abaraam izzo sua tana pizin wal ki Et ta tilup zin su lupnjana muriini na, Epron itunu imbotmbot tomimi. Tana imaŋga mi imender la iwal biibi matan, to ipekkel Abaraam kalŋaana ta kembei. Iso: ¹¹“O biibi tio lej, nio lelej be ŋgiimi toono tio pepe. Nio aŋbuk sua pu ila iwal ti matan ta kembei: Toono tana raama ka raj sumbuunu, ina nio aŋkam pu sorok, be iwe meetejan ku murin. La ma urpe kusim muriini mi uri lela.” ¹²Tona Abaraam ituundu pizin mini, mi iso pa Epron ila iwal ta boozomen matan ma iso: ¹³“Ina ambai. Mi tamen nio lelej be angiiimi kat toono tana. Tana toono kadoono ima munju, tonabe aŋla ma ajurpe kusiŋ muriini.”

¹⁴Epron ipekkel Abaraam kalŋaana ma isombe: ¹⁵“Biibi, lej! Toono tana kadoono irao kembei pat milmiljan munŋaana ta (400). Tamen toŋgo pa. Pa tomtom kembei ta iti na, tere pat tana kembei ta koroj sorok. La ma urpe kusim muriini.” ¹⁶Abaraam ilej Epron kalŋaana, to inin le pat milmiljan irao munŋaana ta (400), kembei ta ni iso na.

¹⁷⁻¹⁹Tanata toono ki Epron ta imbot la Makpela mi igarau pa Mamre na, raama ka raj sumbuunu mi ke boozomen ta timbot pa toono tana, ina Abaraam iŋgiimi ma iwe lene. Mi wal boozomen ki Et ta timbotmbot pa lupnjana tana na, tilej sua tana mi tire kat koroj ki matan. To Abaraam ila ma iurpe kusiini Sara mi iuri ilela raj sumbuunu ta imbot pa toono Makpela, mi igarau pa kar Mamre na. (Kar Mamre, zaana toro Ebron.) ²⁰Tana toono pakaana tana raama ka raj sumbuunu, ina zin wal ki Et tikam ma iwe Abaraam lene, be iurpe ma iwe meetejan kini murin.

Mbesooŋo ki Abaraam ila mi ikam Isak ka moori

24 ¹Merere iur kampejana matakiŋa boozo ise ki Abaraam, mi ila ila ma Abaraam iwe kolman kat. ²⁻³To aigule ta na, Abaraam isu mi iso pa mbesooŋo kini mataana kana tau imborro koroj kini ta

ⁿ 23:4 ɻgo 7:16; Ibr 11:9,13

boozomen i, ma iso: "Lej. Nio lelen be nu ur nomom ise mbasajoj mi mbuk sua mboljana pio pa Merere ta imborro saamba mi toono na zaana ta kembei: Zin Kanaan ta itijan tombotmbot i, na nu ko irao kam moori kizin sa pa lutuj Isak pepe. ⁴Kozo miili ma la pa toono tio mi wal tio, mi roogo moori sa ta niamjan uyam tamen na, mi kami ma kamar."

⁵Mbesoojo kini ileg sua tana, to iwi i ma iso: "Mi sombe moori leleene be izem lele kini ma niamru amar toono tingi som, nako parei? Ko ajur lutum ma imiili ma ila mini pa toono ta nu zem na?" ⁶Abaraam ipek el kwoono ma iso: "Som kat! Ur lutuj ma imiili mini pa kar munjunganja ta anzem na pepe. ⁷Pa Merere Anutu saamba kana, ta ikam yo ma anzem tamañ bizin mi toono tio na, ni imbuk sua be ikam toono ta tingi pio mi zin popojana tio. Ni itunu ko ingo ajela kini ma imuunju pu. Tana nu ko rao ndeeje moori sa pa lutuj isu tinga. ⁸Tamen sombe moori mburaana be niomru kimiili ma kamar lele tingi som, inako sua mbukjana ku taijgi iwe patajana pu som. Mi motom ijgal, kam lutuj ma imiili ma ila mini pa kar tio munjunganja pepe." ⁹Abaraam iso makin, to mbesoojo tana iur namaana ise Abaraam mbasajana, mi imbuk sua pini be ito sua kini tana.

¹⁰Tona mbesoojo ikam kamel laamuru ki biibi kini mi koroj ambaimbaijan matakija tomini, mi imanga raama ma ila. Ipa ma ila lele molo ki Mesopotamia. Ila igarau kar ki Naor, ¹¹mi rorou, to keteene su yok toujana ta imbot igarau kar. Kar tana ka moori bizin, rorou to tilala be tise kan yok isu tana. ¹²Tana mbesoojo isu mi isuj ta kembei. Iso: "O Merere Anutu ki biibi tio Abaraam, koozi swe kampejana ku pa biibi tio, mi lae tio mi kam ma uraata tio iur jonoono. Lelej be kam ta kembei: ¹³Nio ko aymender koloujana pa yok toujana ti. Mi ingi be zin moori kar kan timar ma tise yok i. ¹⁴Tana nio ko aysa pa moori sa be ise koj yok. Mi sombe ni ipek el sua tio ta kembei: 'Ina ambai. Nio ko aysa kom be win. Mi ko aysa yok pizin kamel ku tomini.' Sombe ni iso ta kembei, inako moori ta tana tabe ankami pa mbesoojo ku Isak. Naso ajuje kembei nu motom ijgal ijgal sua ta mbuk pa biibi tio Abaraam na, mi urur lelem pini."

¹⁵Ni izunjzuj, mi moori ta, ni ikuundu kuuru mi imar pa yok toujana tana. Moori tina zaana Rebeka, mi tamaana Betuel. Betuel, ni Naor mi Milka lutun. Mi Naor, ni Abaraam tiziini. ¹⁶Rebeka, ni moori kaibiim kat, mi tomooto tasa ire i zen. Ni isula yok toujana ma ise ka yok ila kuuru kini, mi ikuundu ma ise mini, ¹⁷to mbesoojo tana ipajuru i ma ila, mi iso pini. Iso: "Ai, irao lij koj yok risa ma ayswin?" ¹⁸Rebeka ipek el kaljaana ma iso: "Biibi tio, is, win." To lorja mi iur kuuru isu mi ise ka yok ma iwin. ¹⁹Iwin makin, to Rebeka iso: "Nio ko aysa kamel ku kan yok ma tiwin ma irao zin tomini." ²⁰Tana karau men mi ilij yok isula zwor kizin kamel mi ila ma ise mini. Inoknok ma kamel ta boozomen

tiwin ma timap. ²¹Mi mbesojo, ni imbotmbot, mi irre i men mi ikam ḷgar ta kembei: Pai kini ko iur ḷnoono, som som?

²²Zin kamel tiwin ma tiraو, tona ni ikam ḷoro milmiljana ma iur la Rebeka kuzuunu, mi ikam ḷgeeme milmiljan bibip ru ma izun sala Rebeka namaana. ²³To iwi lae pini ma iso: “Nu tomom asij? Ko niam irao amkeene ruumu kini pa mbej ta koozi?” ²⁴Mi Rebeka ipekel kaljaana ma iso: “Nio Betuel lutuunu moori, mi tumbuj бизin Naor mi Milka. ²⁵Ruumu tiam, ḷnga irao. Mi zin mbili tomini na, kan kini irao.” ²⁶Tona mbesojo ilek kumbuunu mi ituundu su toono, mi ipakur Merere ta kembei. ²⁷Iso: “Nio aŋpakur Merere Anutu ki biibi tio Abaraam. Pa ni itoto sua ta imbuk pa biibi tio Abaraam mi iurur leleene pini. Tanata ipangutnguu yo ma aŋmar aŋpet mi aŋdeeje kat Abaraam itunu wal kini tau.”

²⁸Tona Rebeka iloondo ma ila, mi isotaara naana pa mbulu boozomen ta ipet pini su yok toujana na. ²⁹⁻³⁰Beso Rebeka toono Laban ire ḷoro milmiljana ta imbot la lunuri kuzuunu, mi ḷgeeme milmiljan ru ta isala namaana, mi ilej ka sua ta boozomen na, iloondo karau men ma ila pa yok toujana be ire mbesojo tana. Beso ipet yok toujana uunu na, ire i imendernder raama kamel kini. ³¹Ipet kini, to iso: “O kamperjana ki Merere ko imbotmbot se ku. Parei ta nu mendernder mat? Mar ma tala ruumu. Pa nio aŋjurpe nu niomjan kamel ku muriyom kek.” ³²Tana mbesojo ikam zin kamel mi zijan tila ruumu ki Laban. To Laban ikam mburu ma isu pizin kamel, mi ikam kan mbutmbuutu ma tikan. Mi ikam yok ma ila pa mbesojo ki Abaraam zijan zin wal ta tigaabi na, be tiŋguuru kumbun pa. ³³Mi tiurpe kini pini mi tiur su kereeene uunu be ikan. Tamen ni iso: “Kini ti imbot muŋgu. Pa nio lej sua piom.” Laban iso: “Ambai. So yam lak.”

³⁴⁻³⁵Tona mbesojo imaŋga mi iso ta kembei. Iso: “Nio mbesojo ki Abaraam. Ni, Merere Anutu ikampe i ma biibi kat, tana iwe tomtom zaanaŋjana mi mbio uunu. Ni le makau, sipsip, mekmek, doŋki, mi kamel boozo kat. Mi le pat milmiljan boozo, mi mbesojo tomooto mi moori boozo tomini. ³⁶Biibi tio Abaraam kusiini Sara iwe kolmannan kat mi ipeebe Abaraam le pikin tomooto ta. Mi ni iur koroj kini ta munjaana men be iwe lutuunu tana lene. ³⁷Mi biibi tio iso pio ma aŋbuk sua mboljana pini ta kembei: Zin Kanaan ta ni zijan timbotmbot na, nio irao aŋkam moori kizin sa pa lutuunu Isak na som. ³⁸Bela aŋla pa itunu wal kini mi aŋru moori sa pa lutuunu. ³⁹Mi indeeje tau nio be aŋmaŋga ma aŋmar i na, aŋwi biibi tio ta kembei. Aŋso: ‘Mi sombe moori tana mburaana be niampjan amar som, inako parei?’ ⁴⁰Mi ni ipekel kaljoŋ ma isombe: ‘Merere ta imbotmbot raama yo mi aŋbesmbeeze pini i, ni ko ingo aŋela kini ma igaabu mi niomru kala, bekena uraata ku iur ḷnoono. Tana nu ko rao kam moori tasa ki wal ki tamaj bizin pa lutuŋ

Isak. ⁴¹Mi sombe wal tio tiyok som, inako sua ku mbuknjana tana iwe patajnana pu som.’

⁴²To mbesojo iseenje sua kini mini ma iso: “Koozi nio ajmar yok toujana na, ajsuŋ ta kembei: ‘O Merere Anutu ki biibi tio Abaraam, sombe nu lelem be uraata tio iur ḥonoono, na lae tio be mbulu ta kembei ipet: ⁴³⁻⁴⁴Nio ko aŋbot kolourjana pa yok toujana ti. Mi sombe moori sa imar be ise yok, na nio ko aŋso pini be ikam koŋ yok risa ma aŋwin. Mi sombe ni ipekkel ma iso: ‘Ina ambai. Ko aŋse kom yok risa be win. Mi ko aŋse pizin kamel ku tomini be tiwin.’ Sombe ipekkel ta kembena, na moori ta nu itum roogi pa biibi tio lutuunu na, ni ta tina.’

⁴⁵Nio aŋzurŋur la leleŋ, mi motoŋ ila na, aŋre Rebeka ikuundu kuuru mi ipa ma imar. Ni isula ma ise yok makin, to aŋso lae pini be ikam koŋ yok risa ma aŋwin. ⁴⁶To ni loja men mi iur kuuru kini isu, mi iso: ‘Is, win. Mi kamel ku tomini, ko aŋse kan ma tiwin.’ Tana nio aŋwin, mi ni ise yok pizin kamel tio tomini ma tiwin ma tiraŋ. ⁴⁷Tabe aŋwi i ma aŋso: ‘Nu asin lutuunu moori?’ Mi ni iso: ‘Nio tamaŋ Betuel. Mi tumbuŋ bizin Naor mi Milka.’ Indeeŋe nio aŋleŋ sua tina, tona aŋkam ḥooro ma aŋjur ila kuzuunu, mi aŋzun ḥeeme ru sala namaana. ⁴⁸Tona aŋlek kumbuŋ mi aŋtuundu su toono, mi aŋpakur Merere Anutu ki biibi tio Abaraam. Paso, ni ipaŋgutŋuu yo ma ajmar aŋpet ma aŋdeene kat biibi tio tumbuunu moori be aŋkami pa lutuunu. ⁴⁹Tana koozi, sombe niom kakampe biibi tio mi koto mbulu ki toŋmatizij ma koyok, na koso kat sua ma aŋleŋ. Mi sombe som, na kosotaara yo bekena aŋru zaala toro sa.’

⁵⁰Tona Laban ziru Betuel tipekel kalŋaana ma tiso: “Mbulu taiŋgi ipet pa Anutu itunu tau. Tana niamru amrao amso sua sa som. ⁵¹Rebeka, ni imbotmbot i. Kami mi niomru kala, bekena iwe biibi ku lutuunu kusiini, kembei ta Merere itunu iso na.”

⁵²Mbesojo ki Abaraam ileŋ sua tana, to iŋgun kumbuunu mi ituundu su toono mi ipakur Merere. ⁵³Tona ikam yorondij mi natabu, mi koroj milmiljan pakan, mi mburu ndabokbokŋan ma ikam pa Rebeka. Mi ikam Rebeka toono Laban ziru naana len koroj ambaimbaijan tomini bekena iroogokaala Rebeka pa Isak. ⁵⁴To ziŋan wal kini tikan kini mi tikeene. Mankwoono na, timanga to ni iso: “Nio leleŋ be aŋmiili ma aŋla mini ki biibi tio. Parei, niom koyok?” ⁵⁵Tamen Rebeka toono Laban mi naana tiso: “E-e, kala loja pepe. Moori ti ko itiŋan tombot ḥana ri muŋgu, mana ko niomjan kala.” ⁵⁶Tamen mbesojo iso pizin. Iso: “Kuruutu yo pepe. Koyok pio mibe loja aŋmiili ma aŋla ki biibi tio. Pa Merere ilae tio, mi ikam ma uraata tio iur ḥonoono kek.” ⁵⁷To ziru tiso: “Kenako toboobo Rebeka ma imar, mi tiwi i ten.” ⁵⁸Tana tiboobo Rebeka ma imar, to tiwi i. Tiso: “Parei, nu lelem sombe niomru tomtom ti kala ta buri?” Mi ni ipekkel kwon ma iso: “E, nio leleŋ be aŋla.”

⁵⁹Tabe tiur Rebeka ziru moori tabe mataana pini i, be ziŋan mbesojo ki Abaraam mi wal kini tila. ⁶⁰Mi tipombol Rebeka pa sua ta kembei. Tisombe:

“Luyamri, nu ko we tomtom munjaana ka tieene nan.
Mi poponjana ku ko tikas kan koi bizin,
mi tikam toono kizin.”

⁶¹Tona Rebeka zijan zin mbesojo moori kini tise kamel, mi timanga be tila. Tana mbesojo ki Abaraam ikam Rebeka ma zijan timili ma tila.

⁶²Indeeje mazwaana tana, Isak imbotmbot lele pakaana ki Negeb. Imbot lele bilimjana ta igarau yok tounjana ta zaana Laai-Roi. ⁶³Rorou ta na, ni ipera mat bekena iwwa lene ri. Mi mataana ila na, ire zin kamel timar. ⁶⁴Mi Rebeka tomini mataana ila na, ire la pa Isak imar. Tana izem kamel kini, mi isu toono, ⁶⁵mi iwi mbesojo ki Abaraam ma iso: “Tomtom ta ipa ma imar i, inga asij?” Mi mbesojo iso: “Inga biibi tio.” To Rebeka ikam kawaala mi ipakaala mataana. ⁶⁶Tana Isak imar ipet kizin, to mbesojo iso i pa mbulu boozomen ta ipet pini isu lele ki Mesopotamia na. ⁶⁷To Isak ikam Rebeka ma tilela beeze ta muŋgu naana Sara imbotmbot pa na, mi ziru tiwoolo. Mi Isak, ni leleene ilip kat pa Rebeka. Tabe mataana mbelele naana ta imeete na, mi leleene ipata pini mini som.

Abaraam poponjana kini pakan

25 ¹Kaimer to, Abaraam iwoolo moori toro, zaana Ketura. ²Ketura, ni ippeebe pikin lamata mi ta. Pikin ta zan tis: Simran, Yoksan, Medan, Midian, Isbak, mi Sua. ³Yoksan, ni ippeebe Seba mi Dedan. Mi Dedan, ni poponjana kini ta zin wal ki Asur, Letus, mi Leum. ⁴Midian, ni lutuunu bizin zan ta Epa, Eper, Anok, Abida, mi Elda. Ina zin tana, ta tiyoota pa Ketura.

⁵Abaraam ikam koroj kini ta boozomen ila ki lutuunu Isak.^o ⁶Tamen indeeje ta ni imbotmbot men na, ni ikam sorok koroj kini pakan pa lutuunu bizin pakan, to iur zin ma tila len pa lele pakaana ki zoŋ uunu. Pa leleene be tigarau lutuunu Isak pepe.

Abaraam imeete

⁷⁻⁸Abaraam, mbotnjana kini ambai men ma iwe kolman kat. Mi ndaama kini irao 175, mana imeete ma ila igaaba zin wal kini ta timeete muŋgu na.^p ⁹Mi lutuunu bizin ru, Isak ziru Ismael, ta tiuri lela naala rajnjana su toono Makpela ta igarau pa kar Mamre na. Muŋgu, toono tana, ki Zoar lutuunu Epron. Zoar, ni uunu kini imar pa Et. ¹⁰Toono Makpela tana, ina Abaraam injiimi la kizin Et. Toono tana, ta titwi Abaraam ziru kusiini Sara sula pa. ¹¹Abaraam imeete, to Anutu iur kampejana kini ise ki

^o 25:5 Un 24:36 ^p 25:7-8 Un 15:5

luntuunu Isak. Indeeje tana, Isak imbotmbot igarau yok toujana ta tipaata be Laai-Roi.

Popoŋana ki Ismael

¹²⁻¹⁵ Ingi Abaraam luntuunu Ismael ziŋan popoŋana kini mbol kizin. Agar, ta Aikuptu nan mi mbesoojo moori ki Sara na, ta ipeebe Abaraam le pikin tomooto ta zaana Ismael. Mi Ismael, ni ipeebe Nebaiot, Kedar, Adbel, Mipsam, Misma, Duma, Masa, Adad, Tamar, Yetur, Napis, mi Kedema. ¹⁶ Ismael luntuunu bizin tina tipet ma tiwe uunu laamuru mi ru, mi tila timbot pa lele kizin kizin. ¹⁷ Ismael, ndaama kini irao 137, to imeete ma ila igaaba zin wal kini ta timeete kek na. ¹⁸ Mi popoŋana kini tila ma timbot la lele ki Abila mi Sur mazwan. Lele tina igarau pa toono ki Aikuptu ka seŋgaŋa mi zaala ta ila pa lele kizin Asiria. Mi Ismael popoŋana kini tana ziŋan zin toŋmatiziŋ kizin na, gorgori tiparzorzooro mi tiparwe kan koi.^q

Isau mi Yakop

¹⁹ Ingi Abaraam luntuunu Isak ziŋan popoŋana kini mbol kizin. ²⁰ Indeeje ndaama ki Isak irao tomooru (40), to iwoolo Rebeka. Rebeka tamaana zaana Betuel. Ni uunu kini ipet pa Aram, mi imbotmbot la lele pakaana ki Mesopotamia. Mi Rebeka toono, ni zaana Laban. ²¹ Rebeka, ni koposomŋana. Tana Isak isuŋ Merere be iuuli. Mi Merere ileŋ sunŋana kini, to Rebeka kopoongo.^r ²² Pikin tana boogo tau. Mi timbulmbuulu lele lela nan kopoongo. Tana Rebeka iso: “Wai, parei ta mbulu ti ipet pio i?” Mi ila isuŋ Merere be ipaute i pa ka uunu.

²³ To Merere iso pini ta kembei. Iso:

“Ina tomtom un ru ta timbot lela kopom na.
Pa wal ru ko tiyootu pu, mi tipeete zin ma tiparmbot molo pizin.
Ta ko mburaana ilip pa toro.
Mi kolmanŋana ko imbeeze pa kaimerjana.”^s

²⁴ Indeeje Rebeka ikam tomtom na, ipeebe pikin boogo ma tisu.

²⁵ Muŋgamuŋga na, kuliini siŋsiŋjana mi rumunrumunŋana. Tana tipaata zaana be Isau. ²⁶ To tiziini na, isou kiskis toono kumbu ŋujuunu mi isu. Tana tipaata zaana be Yakop. Indeeje pikin ru tana tisu na, Isak ndaama kini irao tomtel (60).

²⁷ Timbotmbot ma pikin ru tana titum ma tiwe tomtom. Isau, ni tomtom ki buzur ruŋjana mi kumbu paipaijana. Tamen Yakop, ni tomtom mannejana mi imborro uraata kar kana. ²⁸ Tana Isak leleene ilip pa Isau. Pa leleene be ikanan buzur su kana. Mi Rebeka na, leleene ilip pa Yakop.

^q 25:18 Un 16:12 ^r 25:21 Un 11:30, 29:31 ^s 25:23 Ro 9:12

Isau irepiili muriini tau munjamunga kana i

²⁹Aigule ta na, Yakop iurpe yambon ambaijana ma inoinoi, mi Isau imbot su mi ipet. Mi peteli ma isaana kat. ³⁰Tana ipet to, iso pa Yakop: “Aiss, nio ti petel yo ma ajsaana kat. Yambon sijsijnjana tina, zoobo koj sa imar, be ajwin ta buri.” (Tanata tipaata Isau zaana toro be Edom). ³¹Tamen Yakop iso: “Ambai. Mita irao be taparpekel murindi, mi nio ajkam murim ma ajwe pikin munjamunga?” ³²To Isau iso: “Aiss, muriñ munjamunga na koroj sorok. Ańgo pa kosa i. Mi yambon imar ma ajwin lak. Pa inđi be ajmeete i.” ³³Yakop iso: “Ta nu yok kat mi mbuk sua pio munđu mi pombol ma imbol kat.” Tona Isau imbuk sua pini, mi ipombol ma imbol kat be ziru tiparpekel murin ma Yakop iwe pikin munjamunga. ³⁴Imbuk sua pini makinj, to Yakop ikam ka narabu mi yambon ma ikan mi iwin. To imanga ma ila ne.

Tana Isau irepiili muriini munjamunga kembei koroj sorok.^t

Isak imbotmbot su kar Gerar

(Un 12:10-20, 20:1-18)

26 ¹Indeeje tana, peteеле biibi toro ipet su toono Kanaan, kembei ta munđu ipet pa mazwaana ki Abaraam na. Tabe Isak imanga mi isombe iko ma isula pa lele kizin Aikuptu. Iwwa ma ila, to ipet kar Gerar. Kar tina, king kizin Pilistia ta zaana Abimelek, ni imborro. ²Isak imbotmbot su kar tina, mi Merere ipet kini mi iso pini ta kembei: “Sula pa lele kizin Aikuptu pepe. Mbotmbot lele ta ajsjo u pa na. ³Naso aјbotmbot raamu, mi aјkampe u. Pa toono ta boozomen tiđgi, kola aјkam ma iwe nu mi zin popojana ku leyom. Mi sua ta munđu aјbuk la ki Abaraam mi aјpombol, nako imbol ma imbotmbot men. ⁴Nio kola aјkam popojana ku ma tipet ma tiwe munjaana ka tieene kembei pitik ta timbot sala saamba na. Mi aјkam toono tiđgi ma imap ma iwe len. Mi popojana ku tana ko tiwe zaala be kampejana biibi ise kizin wal boozomen ta timbotmbot toono na.” ⁵Kola aјkam ta kembena. Paso, tomom Abaraam, ni ileňlej la kaljoj mi ito kat. Mi itoto tutu tio mi sua boozomen ta aјjur pini na.”

⁶Tana Isak isula Aikuptu som, mi imbotmbot su kar Gerar. ⁷Tamen indeeje zin tomooto ki kar tana tiwi Isak pa kusiini na, ni iso: “Inđi nio lupri.” Iso sua tana paso, Rebeka, ni moori kaibiim kat. Tana Isak imoto: Kokena tipuni ma imeete mi tikam kusiini. ⁸Isak imbotmbot kar tana ma molo ḥana ri. To aigule ta na, Abimelek ta king kizin Pilistia na, imender la miiri kwoono mi mataana ila, to ire Isak imbenjbeeje pa Rebeka. ⁹Tabe Abimelek iboobo Isak ma imar, mi iso pini: “Wae, ina sa nu kusim na! Parei ta nu so nu lumri?”

^t 25:34 Ibr 12:16 ^u 26:4 Un 12:2, 15:5, 22:16-18

Isak ipekel kaljaana ma iso: "Nio anjcam ta kembena paso, arjmoto: Kokena kupun yo ma arjmeete mi kakam kusinj." ¹⁰To Abimelek iso: "Oo, parei ta nu kam pakaamjana piām ta kembei? Kozobe tomooto sa ziru kusim tikeene, so amkam sanaana biibi mi patarjana ise tiām." ¹¹Tona Abimelek iur sua pa tomtom kini ta boozomen ma isombe: "Keleñ! Tomtom tasa isombe imbuulu tomtom taiñgi, som kusiini, nako imeete."

¹²Indeeñe ndaama tana na, Isak ipaaza kini isula toono tana ma jonoono ipet ma irao kembei tomtom lamatajra. Pa Merere ikampe i kat.

¹³Tabe ni iwe tomtom biibi. Pa ka kini mi le mburu boozomen. Mi ila ila ma irao ni iwe mbio uunu kat. ¹⁴Ni le mbili matakija boozo kat.

Mi mbesojo kini ta kembena, boozomen. Tana zin Pilistia kan matan mburmbur pini, ¹⁵mi tikam toono mi tilol yok toujan boozomen ta munju zin mbesojo ki Abaraam tikel na. ¹⁶Tona king Abimelek iso pa Isak: "Zem lele tiām tingi mi la lem. Pa nu mburom ilip piām kek."

¹⁷Tana Isak imanga, to izem zin, mi ila ma itu su lele keteenerjana ta zaana Gerar. ¹⁸To yok toujan ta munju zin mbesojo ki Abaraam tikel mi zin Pilistia tilol na, ni itou mi iurpe mini, mi iwatwaata zan tau munju tamaana iwatwaata na. ¹⁹To zin mbesojo kini tila ma tikel toono sumbuunu toro isu lele tana ma tindeene yok bukbuk ma ise. ²⁰Tamen zin mbororjan kizin sipsip ki kar Gerar zījan zin mbesojo ki Isak ta timborro sipsip kini na, tisu mi tijoojo pa yok tana. Zin Gerar kan tiso ina zin kizin. Mi zin mbororjan ki Isak tiso: "Som, ina niam tiām." Tanata tipaata yok toujana tana zaana be 'Yok Iñoni Kana.' Pa tijoojo pa tau. ²¹Tona zin mbesojo kini tikel yok toujana toro. Tamen wal pakan tijoojo pa yok tana tomini. Tana tipaata yok tana zaana be 'Yok Ki Parzooronjana.' ²²To Isak izem lele pakaana tana, mi ila ma ikel yok toujana toro. Mi yok toujana tina, tijoojo pa som. Tana Isak ipaata yok tana zaana be 'Mazwaana Biibi.' Pa isombe: "Koozi, Merere iur lele ta irao pit. Tana iñgi be tombot ambai su toono ti ma tamasak."

Anutu ipet ki Isak

²³To Isak imanga mini, mi isala pa kar Ber-Seba. ²⁴Mi mbeñ na, Merere ila ipet kini, mi iso pini ta kembei. Iso: "Nio Anutu ki tomom Abaraam. Moto pepe. Pa motoj iñgalngal mbesojo tio Abaraam. Tana nio kola arjbotmbot raamu mi anjkampe u, mi anjkam ma popojana ku tipet ma tiwe boozomen."²⁵ To Isak iñgas pat ma iwe patoronjana muriini, mi isuñ pa Merere isu lele tana. Mi itu su lele tana, mi mbesojo kini tikel yok toujana toro.

Isak ziru Abimelek timbuk sua

²⁶Kaimer mana Abimelek, ni izem kar Gerar mi imar be ire Isak. Imar ramaki tomtom kini ñgarjana ta zaana Ausat, mi biibi kizin malmal kan

^v 26:24 Un 12:2

kini, zaana Pikol. Zin tel tana timar ma tipet ki Isak, ²⁷to ni iso pizin ta kembei. Iso: “Niom kuur koi pio mi kiziiri yo pa toono tiom kek. Mi ingi parei ta kamar tio mini?” ²⁸To zin tel mi tiso: “Niam amkilaala kek ta kembei: Nu, Merere imbotmbot raamu. Tana amscombe itijan tumbuk sua be taparlup ti ma tewe tamen. ²⁹Naso nu pasaana yam som, kembei ta munju niam ampasaanu som, mi amkampe u, mi amzemu ma la raama lelem ambainjana. Mi re, iŋgi kampejana ki Merere imbotmbot se ku i.” ³⁰Tona Isak iurpe kini biibi, mi zijan tikanan ma tiwinin. ³¹Mankwoono mbenjbenjana na, timanga mi zijan timbuk sua mi tipombol ma imbol kat. To Isak iur zin la zaala ma tila raama lelen ambai. ³²Indeeje aigule tana, zin mbesoojo ki Isak timar ma tiso pini: “Ai, niam amdeeje yok bukbuk ma ise pa toono sumbuunu ta amkel na.” ³³To Isak ipaata yok toujana tina be Seba. Tanata tiwatwaata kar ta imbot igarau pa yok tana na, zaana be Ber-Seba. Mi zaana tana imbotmbot men i.

Isau kusiini bizin

³⁴Indeeje Isau ndaama kini irao tomooru (40), to iwoolo moori ru ta un ipet pa Et. Moori ta, zaana Yudit. Ni Beri lutuunu moori. Mi toro zaana Basemat. Ni Elon lutuunu moori. ³⁵Tamen leembe nan ru tana tikam ma rwon Isak ma rwon moori Rebeka lelen ipata kat.

Yakop ikam pakaamjana mi ikem pomboljana ki Isau

27 ¹Isak, ni iwe kolman kat mi mataana isaana ma irao ire kat lele mini som. Aigule ta na, iboobo lutuunu Isau ma imar, mi iso pini ma iso: “Lutuj ol!” Isau iso: “Oi, ituŋ ti.” ²To Isakbi iso: “Leŋ. Iŋgi aŋwe kolman kek, mi aŋkankaana pa koŋ mete. ³Tana kam peene ku mi la pa su ma ru koŋ buzur sa. ⁴To urpe koŋ yambon ambainjana sa tabe ikam ŋigureŋ i, mi kam ma imar ma aŋwin. Tonabe aŋkam pomboljana tio ise ku. Besombe aŋmeete, na aŋmeete lak.”

⁵⁻⁶Indeeje Isak izzo sua pa lutuunu Isau na, Rebeka ileŋutu kek. Tana Isau ila pa su be iru buzur, to Rebeka imanga mi iso pa lutuunu Yakop ma iso: “Buri ŋonoono ta aŋleŋ tomom iso pa tom ta kembei. Isombe: ⁷“Isau, kam buzur sa ma urpe koŋ yambon ambainjana. Tonabe aŋpombolu pa Merere mataana. Besombe aŋmeete, na aŋmeete lak.” ⁸Tana lutuj, kozo leŋ la kaljor, mi to sua ta iŋgi aŋjur pu i. ⁹La ta mbili murin a. To kam mekmek lutuunu ndekndekjan ru ma timar tio, mi nio ko aŋjurpe tomom ka yambon ambainjana tabe iwin ma ikam ŋigureene i. ¹⁰To kam ma la kini ma iwin. Naso ikam pomboljana kini ise ku pataanja.”

¹¹Mi Yakop iso pa naana Rebeka ma iso: “Wai anaŋ, ina ambai, mi tamen atoj Isau, ni kuliini rumunrumunjana. Mi nio na, kuliŋ ŋgeezeŋoŋ. ¹²Kokena tamaj izoram yo, to iute kembei nio aŋpakaami. Tona ikam pomboljana kini ise tio som, mi ipiri sua sananjana pio.” ¹³Tamen naana iso pini: “Lutuj, kam

ngar boozo pepe. Sombe ni ipiri sua sananjana pu, inako ka patajana ise tio. Tana lej la kaljorj ti, mi la ma kam zin mekmek ma timar.”

¹⁴Tana Yakop imanja, to ila mi ikam zin mekmek ma ila ki naana. Mi ni karaukarau ma iurpe yambon ambaijana tabe Isak iwin ma ikam njureene i. ¹⁵To Rebeka ila ma ikam mburu ambaijana ki lutuunu Isau ta iur su beeze leleene na, mi ikam la ki Yakop be izeebi pa. ¹⁶Mi iur mekmek kuliini ma ise Yakop ka bolboolo, mi itautau la namaana njureene. ¹⁷Tona ikam yambon tana ramaki narabu ma ila ki Yakop.

¹⁸Yakop ikam mi ila ki tamaana, to iso pini. Iso: “O tamañ!” Tamaana iso: “Lutuj, ina nu asin?” ¹⁹Yakop iso: “Nio Isau tau, lutum munjamunga. Yambon ta so pa, ta ingi arjkam ma ajmar i. Maŋga ma win mi kam pomboljana ku ise tio.” ²⁰To Isak iso: “Wae, lutuj, nu ndeeje koroj karau men?” Yakop iso: “Merere Anutu ku ta ipanjtunguu tu yo, tabe loja mi aŋdeeje.”

²¹To Isak iso: “Mar ḥana mi aŋteegu. Ko nu lutuj Isau tau?” ²²Tana Yakop ila ma tuŋla kat ki tamaana, mi ni izoromi to iso: “Kaljom na, kembei Yakop kaljaana. Tamen nomom na, rumunrumunjana kembei ta Isau namaana.” ²³⁻²⁴Tana Isak ikilaala Yakop som. Paso, namaana rumunrumunjana kembei ta Isau. To Isak imanja be ipomboli. Som, mi iso: “E-e! Nu Isau tau?” Yakop iso: “E, nio tau.”

²⁵Tona Isak iso: “Kena kam koj yambon tana imar. Pa lelej be aŋwin buzur su kana ka yambon ta itum urpe na. Tona aŋpombolu.” To Yakop ikam yambon ma ila ki tamaana Isak ma iwin, mi ikam ka yok baen tomini. ²⁶Iwin makinj, mi iso pini: “Lutuj, mar sou yo.” ²⁷Tana Yakop ila ma isou i. Mi Isak iyoozo mburu ki Isau kuziini, to ikam pomboljana kini ise ki Yakop. Iso:^w

“Aa, lutuj ti kuziini na,

kembei su ta kampejana ki Merere imbotmbot pa!

²⁸Anutu ko ikam tolou ki saamba ma isu pu,

mi ipembeeze toono ku ma mbuyeene,

bekena ipiyooto kini mi baen ma boozo kat.

²⁹Zin karkari ko timbeeze pu.

Mi toono pakan ka tomtom bizin ko tilek kumbun pu.

Nu ko we biibi pa toŋmatizij ku.

Mi nom lutuunu bizin ko tilek kumbun pu.

Zin wal ta so tipiri sua sananjana pu, inako zitun tisaana.

Mi zin wal ta so tisuj Anutu be ikampe u, inako zitun tikam kampejana tomini.”^x

Isau itajroro tamaana pa le pomboljana

³⁰Isak ipombol Yakop makinj, to Yakop izemi mi iyooto ma ila lene. To molo som na, toono Isau per ma ipet pa su. ³¹Mi ni tomini iurpe yambon

^w 27:27 Ibr 11:20 ^x 27:29 Un 25:23; Ibr 11:20

ambaijana. Tana ikam ma ila ki tamaana, mi iso: "O tamaŋ, buzur su kana ka yambon, ta ajurpe kek. Maŋga ma win mi pombol yo." ³²Tabe Isak imorsop mi iso: "Wai, iŋgi nu asiŋ toro?" Isau iso: "Nio Isau tau, lutum munγamuŋga." ³³To Isak keteene ikam kej mi iso: "Nu mar zen, mi tomtom sa ta ikam koj yambon ma imar ma aŋwin mi aŋpomboli kek. Ko asiŋ? Pa pomboljana tio, ta imap ma ise kini kek. Mi iŋga ko imbotmbot se kini ma alok."

³⁴Isau ilej tamaana iso sua tana, to isu na itaŋ ma biibi. Itaŋ ma iyeryer, mi iso: "O tamaŋ, pombol yo tomini lak." ³⁵Tamen Isak iso: "Waii, pomboljana ta aŋso aŋkam pu, ta tizim imar ma ipakaam yo mi ikem kek."

³⁶Tabe Isau iso: "Pisis Yakop, ina itop la kat kini! Pa iŋgi ni ipakaam yo pa ru i. Muŋgu ikem muriŋ munγamuŋga kana i. Mi buri ikem pomboljana tabe ise tio i tomini." To Isau iwi tamaana mini ma iso: "Parei, pomboljana toro sa som?"^y ³⁷Isak ipek el kaljaana ma iso: "Nio aŋur tizim mi popojana kini be tiwe biibi pu, mi nu mi popojana ku be kewe mbesoojo pizin. Mi kini mi baen ḷonon na, aŋkam pini kek. Tana lutuj, kosa sa imbot be aŋkam pu i som."

³⁸Tamen Isau itaŋroro tamaana. Iso: "Tamaŋ parei? Pomboljana ku tamen ḷonoono ta tina? Toro sa som? O tamaŋ, pombol yo tomini." To Isau isu ma iyeryer mini.^z ³⁹Tona tamaana Isak ipek el kaljaana ma iso:

"Kar ku, mi lele ku ko imbot molo pa toono mbuyeeneŋjana.

Mi tolou saamba kana ko isu pu som.

⁴⁰Mi nu ko kam malmal pa buza, be ndeeŋe kom kini mi lem koroj.

Mi ko we mbesoojo pa tizim.

Tamen kaimer ko maŋga mi noknok zoorojana,
to ni ko irao imboru u mini som."

Yakop iko ma ila ne

⁴¹Isau, ni keteene malmal biibi kat pa Yakop. Pa pomboljana kini, ta tamaana iur se ki Yakop. Tamen iyaramraama ma imbot la leleene men. Pa ikam ḷgar ta kembei: "Molo som to tomoyam imeete. Tonabe aŋpun Yakop ma imeete." ⁴²Tamen wal pakan tingal Rebeka taljaana pa ḷgar ki Isau. Tabe iboobo Yakop ma imar, mi iso pini: "Lutuj, lej. Tom Isau isombe ipunu ma meete, bekena ipokot mbulu ta kam pini na. ⁴³Tana lej la kaljoŋ, mi manga ta buri ma ko ma la ki wom Laban ta imbotmbot ta kar Aran a. ⁴⁴La mbotmbot kini ma irao tom leleene iluumu. ⁴⁵Mi sombe tom leleene iluumu mi mataana mbelele mbulu ta kam pini na, tona nio ko aŋso ma pu be miili ma mar mini. Pa nio aŋmoto: Kokena niomru koporou ma kemeete pa aigule tamen."

^y 27:36 Un 25:29-34 ^z 27:38 Ibr 12:17

⁴⁶To Rebeka imajga mi iso pa Isak: "Aiss, nio ti niij gesges kat pa rwondo moori bizin ru tinga. Mi sombe Yakop tomini iwoolo moori sa ta ki Et, na nio ko irao ajbot mini na som. Ko ajmeete ma ajla lej."

28 ¹Tana Isak isu, mi iboobo Yakop ma imar. To ipomboli mi iur sua mboljana pini ta kembei. Iso: "Woolo moori tasa ki Kanaan pepe. ²Maŋga ma la pa lele Mesopotamia ta buri. Mi la ta ruumu ki tumbum Betuel, to woolo wom Laban lutuunu moori sa. ³Anutu mbura keskeezejana ko ipomboli mi ikam lem pikin boozomen ma kamasak bekena we tomtom boozomen un.^a ⁴Mi ni ko ipomboli mi zin popojana ku, kembei ta ipombol tumbum Abaraam. Naso nu irao kam lem toono biibi tingi, ta we leembe pa i. Pa toono tingi, Anutu imbuks ka sua pa tumbum Abaraam ta munju kek."^b ⁵Isak iso sua tana pa Yakop makinj, to iuri ma ila pa Mesopotamia, be ila ki woono Laban, ta Betuel lutuunu na.

⁶Indeenej ta Isak ipombol Yakop mi iuri ma ila pa Mesopotamia na, iur sua mboljana pini be irao iwoolo moori ki lele tana men. Mi ijgalsek pini be iwoolo Kanaan nan sa pepe. ⁷Tabe Isau ilej sua tina, mi ire kembei Yakop isombe ito tamaana ziru naana kaljan mi ila pa Mesopotamia, ⁸tona ikilaala ta kembei: Kanaan nan ru ta ni iwoolo zin na, tamaana leleene pizin risa som. ⁹Tana ni izem tamaana ma naana, mi ila ki tamaana kolmanjana Ismael, mi iwoolo moori toro, zaana Maalat. Maalat toono zaana Nebaiot. Ziru Ismael lutuunu bizin.

Yakop ire miuŋana isu kar Betel

¹⁰Tana Yakop imajga, mi izem kar Ber-Seba, mi isombe ila pa kar Aran. ¹¹Ni iwwa ma ila ipet lele ta, mi mberŋkaali. Tana isu to ijgas pat pakan ma iliu i, mi ikam pat ta ma ikiliigi, mi ikeene. ¹²To imiu mi ire koroj kembei ndeete ta imbot saamba mi isu toono. Mi zin ajela ki Anutu tizzu mi tizalla pa.^c

¹³To Merere itunu tau imender sala ndeete uteene, mi iso pini ma iso: "Nio Merere, Anutu ki tumbum Abaraam mi tomom Isak. Toono ta kenne pa i, ina nio ko ajkam pu mi popojana ku ma iwe leyom."^d ¹⁴Mi popojana ku kola tipet ma timasak ma tiwe boozomen, kembei ta ululu ki toono. Mi zin ko tipera mi tilela, mi tila pa zilŋaana zilŋaana bekena tirao pa toono ta boozomen. Mi nu niomŋan popojana ku ko kewe zaala be kampeŋana biibi ise kizin wal boozomen ta timbotmbot toono na.^e

¹⁵Nio ko ajbotmbot raamu mi motoŋ pu pa lele boozomen tabe la pa i. Mi ko ajkamu ma miili ma mar mini pa lele tingi. Tana nio ko irao anzemua na som. Ko ajbotmbot raamu, mi ajkam ma sua tio mbukjana ti iur ŋonoono."

^a 28:3 Un 12:2 ^b 28:4 Un 17:4-8 ^c 28:12 Yo 1:51 ^d 28:13 Un 12:7, 13:14-15

^e 28:14 Un 12:3, 22:18

¹⁶Tona Yakop ipol ma imaŋga mi iso: “Ionoono kat! Merere imbotmbot lele ti. Mi muŋgu nio aŋute som.” ¹⁷To motoŋana ikami. Tabe iso: “Lele tĩŋgi potomjana kat! Ikam yo ma aŋmoto koŋ. Pa ingi sa Anutu muriini na! Mi zaala saamba kana kwoono ta ti.”

¹⁸Mankwoono, mberŋbeŋjana na, Yakop ikam pat ta ikiliigi na, ma isungun su toono be iwe kilalan pa lele tana. To ilij ŋgere isalakaala pat tina. ¹⁹Mi ipaata lele tana zaana be Betel. Muŋgu na, kar tana zaana Lus. ²⁰⁻²¹To Yakop imbuk sua pa Anutu ta kembei: “Merere, sombe nu lae tio mi mboroyo pa pai tio ti, mi kam koŋ kini mi leŋ mburu be aŋzeebe yo pa i, mi sombe aŋbot ambai men ma irao aŋmili ma aŋmar mini pa ruumu ki tamaj, inako nu we Anutu tio, mi nio ko aŋbeeze pa nu itum tamen. ²²Mi koroj boozomen ta so nu kam pio na, nio ko aŋpeete ma iwe pakaana laamuru, mi pakaana ta ko aŋpas ma ima pu. Mi pat ta aŋsungun su ti, iŋgi iwe kilalan kembei lele tĩŋgi na Anutu muriini.”

Yakop ila ipet ki Laban

29 ¹Yakop imaŋga mini pa pai kini, mi iwwa ma ila pa lele kizin wal ta timbot la zoŋ uunu na. ²Ila ipet lele tana, to ire yok touŋjana ta. Mi zin sipsip uunu tel ta timbot kolouŋjana pa yok tina. Pa yok tana, ta tizze pizin sipsip be tiwin. Mi yok kwoono na, pat biibi imbot se be ipakaala. ³Lele tana na, ka mbulu ta kembei: Sombe zin sipsip timap ma timar lup pa yok tana, tona zin mboronjan kizin timar ma tizuuru pat biibi tana ilae pa yok kwoono, bekena tise yok pizin sipsip ma tiwin, mana tipakaala yok kwoono mini pa pat tana.

⁴Indeeŋe Yakop ipet lele tana na, iwi zin mboronjan ma iso: “Atonjan, niom kamar pa so kar i?” Zin tiso: “Niam amar pa kar Aran.” ⁵To iwi zin ma iso: “Laban ta Naor lutuunu i, niom kuute i?” Zin tiso: “E, niam amute i.” ⁶To iwi zin mini ma iso: “Mi parei, imbot ambai?” Mi zin tiso: “E, ni imbot ambai. Re. Iŋga lutuunu moori Rael ta zijan zin sipsip kini timar i.”

⁷To Yakop iso pizin: “Kere. Iŋgi aigule biibi ma zin sipsip tirao be tilela siiri leleene zen. Kese kan yok, mi kakam zin ma timiili mini be tikanan kan mbutmbuutu.” ⁸Tamen zin tiso: “Soom. Bela timbotmbot mi amnaama zin pakan ma timar lup, tona amzuuru pat tĩŋgi ma ilae pa yok kwoono, mi amse kan yok ma tiwin.”

⁹Yakop zijan zin mboronjan tana tizzo sua ma timbotmbot, mi Rael ikam sipsip ki tamaana ma timar. Pa ni ta imborro zin. ¹⁰Yakop ire woono Laban lutuunu moori Rael mi zin sipsip kini, to imaŋga mi izuuru pat biibi tana ilae pa yok kwoono, mi ise zin sipsip kan yok ma tiwin. ¹¹To isou Rael, mi itaŋ. ¹²Mi iso pini ma iso: “Nio ti, awoj ta Laban na. Tomom Laban tana lunuri Rebeka ta nio naŋgoŋ i.” Rael ileŋ sua tana, to iloondo ma ila ki tamaana Laban, mi isotaari.

¹³Laban ilej kembei woono Yakop imar kek, to imanga mi iloondo ma ila kini. Ila to isou i, mi ikami ma ziru tila pa ruumu kini. To Yakop ipit mbol pa mboti mi pai kini ta imar i ma Laban ilej. ¹⁴Ipit mbol makin, to Laban iso pini. Iso: “Oo ηonoono kat. Ituru sij tamen.”

Yakop ikam uraata pa Laban bekena iwoolo Rael mi Lea

¹⁵Yakop imbot ki Laban irao puulu ta, to Laban isu mi iso pini. Iso: “Nu na, nio awoŋ ηonoono. Tana irao kam uraata pio sorok na som. Lelem pa so kadoono i? So ma aŋlej.”

¹⁶Laban, ni lutuunu moori bizin ru. Kolmanjana zaana Lea, mi nanganjana zaana Rael. ¹⁷Lea, ni runguunu ambai pe som. Miso Rael na, ni moori kaibiim kat. ¹⁸Mi Yakop ni leleene pa Rael ilip kat. Tabe iso pa Laban ma iso: “Nio lelej be aŋwoolo Rael. Mi sombe nu yok pio be aŋkami, nako aŋkam uraata pu irao ndaama lamata mi ru, tona aŋwooli.” ¹⁹Laban ilej to iso: “Ambai be wooli. Pa leler be iwoolo tomooto toro pepe. Tana mbotmbot raama yo mi kam uraata.”

²⁰Tana Yakop ikam uraata pa Laban ma irao ndaama lamata mi ru bekena ikam Rael. Tamen ndaama lamata mi ru tana, ni ire kembei koroj sorok. Paso, leleene pa Rael ilip. ²¹Ndaama lamata mi ru tana imap, to Yakop isu mi iso pa Laban: “Ndaama ta ur pio be aŋkam uraata pu, ta ingi imap i. Kam Rael ma imar be aŋwooli.” ²²Tana Laban iurpe kini biibi, mi iso la pizin wal kar kan be timar ma zijan tikan kini tana. ²³Tamen mberj na, ikam pakaamjana pa Yakop, mi iur lutuunu moori kolmanjana Lea ma ila kini, mi ziru tikeene. ²⁴Mi iur mbesoojo moori kini, zaana Silpa, ma ila ki Lea be imbeeze pini.

²⁵Mankwoono mberjberjana na, Yakop imanga mi so mataana lae na, ire Lea imbotmbot. To ila ma iso pa Laban: “Wae, parei ta nu kam mbulu tingi pio? Nio aŋbel uraata pu be aŋkam Rael. Mi nu pakaam yo paso?”

²⁶Laban ipekel kwoono ma iso: “Kam ‘Wae!’ paso? Niam mbulu tiam imbot pataara ta kembei: Moori naŋganjana irao iwoolo sala moori kolmanjana uteene na som. ²⁷Kena mbot raama Lea ma irao uraata ula kana imap munjgu, tonabe aŋjur Rael tomini ma ima. Tamen ko kam uraata pio pa ndaama lamata mi ru tomen.” ²⁸Yakop ilej na, iyok. Tana uraata ula kana imap, to Laban iur lutuunu moori Rael ma ila kini. ²⁹Mi iur mbesoojo moori kini toro, zaana Bila, ma ila ki Rael be imbeeze pini. ³⁰Tana Yakop ziru Rael tikeene tomini. Mi Yakop leleene ilip kat pa Rael. Mi Lea na, pe som. Mi Yakop imbotmbot ki Laban mi ikam uraata pa ndaama lamata mi ru tomen.

Yakop lutuunu bizin

³¹Merere ire kembei Yakop leleene pa Lea pe som, tana iuulu Lea bekena kopoono. Mi Rael na, ni kopo somjana.^f ³²Tana Lea kopoono, to ipeebe pikin

^f 29:31 Un 11:30, 25:21

tomooto ta, mi ipaata zaana be Ruben. Pa ikam ḥgar ta kembei: “Merere ire patanana tio, tanata ikam lej pikin tingi. Ingi be kusij iur leleene pio i.”

³³Timbotmbot ma Lea kopoono mini, to ippeebe pikin tomooto toro. Tana isu mi iso: “Wai, Merere, ni iute kembei kusij iur kat leleene pio som. Tanata ikam lej pikin toro ti.” To ipaata zaana be Simion.

³⁴Timbotmbot ma Lea kopoono mini, to ippeebe pikin tomooto toro ma iwe tel pa. Mi isu to iso: “O, ingi ko kusij imar tuŋ mar tio i. Pa aŋpeebe le pikin tomooto tel kek.” Tana ipaati be Lebi.

³⁵Timbotmbot ma Lea kopoono mini, mi ippeebe pikin tomooto toro. To iso: “Koozi nio aŋpkur Merere.” Tana ipaata pikin zaana be Yuda. Indeeje Yuda isu, to Lea kopoono mini som, mi imender ma molo.

30 ¹Rael ire kembei ni irao be ippeebe Yakop le pikin sa som, tana mataana mburmbur pa toono moori. Mi isu to iso pa Yakop ta kembei. Iso: “Kozo kam lej pikin sa. Som, to aŋmeete.” ²Yakop ilej sua ki Rael na, keteene malmal. Tona iso: “Wai! Nio ti Anutu be aŋso mi nu kopom? Nio aŋsekaalu pa peeberjana?” ³To Rael iso: “Ambai. Mi mbesoojo moori tio Bila imbotmbot i. Kami ma niomru kekeene, bekena ippeebe pio. Naso nio lej pikin tomini.”

⁴Tana Rael iur mbesoojo moori kini ila ki Yakop ma ziru tikeene. ⁵Mi Bila kopoono, to ippeebe Yakop le pikin tomooto ta. ⁶Tabe Rael iso: “Ingi Anutu itiiri yo ma len uunu sa isaana som. Pa ilej sunjana tio mi ikam lej pikin tomooto ti.” Tana ipaati be Dan. ⁷Bila kopoono mini, to ippeebe pikin tomooto toro. ⁸Tabe Rael iso: “Nio niamru atoŋ moori amparkam siloogo biibi ma aŋlip pini kek.” Tana ipaata pikin zaana be Naptali.

⁹Lea ire kembei ippeebe pikin mini som, to iur mbesoojo moori kini Silpa ila ki Yakop be iwe kembei ta kusiini toro. ¹⁰⁻¹¹Silpa kopoono ma ippeebe pikin tomooto ta, tona Lea iso: “Ingi koror ambaijana.” Tana ipaati be Gat. ¹²Timbotmbot mi Silpa, ta mbesoojo moori ki Lea na, ippeebe Yakop le pikin tomooto toro. ¹³Tona Lea iso: “Koozi nio menmeen yo biibi. Mi zin moori kar kan ko menmeen zin pio tomini.” Tana Lea ipaata pikin zaana be Aser.

¹⁴Indeeje mazwaana ki kini wit yembutjana na, Ruben iwwa pa mokleene mi indeeje ke pwoono pakan, to ikam ma ila ki naana Lea. (Koror tina tikamam pizin tomtom be timbel zin pa.) Rael ire, to iso pa Lea ma iso: “Ai, kam lej sa imar.” ¹⁵Tamen Lea iso pini: “Wae! Nu ta kam ma kusij leleene pio pe som. Mi ingi sombe kam lutuŋ koror kini tiŋgi tomini? Ina ko som.” To Rael iso: “Ambai. Nu kam lej sa. Mi mbej koozi to Yakop ima ku.” ¹⁶Rorou na, Yakop imili ma ipet kar, to Lea ikojuru i mi iso pini ta kembei: “Lej. Mbej to nu mar tio. Pa nio aŋgiimu pa ke pwoono ki lutuŋ kek.” Tana mbej na, Yakop ila ki Lea ma ziru tikeene.

¹⁷Anutu ilej sunjana ki Lea, tabe kopoono mini to ippeebe pikin tomooto toro ma iwe lamata pa. ¹⁸Lea isu to iso: “Nio aŋjur mbesoojo

moori tio ila ki kusij, tanata Anutu ikam lej kadoono ambaijanan ti.” Tana ipaata pikin zaana be Isaka. ¹⁹Kaimer to Lea kopoono mini, to ippeebe pikin tomooto toro, ma iwe lamata mi ta pa. ²⁰Mi iso: “Anutu ipomoozo kat yo. Ingi be kusij Yakop ipakur yo. Pa ajpeebe le pikin lamata mi ta kek.” Tana ipaata pikin zaana be Zebulun. ²¹Mi kaimer na, Lea ippeebe pikin moori ta. Mi ipaata zaana be Dina.

²²Kaimer mana, Anutu mataana ingal Rael tomini. ²³Tana ilej sunjana kini mi ikam ma Rael kopoono. To ippeebe pikin tomooto ta. Mi isu to iso: “Aa buri! Anutu iziiri kon mianj ma ila lene kek. ²⁴Mi lelej be Merere ikam lej pikin tomooto toro.” Tana ipaata pikin zaana be Yosep.

Mibili ki Yakop timasak

²⁵Rael ippeebe Yosep, tona Yakop isu na iso pa Laban ma iso: “Lak. Yok pio be aŋmiili ma aŋla pa toono tio. ²⁶Nu ute: Nio aŋbel uraata biibi pu kek. Tana kam kusij bizin mi lutuj bizin ma timar be niamjan amla. Pa kadoono ta ur pio na, aŋposop ma imap kek.” ²⁷Tamen Laban iso pini: “Wai zoŋ! Nio aŋso ituru tombotmbot. Pa nio aŋute nu ndomom pio ta Merere ikampewe yo i. ²⁸Tana nio lelej be zem yo ma la pepe. Sokorei sa ta so lelem pa, na nio ko aŋkam pu mi ituru tombotmbot.” ²⁹Yakop iso pini ma iso: “Nu itum ute tau nio aŋbel uraata biibi pu, mi ina uunu tina ta mbili ku timasak ma tiwe boozo. ³⁰Munjgu nu lem mbili boozo pe som. Tamen nio aŋmar aŋbot ku, tabe mbili ku timasak ma tiwe boozo kat. Tana nio ta aŋwe zaala pa kampejanan ki Anutu ta imarmar pu i. Mi ŋiizi na aŋkam uraata pa ituŋ wal tio?” ³¹⁻³²To Laban iwi i mini ma iso: “Nu lelem pa sokorei?” Mi Yakop iso: “Kam lej koroj sa ta buri pepe. Mi parei, ko irao yok pio be aŋla aŋkam lej sipsip lutullutun koskoozoran ta boozomen, mi mekmek ŋgaltitinan ta boozomen? Ina kadoono tina men ta nio lelej pa. Nu sombe yok pa, inako aŋbot mi aŋboro mbili ku mini. ³³Beso kaimer, ma re mbili sa ta ka mos toro pa mos ru tana, inako nu ute kembei mbili tana, nio aŋkemi. Tana toto zaala ta kembei. Naso nu ute nio tomtom ki sua ŋonoono men.” ³⁴Laban ilej sua ki Yakop mi iso: “O, ina ambai. Ko takam kembei ta so na.”

³⁵Tamen aigule tina Laban imaŋga mi iyo zin mekmek tomooto parrisjan mi zin mekmek pangaara ŋgaltitinan mi zin sipsip lutullutun koskoozoran ta boozomen ma iur la ki lutuunu bizin naman be matan pizin. ³⁶To lutuunu bizin tikoki zin mbili tana, mi tipa ma irao aigule tel, to timbotmbot su tana. Mi Yakop, ni mataana pizin mbili pakan ta Laban izem zin su kini na.

³⁷To Yakop isu mi ikam ke namannaman pakan ta mbitinan i, mi izekzek tenten kulin bekena tiwe parrisjan. ³⁸Mi iur se zwor kwon beso zin mbili timar ma tiwin na, tire ke parrisjan tana. ³⁹Beso zin mekmek timar ma tiwin yok, mi tomooto tino zin pangaara igara pa

ke namannaman tana, to tipeebe ḡgaltitijan mi parrisjan men. ⁴⁰Mi zin sipsip na, Yakop iur zin ma timbot ndel pizin mekmek. Mi indeeje ta zin tomooto tikamam be tino zin paŋgaara, to itooro zin ma matan ila kizin sipsip parrisjan mi koskoozojan ki Laban. Ikamam ta kembei, tabe ipamasak mbili kini ma tiwe boozo kat. Mi ikam zin ma timbot ndel pa Laban kini. ⁴¹Tana indeeje zin mbili tumkatjan tikamam be tino zin paŋgaara na, Yakop iurur ke namannaman parrisjan se zwor kwoono. ⁴²Tamen indeeje zin mbili koŋkoŋjan tisombe tino na, itatkewe ke namannaman tana pizin. Tabe molo som mi, Yakop le mbili tumkatjan men. Mi ki Laban na koŋkoŋjan. ⁴³Ina zaala tina ta Yakop iwe mbio uunu pa. Ni irao kat pa mekmek, sipsip, mburu, mbesoojo, kamel, doŋki, mi koroj ta boozomen.

Yakop iko pa Laban

31 ¹Kaimer to Yakop ilej Laban lutuunu bizin tizzo ta kembei. Tiso: “Yakop ti iyo koroj ta boozomen ki tamanda ma imap. Koroj ta boozomen kini tinga na, imar pa tamanda tau.” ²Mi Yakop ire Laban iur leleene pini kembei ta muŋgu na som.

³To Merere iso pa Yakop: “Miili ma la pa toono ki tomom бизин mi wal ku. Nio ko aŋbotmbot raamu.” ⁴Tana Yakop iso la pa Rael mi Lea be timar ma tipet kini ta mbili murin a. ⁵Ziru tila tipet kini to, iso pizin ma iso: “Nio aŋre to moyom iur leleene pio kembei ta muŋgu na som. Tamen Anutu ki tamaŋ, ni imbotmbot raama yo mi mataana pio. ⁶⁻⁷Niomru kuute: Nio aŋbelmbel uraata pa to moyom. Mi ni ipakamkaam yo mi itortoro sua pa lej kadoono pa piizi sa kek. Tamen Anutu ipateke to moyom, tabe ni ipasaana yo som. ⁸Kere. Indeeje ta to moyom iso: ‘Mekmek ḡgaltitijan ko tiwe lem kadoono’ na, zin mekmek tipeebe ḡgaltitijan men. Mi indeeje ta ni iso: ‘Zin mekmek parrisjan ko tiwe lem kadoono’ na, mekmek tipeebe parrisjan men. ⁹Ina zaala tana, ta Anutu itatke zin mbili ki to moyom, mi ikam zin ma tiwe lej. ¹⁰Pa kere! Indeeje mazwaana kizin mbili be tiparno zin na, nio aŋmiu ta kembei: Mekmek tomooto ta tinono zin paŋgaara na, parrisjan mi ḡgaltitijan men. ¹¹To aŋela ki Anutu ta iso pio ma isombe: ‘Yakop!’ Mi nio aŋturst la kaljaana ma aŋso: ‘Oi, ituŋ ti.’ ¹²To ni iso: ‘Mbulu ta Laban ikamam pu na, nio aŋute ma imap. Tana re. Mekmek tomooto ta tino zin paŋgaara na, parrisjan mi ḡgaltitijan men.

¹³Anutu ta ipet ku su lele Betel, mi nu mbuk sua mboljana pini na, nio tau. Lele tana, ta nu suŋgun pat mi liŋ ḡgere sala. Mi ingi aŋso pu: Maŋga ta buri ma zem lele tingi, mi miili ma la pa toono ta pesem isula pa na.”^g

^g 31:13 Un 28:18-22

¹⁴ Yakop iso zin pa sua tana makinj, to Rael ziru Lea tisu mi tiso: “Tomoyam, kaimer ko ikam leyam koroj kini sa be iwe matamur kini? Na som. ¹⁵ Pa ni mataana ingalngal yam som. Ni ire yam kembei tomtom toro lutuunu bizin. Mi nu ute: Nu woolo yam sorok som. Nu ɳgiimi yam kek. Mi kadoono biibi tana, ta ni itunu ikan ma imap kek. Ire leyam ri sa som kat. ¹⁶ Koroj boozomen ta Anutu itatke pini, ina niamjan lutundu bizin koroj tiam. Tana kam kembei ta Anutu iso pu na.”

¹⁷⁻¹⁸ Tabe Yakop imanga mi iyauyau mbili ma mburu kini boozomen ta ikam su lele pakaana ki Mesopotamia na, mi iur kusiini bizin ma lutuunu bizin sala kamel kini, to ziyan timanga be tila ki Yakop tamaana Isak, tau imbotmbot su toono Kanaan na. ¹⁹ Indeeje mazwaana tana, Laban, ni imbotmbot kar som. Paso, ni ila be ipup sipsip kini rumunrumun. Tana Rael ila mi ikemut ke teeterjan ki tamaana. ²⁰ Mi Yakop isotaara rwoonobi kembei ni be izemi ma ila ne na som. Ikam ki kerjana. ²¹ Tana Yakop iyauyau koroj kini ta boozomen, mi ziyan wal kini tiko ma tila len. Tila ma tindu yok Euprates, to tipa ma tila pa lele abalabaljana zaana Gileat.

Laban iketo Yakop

²² Aigule ru ilae, beso iwe tel pa na, wal pakan tisotaara Laban ta kembei. Tiso: “A, nu mbotmbot? Zom ta iko ma ila ne kek.” ²³ To Laban imajga mi ikam wal kini pakan, mi ziyan tiketoto Yakop bizin. Tiketo zin ma tila tila ma irao kan mbej lamata mi ru, to tigarau zin su lele abalabaljana ki Gileat. ²⁴ Tamen mbej na, Laban ta wal ki Aram na, imiu be Anutu ipet kini mi iso: “Kozo mbuulu kwom pa Yakop pepe.”

²⁵ Yakop, ni ipo beeze isu lele tana kek. Tana Laban ziyan wal kini tise kini na, zin tomimi tipo beeze su lele tamen tau. ²⁶ Laban isu to iso pa Yakop ma iso: “Parei ta nu kam mbulu tingi pio? Ingi pakaam yo mi koki lutuj moori bizin ma kembei ta mbulu ki malmal. ²⁷⁻²⁸ Parei ta kam mbulu ki kerjana mi ko pio sorok? Tabe nu sotaara yo, so irao lelej ambai pu, mi amkam kini biibi mi amkam naroogo piom, tona amur yom ma kala. Mi ingi som. Nu sotaara yo som, tana nio ajkat lutuj moori bizin mi tumbuj bizin naman som. Ingi nu kam mbulu kankaanarjana kat. ²⁹ Nio arrao be arnpasaana yom. Mi torjgo. Pa mbenji, Anutu ki tomom iso pio be arnbuulu kwon pu pepe. ³⁰ Nio ajute: Ijgar ku imbol kat be miili ma la ki tomom mi wal ku. Tanata zem yo. Mi parei ta kem ke teeterjan tio?” ³¹ Yakop ipekel Laban kaljaana ma iso: “Nio arjmoto, ta ajko pu: Kokena yakat lutum moori bizin pio. ³² Tamen ke teeterjan ku, ina nio arnkankaana pa. Nu sombe ndeeje tomtom sa ta ikem zin, inako imeete. Tana itum tiiri koroj tio ta boozomen ila wal kitu tingi matan, mi ru ke teeterjan ku. Mi sombe ndeeje koroj ku tasa, na kam.” Yakop, ni iute tau Rael ikem ke teeterjan ki tamaana na som.^h ³³ To Laban ila ma ilela beeze ki Yakop, beeze ki Lea, beeze kizin

^h 31:32 Un 35:18-19

mbesooro moori ru, mi ipitiiri koroj ta boozomen. Tamen indeeje kosa sa som. Mana ilela beeze ki Rael be iru koroj kini.

³⁴ Mi Rael, ni iturke ke teetejan ki tamaana lela pelpee ki kamel kek, mi mbuleene salakaala ma imbotmbot. Tabe Laban ipitirtiiri koroj boozomen ta imbot lela beeze ki Rael na, ma som. ³⁵ To Rael iso pa Laban ma iso: “O tamaŋ, ketem malmal pio pepe. Ingi irao ajmanga na som. Pa mete tiam moori ikam yo.” Tana Laban iru iru ma indeeje som.

³⁶ Tona Yakop keteene malmal, mi iyaamba Laban ma iso: “Nio ajmolo so tutu i, mi ajkam so sosor i, ta nu ketoto yo ma mar? ³⁷ Koozi nu pitiiri koroj tio ta boozomen, bekena ru ke teetejan ku. Mi sombe ndeeje koroj ku tasa kek, na kam ma ur su mat ti pizin wal ku mi wal tio matan be tire. Koozi ko ituru tere kat. Asij ta iso sua ηonoono. ³⁸ Nio ajbot ku irao ndaama tomoota kek. Mi ndaama ta boozomen tana, sipsip mi mekmek ku tipepeebe ambai men. Mi nio ajkan sorok sipsip ku sa som. ³⁹ Mi indeeje ta koroj sajsanjana sa ikam malmal pa sipsip ku tasa ma ikani na, nio ajkam sipsip tana ma ajmar ajso u pa som. Som kat. Nio ajpekel pa ituŋ mbili tio. Paso, nu ur sua mboljana pio, beso koroj ku tasa imbirizi pa aigule, som mbeŋ, inako nio ituŋ ajkot. ⁴⁰ Zoj ikanan yo pa aigule, mi tolou ikamam yo pa mbeŋ ma niŋ tekteege. Tabe ajkennekaala motoŋ som. ⁴¹ Nio ajbesmbeeze pu ma irao ndaama tomoota kek. Ajkam uraata pa ndaama laamuru mi paŋ bekena ajkam lutum moori bizin ru. Mi ajkam uraata pa ndaama lamata mi ta tomen bekena ajkam leŋ mbili pakan. Mi nu tortoro kalŋom pa leŋ kadoono pa piizi sa kek. ⁴² Kozobe Anutu ki tumbuŋ Abaraam, ta tamaŋ Isak imototo i mi imbesmbeeze pini na, ilae tio som mi mataana pio som, so irao nomoŋ ila ndemeŋ, mi ziiri yo ma aŋla leŋ. Tamen Anutu ire patajana tio mi uraata biibi ta aŋbelmbel pu na, tanata mbeŋi iyaambu. Pa nio leŋ uunu sa isaana som.”

Yakop ziru Laban timbuk sua

⁴³ Yakop iso sua tana makij, to Laban ipekel kalŋaana ma iso: “Zin moori tingi na, nio lutuŋ moori bizin. Mi zin pikin tingi na, nio tumbuŋ bizin. Mi sipsip ma mekmek ta boozomen tingi, ina nio tio. Tana koroj boozomen ta nu rre i, ina nio tio men. Tamen koozi ko ajkam parei? Pa lutuŋ moori bizin ru zijan lutun bizin tizem yo kek. ⁴⁴ Tana nio leleŋ aŋsombe ituru tulup lelende mi tumbuk sua sa.” ⁴⁵ Tabe Yakop ikam pat molo ta mi ipamender, bekena iwe kilalan pa sua kizin mbukŋana tana mi ipombol. ⁴⁶ To iso pa wal kini be tila mi tindou pat pakan. Tila tindou makij, to tilup zin mi tikan kini igarau pa pat ndouŋana tana. ⁴⁷ Pat ndouŋana tana, Laban ipaata zaana ila zin wal ki Aram kalŋan be Yegar Saduta. Mi Yakop ipaata zaana be Galet.

⁴⁸ To Laban iso: “Koozi, pat ndouŋana tingi imbot la ituru mazwanda be ipombol sua kiti mbukŋana.” Tana tipaata pat ndouŋana tana zaana

be Galet. ⁴⁹⁻⁵⁰ Mi tipaata zaana be Mispa tomini. Pa Laban iso ta kembei: "Ituru ko taparlup ti mini som. Tamen Merere ko ire kiskis ituru. Tana nu sombe kam sanaana pa lutuŋ moori bizin, o woolo moori pakan, na kozo re u. Pa Anutu, ni ileŋ sua mbuknjana tingi kek. Mi mbulu kiti kerjana ta tomtom tiute som na, ni ire lup." ⁵¹ To Laban iseengje sua kini ma iso: "Tana re pat ndoujana mi pat sunjungjana ta timbot la ituru mazwanda i. ⁵² Koroj ru tingi be tipei njgar kiti mi matanda inŋgal sua kiti mbuknjana. Sua ta kembei: Nio ko irao ajmolo pat ndoujana tingi mi ajma ma ajkam mbulu sananjana sa pu na som. Mi nu tomini ko irao molo pat ndoujana ma pat sunjungjana tingi, mi mar ma kam mbulu sananjana sa pio na som. ⁵³ Anutu ki Abaraam, ziru anutu ki Naor ko tire kiskis ituru pa mbulu kiti. Mi sombe kiti tasa ikam sanaana, inako tiur kadoono pini." Laban iso sua tana makinj, tona Yakop tomini ipaata Anutu ta tamaana Isak imototo i mi imbesmbeeze pini na zaana be ipombol sua mbuknjana tana. ⁵⁴ Tona ipun mbili ta ma ineeni sala abal uteene be ipatoron Merere pa. To iboobo wal ta boozomen ma timar, ma ziŋjan tikan kini ma imap, mi tikeene su lele tana pa mbeŋ.

⁵⁵ Mankwoono mbeŋbeŋjana na, Laban imanja, to ikat lutuunu moori bizin mi tumbuunu bizin naman, mi ipombol zin pa sua pakan, mana izem zin, mi imiili ma ila mini pa kar kini.

Yakop iurpe koroj pakana bekena ipaluumu Isau leleene

32 ¹ Mi Yakop tomini, ni imanja mini pa pai kini, mi ipa ma ila, mi zin ajela ki Anutu tipet kini su zaala lwoono. ² Yakop ire zin na, iso: "Wae! Ingi sa zin malmal kan ki Anutu na." Tana ipaata lele tana be Manaim.

³ Tona Yakop ingo tomtom pakan be tikam sua mi timuuŋgu ma tila ki toono Isau, ta imbotmbot su lele abalabaljana ki Seir. Toono tana imbot lele pakaana ki Edom. ⁴ Ni isope zin ta kembei. Iso: "Kozo kala kepet ki biibi tio Isau, to koso pini ma koso: 'Mbesoojo ku Yakop iso ta kembei: Ni ziru zaanabi timbel mbotjana, tamen buri isombe imiili ma imar mini. ⁵ Ni le makau, donki, sipsip, mekmek, mi mbesoojo tomooto, mi mbesoojo moori boozo kat. Tana ni ingo yam ma amar bekena amsotaaru pini. Pa leleene be nu mujai i mi lelem ambai pini.'"

⁶ Yakop isope zin makinj, to tila. Beso timiili ma timar na, tiso: "Ou, niam amla ampet ki tom ta amar i. Mi leŋ! Ni ziŋjan tomtom munjaana ta (400), ta tiwwa ma timarmar pa zaala i be tire u."

⁷ Yakop ileŋ sua tana na, imoto kana mi ikam njgar boozo. To ipeete zin tomtom mi mbili ta ziŋjan tiwwa i ma tiwe uunu ru. ⁸ Pa ikam njgar ta kembei: "Sombe Isau imar mi ikam malmal pa uunu ta ma ipun zin ma timetmeete, nako uunu toro tirao be tiko."

⁹ To Yakop isuŋ. Iso: "O Anutu ki tumbuŋ Abaraam mi tamaj Isak, leŋ yo. Merere, nu ta so pio ta kembei: Sombe ajmiili ma ajla mini pa toono

tio mi wal tio, nako nu kampe yo mi ajbot ambai men.¹⁰ Nio ajute nio tomtom ndabokŋoŋ som. Tamen nu muŋai mbesoojo ku mi kampe yo biibi kat. Pa mungu, indeeŋe ta aŋdu yok Yordan ma aŋla na, nio leŋ kosa sa som. Aŋteeg e tete tio men mi aŋpa. Tamen koozi aŋmar raama zin tomtom mi koroj boozo, mi iŋgi aŋpeete yam ma amwe uunu bibip ru.¹¹ O Merere, nio aŋsuju be kamke yo pa atoŋ namaana. Pa nio aŋmoto koŋ: Kokena imar ma ikam malmal pio mi kusiŋ bizin mi lutuŋ bizin mi ipun yam ma ametmeete lup.¹² Merere, nu itum ta mbuk sua pio be kampe yo, mibe kam poponjana tio ma tipet ma tiwe munjaana ka tieene, kembei magargaara tai kana ta amrao be amnin na som.”ⁱ¹³ Yakop ikam suŋjana tana ma imap, to imbot lele tana pa mbeŋ. Mankwoono to ikam mbili pakan, mi ipumuŋgu zin ma tila pa toono Isau.

¹⁴ Mbili ta kembei: Mekmek paŋgarŋgaara tomto laamuru, mi tomooto na, tomoota. Sipsip paŋgarŋgaara tomto laamuru mi tomooto na, tomoota.¹⁵ Kamel paŋgarŋgaara raama lutun bizin, tomoota laamuru. Makau paŋgarŋgaara tomtooru, mi tomooto na, laamuru. Mi doŋki tomooto laamuru.¹⁶ Yakop iyake mbili kini tana makiŋ, to iur un un la mbesoojo kini pakan naman be timboro zin, mi iso pizin ma iso: “Niom kumuŋgu. Mi kap a la mbata pepe. Kaparpa molo piom.”

¹⁷ Mi Yakop isope mbesoojo kini ta imuŋgu na, ta kembei: “Sombe atoŋ Isau indeeŋu su zaala, mi iwi u ma iso: ‘Nu mbesoojo ki asiŋ? Mi nu la swoi? Mi mbili uunu tana ki asiŋ?’¹⁸ Ni isombe iwi u ta kembei, to kozo pekel kwoono ma so: ‘Mbili ta boozomen tingi, ki mbesoojo ku Yakop. Ni ikam pu sorok, pa nu biibi kini. Mi ni itunu iwwa kaimer i.’”

¹⁹ Yakop ikam sua raraate men pa mbesoojo kini ta iwe ru pa, mi toro ta iwe tel pa, mi mbesoojo kini boozomen tabe matan pizin mbili un un mi tikam zin ma tila i. Mi kwoono imbol pizin ma iso: “Niom kosombe kendeeŋe atoŋ Isau, na koso sua raraate men pini.²⁰ Mi motoyom ingal be koso pini ta kembei: ‘Biibi, mbesoojo ku Yakop iwwa kaimer ma imar i.’” Yakop ikam ta kembena, pa ikam ŋgar ta kembei. Iso: “Nio ko aŋkam koroj tiŋgi pini sorok, bekena aŋjurpe leleene mi leleene ambai pio. Beso aŋdeeni, to imuŋai yo.”²¹ Tana Yakop ipumuŋgu koroj boozomen tana ma ila. Mi ni itunu imbot su lele tana pa mbeŋ.

Yakop ziru Anutu tipartoombo mburan

²² Mbeŋ tana, ni imanga to ikam kusiini bizin ru, ziŋan mbesoojo moori kini ru, mi lutuunu bizin mi tila tindu yok Yabok.²³ Iur zin ma tilae, to imiili mini ma iyo mburu kini ta boozomen ma ilae tomini.²⁴ Mi itutamen imiili ma imbotmbot yok pakaana tana pa mbeŋ. Molo som mi tomtom ta imar, to ziru Yakop tipartoombo mburan ma irao kozeere.

ⁱ 32:12 Un 28:13-15

²⁵ Tomtom tana ire kembei mburaana irao be ilip pa Yakop som, to ipun lae pa Yakop ka soobo ma imbekes. ²⁶ Mi iso: "Kiskis yo pepe. Zem yo be aŋla. Pa iŋgi be kozeere i." Tamen Yakop iso: "E-e. Nio ko aŋkiskisu ta kembei ma irao pombol yo muŋgu, tona aŋzemu ma la." ²⁷ To tomtom tana iwi i ma iso: "Nu zom aſiŋ?" Yakop iso: "Nio zoj Yakop." ²⁸ To tomtom tana iso: "Nu ko zom Yakop mini som. Ko tipaatu be Israel. Pa nu niomjan Anutu mi zin tomtom kapartoombo mburoyom, mi nu lip pizin kek."^{j k} ²⁹ To Yakop iso: "Mi nu zom aſiŋ?" Tomtom tana ipekkel kwoono ma iso: "Parei ta nu wi yo pa zoj?" To ipombol Yakop isu lele tana.

³⁰ Mi Yakop iso: "Nio aŋre Anutu pa motoj kek, tamen aŋmeete som." Tana ipaata lele tana zaana be Peniel.^l ³¹ Zoj ise na, Yakop izem lele Peniel tana, mi ipa kelsuk ma ila. Paso, ka soobo imbekes. ³² Uunu tina ta zin Israel tiraō tikan buzur mazaana ta imbot la buzur ka soobo som, ta muŋgu mi imar ma indeeŋe koozi. Paso, Merere ipun Yakop ka soobo ma imbekes.

Yakop ziru Isau tiparndeene zin

33 ¹ Yakop ipa ma ila, to mataana ila na, ire toono Isau imar raama zin tomtom kini munjaana ta. Tabé ibalak lutuunu bixin ki Lea, mi Rael, mi mbesoojo moori kini ru. ² Mi iur zin mbesoojo moori ru ziŋan lutun bixin ma timuŋgu, to Lea ziŋan lutuunu bixin tito zin, mi Rael ziru lutuunu Yosep tipa kaimer. ³⁻⁴ Mi Yakop itunu imuŋgu. Ipa ma ila ma ire la pa toono, to ilek kumbuunu pini. To imaŋga mini ma ila ŋana ri, to ilek kumbuunu mini. Ikamam ta kembei ma irao lamata mi ru. Ni ikamam, mi toono iloondo ma imar na isou i mi ziru titaj. ⁵⁻⁶ To Isau mataana ila na, ire zin moori ma pikin. Tabé iwi i ma iso: "Inga ziŋoi ta niomjan kamar i?" Yakop iso: "Biibi. Inga nio lutuŋ bixin ta Anutu ipomoozo yo pa tau." Tana zin mbesoojo moori ru ziŋan lutun bixin timar ma tilek kumbun pa Isau. ⁷ To Lea ziŋan lutuunu bixin timar ma tilek kumbun pini. Mi Yosep ziru naana Rael tipa kaimer mi tilek kumbun pini tomini.

⁸ To Isau iwi Yakop ma iso: "Mi zin wal raama mbili uunujan ta timuungu ma timar tipet tio na, ka uunu parei?" Yakop iso: "Biibi tio, ina aŋkam pu bekena nu lelem ambai pio." ⁹ Tamen Isau isombe: "Wai tiziŋ, nio aŋrao pa koroj ta boozomen. Koroj ku imbot." ¹⁰ To Yakop iso: "E-e atoŋ, kena pepe. Nu sombe lelem pio kat, nako kam koroj boozomen ta aŋkam pu na. Pa muŋaijana ta swe pio i, na aŋre kembei ta Anutu muŋaijana kini. ¹¹ Tana kam koroj ta nio aŋkam pu na. Pa Anutu

^j 32:28 Pisis Yakop ka uunu ta kembei: 'Pakaampjana,' som 'Kumbu dibiini.' Mi pisis Israel ka uunu ta kembei: 'Ni ziru Anutu tipartoombo mburan.' ^k 32:28 Un 35:10

^l 32:30 Kam 24:11, 33:20

ipomoozo yo ma ikam lej koroj boozo kat.” Yakop imajmaj tabe Isau ikam.

¹²To Isau iso: “Ambai, tamanga mini ma tala ta buri.” ¹³Tamen Yakop iso: “E-e biibi, nu muunju. Pa inji niamjan zin pikin ma moori amwwa. Mi zin sipsip mi mekmek ti nan бизин tipiwinin zin men i. Mi nin saana pa pai kek. Sombe aŋpatoto zin ma tikam pai londi pa aigule tamen, nako timetmeete lup. ¹⁴Tana nu muunju, mi nio niamjan lutundu бизин mi zin mbili ko ampa rijarija ma ko ama ampet ku ta Seir na.” ¹⁵To Isau iso: “Ambai, kenako aŋjur lem wal tio pakan be timboro yom mi niomjan kamar.” Tamen Yakop iso: “E-e. Tonjo. Muŋaijanan ta swe piam kek, ina irao.”

¹⁶Tana aigule tana Isau imili ma ila mini pa Seir. ¹⁷Tamen Yakop, ni ila Seir som. Ipa ma ila kar toro zaana Sukot. Ila ipet kar tana, toni ipo le beeze, mi ipo beeze pakan pizin mbili kini tomimi. Tana tipaata kar tana zaana be Sukot.

¹⁸Indeeje Yakop izem lele ki Mesopotamia, mi imili ma imar toono Kanaan na, ipun su koloujana pa kar biibi ta zaana Sekem. ¹⁹Mi iŋgiimi toono ta ni imbotmbot pa na ila kizin wal ki Amor pa pat milmiljan tomto lamata. (Amor tina, ni lutuunu zaana Sekem.)^m ²⁰Mi Yakop ipo patoronjana muriini isu tana, mi ipaata be El Eloie Israel.ⁿ

Sekem imbuulu Dina

34 ¹Zin tipun su igarau kar Sekem, mi aigule ta na, Yakop ziru Lea lutun moori Dina ila ma iso ire zin tamuriŋ kar kan. ²Tamen Amor ta ikamam peeze pa kar tana na, lutuunu Sekem ire Dina, to isou i mi imbuuli. ³Sekem, ni leleene ilip kat pa Dina, tana ikam sua leleenejana pini bekna leleene pini. ⁴Mi iso pa tamaana Amor ma iso: “Tamaŋ, nio leleŋ pa moori taŋga. Tana leleŋ be la ki wal kini, mi niomjan kuurpe sua be aŋwooli.”

⁵Indeeje ta Yakop ileŋ sua pa mbulu ta Sekem ikam pa lutuunu moori na, iso sua karau som. Pa lutuunu bizin tila timborro mbili kini isu lele pakaana toro. Tana iyaraama itunu mi inaama zin be timar munju.

⁶Inamnaama zin ma imbotmbot, mi Amor ta Sekem tamaana i, imanya to ila kini, be ziru tiurpe sua. ⁷Mi indeeje tana na, Yakop lutuunu bizin timiili ma tipet kar kek. Beso tileŋ sua pa mbulu pamiaŋjana ta Sekem ikam pa lunri na, keten malmal ma lelen ibeleu kat. Pa tire mbulu tiŋga ma irao som kat.

⁸Tamen Amor iso pizin ma iso: “Keleŋ. Lutuj Sekem, ni leleene ilip kat pa moori tiom tina. Tana parei, ko irao koyok be ziru tiwoolo? ⁹To iti ko irao taparwoolo iti. Niam ko amwoolo lutuyom moori bizin, mi niom ko

^m 33:19 Yo 4:5 ⁿ 33:20 Zaana tina ka uunu ta kembei: ‘Merere Anutu ki Israel.’

kowoolo lutuyam moori bizin. ¹⁰Naso tewe toŋmatizij. Mi iti ko taparlup ti, mi tombotmbot la mbata su toono ti, mi taparŋgimgiimi koroj kiti.”

¹¹To Sekem imanja mi iso pa Dina tamaana mi toono bizin ma iso: “Niom kosombe koyok la kalŋoŋ, na koroj ta sombe leleyom pa i, nako aŋkam piom. ¹²Tana koso yo pa kadoono ki moori. Mi sombe isala, som isu, na nio ko aŋkam piom. Tamen koyok pio be aŋkam moori tana.”

¹³Tamen Yakop lutuunu bizin tikam ŋgar pa lunri Dina ta Sekem ipasaani kek. Tana tikam sua pakaamjana pa Sekem ziru tamaana Amor ta kembei. Tiso: ¹⁴“Niam ko irao amyok pa luyamri be iwoolo tomooto ta tireeti som na som. Pa sombe amkam ta kembena, inako koyam miaŋ. ¹⁵Zaala tamen ta imbotmbot i. Bela niom kereete tomooto tiom ta boozomen ma tiwe kembei ta niam i, to amyok pa sua tiom. ¹⁶Mi amyok piom be itiŋan taparwoolo iti, mibe ambot su lele tingi ma itiŋan tewe wal tamen. ¹⁷Tamen sombe koyok pa reetejana som, nako amkam luyamri mi niamjan amla leyam.”

¹⁸⁻¹⁹Amor ziru lutuunu Sekem tileŋ sua tana na, lelen pa. Tabekarau men mi Sekem imanja pa ka uraata. Paso, ni leleene ilip kat pa Yakop lutuunu moori. Sekem tina, wal kini ta boozomen matan ise kini mi tileŋlen la kalŋaana. ²⁰Tana Amor ziru lutuunu Sekem tila pa lupjana muriini ta igarau pa zaala kwoono na, mi tiso sua pizin wal kar kan ta kembei. Tisombe: ²¹“Wal tanja, zin ambaimbaijan. Mi tisombe itiŋan taparlup ti ma tewe wal tamen. Mi niamru amsombe zin tiraō be timbot pa toono kiti mi tipa pa. Pa toono kiti biibi ma irao pa iti mi zin tomini. Mi iti sombe toyok pizin, inako irao be itiŋan taparwoolo iti. ²²Tamen zin timbol pa koroj tamen tis. Bela tereete tomooto kiti ta boozomen ma tewe kembei ta zin a, tonatiyok piti be itiŋan tombot lele tingi ma tewe wal tamen. ²³Mi mbili ma mburu kizin ko tiwe lende tomini. Tana amsombe amwi yom muŋgu. Parei, ko toyok pa ŋgar kizin? Niom ituyom tau.” ²⁴Zin wal kar kan tileŋ Sekem ziru tamaana Amor kalŋan na, tiyok men. Tana tireete tomooto kizin ta boozomen.

²⁵Uraata ki reetejana imap ma ka aigule iwe tel pa na, zin tomooto tina timbotmbot raama ka yoyounjana. Tana timbotmbot, mi Yakop lutuunu bizin ru, Simion mi Lebi, timanja ramaki buza kizin mi tilela kar biibi. Mi kar kan tiute ŋgar kizin som. Tana Simion ziru Lebi tila mi tikas zin tomooto ta boozomen ma timap. ²⁶Mi tiŋgal Amor ziru Sekem tomini. To tikam lunri Dina, mi tizem ruumu ki Sekem ma tila len. ²⁷⁻²⁹To Yakop lutuunu bizin pakan timanja ma tilela kar tana, mi tiyo koroj kizin wal ta timetmeete na ma imap. Paso, zin tipasaana lunri tau. Mi tikam makau kizin, doŋki kizin, sipsip kizin, koroj kizin ruumu leleene kana, kini kizin, mburu kizin ta kadon bibip na, mi tiyo ma imap kat. Sa imbot mini som. Mi tikoki zin moori kizin mi pikin tomini. To tizem kar mi tila len.

³⁰Tikam mbulu tana tabe Yakop isu mi iso pa Simion ziru Lebi ma iso: "Waii, niomru kapasaana uruj ma isaana kat. Zin wal ki Kanaan mi Peres ta timbotmbot lele pakaana ti na, sombe tilup zin mi tikam malmal piti, inako tikas ti ma tamap. Pa iti boozojanda ijgoi?" ³¹Tamen ziru tipekel kaljaana ma tiso: "Luyamri, ni moori zaala lwoono kana be tikam mbulu ta kembei pini?"

Yakop imiili ma ila pa Betel mini

35 ¹Kaimer to Anutu iso pa Yakop ma iso: "Indeeje ta nu ko pa tom Isau na, nio ta anjet ku isu zaala lwoono. Tana manja ma sala mini pa kar Betel, mi po patoronjana muriini pio isu tana."^o ²Tana Yakop iso pa wal kini mi zin tomtom ta ziran timbotmbot na, ma iso: "Kozo kipiri ke teeterjan tiom ta munjaana men ma tila len, mi kuurpe ituyom, mi kekel yom. ³Tonabe tamanja mi tasala pa kar Betel. Pa nio arjsombe arjpo patoronjana muriini pa Anutu ta ilej sujnjana tio mi itatke yo pa patajanja tio, mi mataana pio pa pai tio."

⁴Tana zin tikam ke teeterjan kizin ta boozomen ramaki aigau tau taljan kana i, mi tiur la ki Yakop, mi ni itwi sula ke biibi uunu ta igarau pa kar Sekem na. ⁵Tona ziran wal kini timanga pa pai kizin, mi tiwwa ma tila. Mi wal boozomen ta timbotmbot koloujana pa kar Sekem na, Anutu ikam zin ma timoto biibi kat. Tabi timbuulu Yakop ziran wal kini som. ⁶Yakop ziran wal kini tiwwa ma tila mi tipet kar Lus. Lus imbot pa lele pakaana ki Kanaan. Ina Betel tau. ⁷To Yakop ipo patoronjana muriini ta, mi ipaata kar tana be El Betel. Paso, munju, indeeje ta ni iko pa toono na, Anutu ipet kini isu kar tana.

⁸Yakop ziran wal kini timbotmbot su kar Betel, mi Debora ta mbesoogo moori ki Rebeka na, imeete. To titwi i su ke biibi uunu ta igarau pa kar na. Tana tipaata ke tana zaana be "ke ki tijiizi."

⁹⁻¹⁰Indeeje Yakop izem lele pakaana ki Mesopotamia, mi imiili ma imar ipet toono Kanaan mini na, Anutu ipet kini, mi ipomboli ma iso: "Nu zom Yakop tau. Tamen koozi ko zom Yakop mini som. Ko tipaatu be Israel." Tana Yakop zaana poponjana na Israel.^p

¹¹Mi Anutu iso pini ta kembei. Iso: "Nio Anutu mburoj keskeezenjoj. Popojana ku tabe tiyootu pu i, ko timasak ma tiwe wal boozomen un. Mi pakan ko tiwe king mi timboro zin wal pakan. ¹²Toono tijgi, ta munju arjbuk sua pa be arjkam pa Abaraam mi Isak. Mi ingi koozi arjkam pu mi popojana ku tabe tipet pa kaimer i."^q ¹³Anutu iso sua tana pa Yakop ma imap, to izemi mi ila.

¹⁴Mi Yakop isungun pat molo ta, to ili yok baen mi njere isala be iwe kilalan pa sua ta ni ziru Merere Anutu tizzo su lele tana.

^o 35:1 Un 28:11-17 ^p 35:9-10 Un 32:28 ^q 35:12 Un 17:4-8

¹⁵ Mi ipaata lele tana zaana be Betel.

Rael imeete

¹⁶ To Yakop zijan wal kini tizem Betel. Beso tila ma tigarau pa kar Eparata na, Rael pikin ikamami. Mi ni iyamaana yoyoujana biibi kat.

¹⁷ To moori ta ipapepe i gi, iso pini ma iso: “Moto pepe! Pa ingi kam pikin tomooto toro.” ¹⁸ Rael iyataaja be ipas, mi ipaata pikin zaana be Benoni, mana imeete. Tamen Yakop itooro zaana ma iwe Benyamen.^r

¹⁹ Tana Rael imeete, mi titwi i sula zaala ta ila pa kar Eparata na ziljaana. (Eparata, ina Betelem tau.)^s ²⁰ To Yakop isungun pat ta be iwe kilalan pa naala ki Rael. Mi koozi kilalan tana imbotmbot men a.

²¹ Israel imanga mini, mi iwwa ma ila ipet Migdol Eder, to ipo beeze isu lele tana, mi imbot pa.

²² Timbotmbot su lele tana, mi Ruben ila ki tamaana kusiini Bila ma ziru tikeene. Mi uruunu ila ma Yakop ilej.^t

Yakop lutuunu bizin

Yakop lutuunu bizin tomooto laamuru mi ru tipet ta kembei:

²³ Lea, ni ippeebe Ruben, ta munjamunja na, mi Simion, Lebi, Yuda, Isaka, mi Zebulun. ²⁴ Mi Rael, ni ippeebe Yosep mi Benyamen. ²⁵ Mi mbesoojo moori ki Rael ta zaana Bila na, ni ippeebe Dan mi Naptali. ²⁶ Mi mbesoojo moori ki Lea ta zaana Silpa na, ni ippeebe Gat mi Aser. Indeeje Yakop imbotmbot su lele pakaana ki Mesopotamia na, zin pikin tana tisu.

Isak imeete

²⁷ Kaimer to, Yakop imanga mini mi ila ipet ki tamaana Isak isu kar Mamre ta igarau pa kar Kiriat Arba na. (Kiriat Arba, ina Ebron tau. Kar tina ta munju Abaraam ziru Isak timbotmbot pa.)^u ²⁸⁻²⁹ Mi Isak, ni imbot ma iwe kolman kat, mi ndaama kini irao tomtu lamata tomtu paj (180), mana imeete ma ila igaaba zin wal kini ta timetmeete kek na. To lutuunu bizin ru Isau mi Yakop titwi i.

Isau popojana kini

36 ¹Ingi Isau zijan popojana kini mbol kizin. (Isau zaana toro Edom.)

² Isau iwoolo moori ru kizin Kanaan: Ada mi Olibama. Ada, ni Elon lutuunu moori. Mi Elon, ni uunu ipet pa Et. Mi Olibama, ni tamaana Ana mi tumbuunu Zibeon. Zibeon, ni uunu ipet pa Ep. ³ Mi Isau iwoolo Basemat tomini. Ni Ismael lutuunu moori, mi Nebaiot lunuri.

^r 35:18 Pisis Benoni ka uunu ta kembei: ‘patarjana ka pikin.’ Mi pisis Benyamen na, ka uunu ta kembei ‘nomoj woono ka pikin.’ ^s 35:19 Un 31:32 ^t 35:22 Un 49:4

^u 35:27 Un 13:18

⁴Ada ippeebe Elipas. Mi Basemat ippeebe Reuel. ⁵Mi Olibama ippeebe Yeus, Yalam, mi Kora. Zin pikin ki Isau tina, ta tisu Kanaan. ⁶Kaimer to Isau imanga, mi ikam kusiini bizin, lutuunu bizin, mi wal boozomen ta zijan timbotmbot ruumu kini na, ramaki zin mbili mi koroj kini boozomen ta ikam su Kanaan na, mi izem tiziini Yakop ma ila pa lele pakaana toro. ⁷Paso, Yakop ziru Isau, mbili kizin boozo kat. Tana toono irao be ziru timbot mbata na som. ⁸Tana Isau ta zaana toro Edom na, ila ma imbot pa lele abalabaljana ki Seir.

⁹Ingi mbol ki Isau ta popojana kini tipet ma tiwe wal ki Edom, mi timbotmbot pa lele abalabaljana ki Seir na. ¹⁰Isau lutuunu bizin tipet ta kembei: Kusiini Ada ippeebe Elipas, mi kusiini Basemat ippeebe Reuel.

¹¹Isau lutuunu Elipas lutuunu bizin ta zan tis: Teman, Omar, Sepo, Gatam, mi Kenas. ¹²Elipas, ni iwoolo moori toro tomimi, zaana Timna. Mi Timna, ni ippeebe Amalek. Ina Ada tumbuunu bizin.

¹³Mi Reuel lutuunu bizin ta zan tis: Naat, Sera, Samma, mi Mizza. Ina zin tina ta Basemat tumbuunu bizin.

¹⁴Mi Olibama na, ippeebe pikin tel ta zan tis: Yeus, Yalam, mi Kora.

¹⁵⁻¹⁶Isau popojana kini tana tila timbot lejaleja. Mi timender pa urum kizin kizin. Isau lutuunu munjamunja Elipas, ni lutuunu bizin ta zan tis: Teman, Oman, Sepo, Kenas, Kora, Gatam, mi Amalek. Zin popojana ki Elipas tina timbot lele pakaana ki Edom, mi timender pa urum kizin kizin. Ina Ada tumbuunu bizin.

¹⁷To ki Reuel ta Naat, Zera, Samma, mi Mizza. Zin popojana ki Reuel tina, zin tomimi timbot lele pakaana ki Edom, mi timender pa urum kizin kizin. Ina Basemat tumbuunu bizin.

¹⁸Mi Olibama na, ni ippeebe Yeus, Yalam, mi Kora. Mi zin tomimi timender pa urum kizin kizin.

¹⁹Wal ta boozomen tana, ta Isau popojana kini men. Mi zin ta boozomen timender pa urum kizin kizin.

Seir popojana kini

²⁰⁻²¹Tomooto ta, zaana Seir, ni imbot lele ki Edom tomimi. Ni uunu ipet pa Or. Ingi Seir lutuunu bizin ta zan tis: Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, Dison, Ezer, mi Disan. Seir lutuunu bizin tina, ta tikamam peeze pizin Or ta timbot su lele pakaana ki Edom na. ²²Lotan kini ta Ori mi Omam. Mi Lotan lunuri zaana Timna. ²³Mi Sobal lutuunu bizin na, Alban, Manaat, Ebal, Sepo, mi Onam. ²⁴To Zibeon kini ta Aya mi Ana. Ana tina, ta imborro zin dojki ki tamaana isu lele bilimjana mi indeeje yok bayoujana na. ²⁵Ana ippeebe pikin ru. Tomooto, ta zaana Dison, mi moori ta zaana Olibama. ²⁶Dison na, lutuunu bizin tis: Emdan, Esban, Itran, mi Keran. ²⁷Mi Ezer kini na, Bilan, Zaaban, mi Akan. ²⁸To Disan lutuunu bizin ta Us mi Aran. ²⁹⁻³⁰Tana zin Or kan merere kizin tis: Lotan, Sobal,

Sibeon, Ana, Dison, Ezer, mi Disan. Zin tina ta tiwe merere pizin wal ki Or. Mi zin tataja timender pa urum kizin kizin isu Seir.

Zin king kizin Edom

³¹Munju, indeeje king sa imboro zin Israel zen na, zin king ti ta timboro lele pakaana ki Edom.

³²Bela ta Beor lutuunu i, ni king mataana kana ta imboro lele pakaana ki Edom. Ni kar kini Dinaaba. ³³Bela imeete, to Zera lutuunu Yobap, ikam muriini. Yobap, ni kar kini Bosra. ³⁴Yobap imeete, to Usam ikam muriini. Usam imar pa toono kizin Teman. ³⁵Usam imeete, to Bedat lutuunu Adad ikam muriini. Adad, ni kar kini ta Abit. Ni ziyan zin wal ki Midian tiporou su lele ki Moap ma ilip pizin. ³⁶Adad imeete, to Samla ikam muriini. Samla, ni kar kini Masreka. ³⁷Imbotmbot ma imeete, to Saul ikam muriini. Saul, ni kar kini Reobot. Kar tana igarau pa yok biibi Euprates. ³⁸Saul imeete, to Akbor lutuunu Bal-Anan ikam muriini. ³⁹Bal-Anan imeete, to Adad ikam muriini. Adad, ni kar kini Pau, mi kusiini zaana Meetabel. Meetabel naana Matret, mi tumbuunu moori Me-Zaab.

⁴⁰⁻⁴³Tana ingi zin merere ta tipet pa Isau: Timna, Alba, Yetet, Olibima, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mibzar, Magdiel, mi Iram. Wal tina ta zin merere ki Edom, mi zin tataja timboro toono kizin kizin. Isau popoñana kini tana, ta tipet ma tiwe wal ki Edom.

Yosep miuñana kini

37 ¹Yakop, ni itu su toono Kanaan ta munju tamaana Isak iwe leembe mi imbotmbot pa na. ²Ingi Yakop ziyan lutuunu bizin mbol kizin.

Indeeje Yakop lutuunu Yosep ndaama kini irao lamoromata mi ru na, ziyan toono bizin pakan ta ki Bila ma Silpa na, timborro zin mbili. Mi mbulu kini ta kembei: Sombe toono bizin tikam mbulu ambai som, na ni ilala ki tamaana mi isotartaari pa.

³Yakop, ni leleene pa Yosep ilip pa lutuunu bizin ta boozomen. Paso, ni iwe kolman mana Rael ipreebi. Tana Yakop iurpe Yosep le mburu molo ta ambainjana kat. ⁴Yosep toono bizin tire kembei taman leleene pa Yosep ilip pizin, tabe tiur ñgis pini mi tiso sua pini som.

⁵⁻⁷Mbeñ ta na, Yosep imiu. To iso pa toono bizin ma iso: “Ai, keleñ miuñana tio ti. Nio ajmiu be iti tombotmbot ta mokleene a, mi tepezekat mok. To pezekatjana ta nio tio na, imanga ma imender kat, mi pezekatjan ta niom tiom na, timender papiliu nio tio mi tilek kumbun pa mi tituundu su toono.” ⁸Yosep toono bizin tileñ sua tana na, keten malmal pini mi tiso: “Wae! Nu sombe we biibi mi kam peeze piäm?” Tana sua kini ta iso pa miuñana kini na, ikam zin ma keten malmal biibi kat.”^v

^v 37:8 Un 42:6, 43:26-28, 44:14, 50:18

⁹Kaimer na, imiu mini. To iso pizin ma iso: “Ou, kelej miuŋana tio toro. Ajmiu be kunuj ajmendernder, mi zoŋ ma puulu mi pitik laamuru mi ta timar ma tiliu yo mi tilek kumbun pio.” ¹⁰Yosep tamaana ilej miuŋana tana na, iyaambi mi iso: “Wae! Miuŋana ku tana pareiŋana? Nu sombe nio niamjan nom bizin, tom bizin, mi tizim ko amap ma amlek kumbuyam pu mi amtuundu su toono?” ¹¹Tana Yosep toono bizin keten malmal mi matan mburmbur pini. Tamen tamaana Yakop na, ipo sua tana se ndomoono mi ikamam ŋgar pa.

Yosep toono bizin tikam ŋgomo pini

¹²Timbotmbot mi Yosep toono bizin tila pa lele ki Sekem be matan pizin mbili ki taman isu tana. ¹³Aigule ta na, Israel iso pa Yosep ma iso: “O, tom bizin timbotmbot lele ki Sekem mi matan pizin mbili kitia. Mi nio aŋso aŋgo u ma la be re zin.” Yosep iso: “O, ambai. Ko aŋla.” ¹⁴Tona Israel iso: “La mi lou zin. Ko ziŋan zin mbili timbot ambai, som som? Tonabe miili ma mar mi sotaara yo.” Tana iŋgo Yosep ma izem lele keteeneŋana ki Ebron mi ila. Iwwa ma ila ipet Sekem, to irru toono bizin. ¹⁵Mi tomtom ta indeenji, to iwi i ma iso: “Ai, nu rru asij?” ¹⁶Yosep iso: “Nio aŋrru atoŋ bizin ziŋan mbili tiām. Nu ute zin, som som?” ¹⁷To tomtom tana iso: “Ai barau, tizem lele tingi kek. Tamen aŋlej kembei zin tisombe tila pa lele ki Dotan.” To Yosep, ra, ito toono bizin ma ila, mi indeenje zin su lele ki Dotan.

¹⁸Ni ila igarau toono bizin zen, mi zin tire la pini. To timbuk ka sua be tipuni ma imeete. ¹⁹Tisombe: “Ou, tomtom ta ipakurkur itunu pa miuŋana kini, ta imar i! ²⁰Kozo tupuni mi tupundu i pataaŋa isula yok touŋana tasa. Beso tala ma tamanda iwi iti pini, to toso: ‘E-e, niam amute i som. Ko buzur sajsanŋana sa ikani? Som ila parei?’ Tonabe tombot mi tere: Ko miuŋana kini iur ŋonoono be parei?” ²¹Tamen Ruben ilej sua kizin tana na, isombe ikamke Yosep. Tana iso pizin ma iso: “E-e, tupuni ma imeete pepe. ²²Kozo tupundu i sula yok touŋana sa ta imbot lele bilimŋana tingi. Kokena itunu tetege siŋ pini.” Ruben iso sua tina paso, isombe ikamke Yosep pa toono bizin. Beso kaimer, to imiili mini, mi ikami ma ila ki tamaana mini.

²³Yosep ila tuŋla ki toono bizin na, tisou i mi tikiskisi, mi tizun mburu kini ambaijana na, ma isu lene. ²⁴To tikami mi tipundi i sula yok touŋana muriini ta. Yok muriini tana na, yok sa ipot pa som. ²⁵To Ruben izem zin, mi ila iwwa lene. Mi zin pakan na, mbulen su be tikan kini. Som, mi matan ila na, tire wal pakan ki Ismael ta tiwwa ma timar. Wal tana, timar pa lele ki Gileat, mi tisombe tisula pa Aikuptu be tikam ŋgomo pa koroj kizin. Mi kamel kizin na, tiuuzu koroj kuzinŋan ta kadon bibip i. ²⁶Yuda ire wal tana, to isu na iso pa toono ma tiziini bizin ta kembei. Iso: “Kere. Iti sombe tetege siŋ pa tizindi, ko tarao be

tuturke? Mi ko iulu iti be parei? ²⁷Kena toŋgomooni ila kizin Ismael ta timar i. Kokena itundu tetege siŋ pini. Pa ni sa itijan siŋ tamen na.”

²⁸Zin tileŋ sua kini tana na, tiyok pa. Tana zin wal ḥgommo kan ki Midian timar, to Yosep toono bizin timaati ma ise pa yok touŋjana muriini tana, mi tingomooni ila kizin Midian pa pat milmiljan tomoota. To zin Midian tikami ma tisula pa Aikuptu.^w

²⁹⁻³⁰Kaimer to Ruben imili ma ila yok touŋjana muriini tana. Mi ire tiziini imbotmbot som, to leleene isaana kat mi iraaza mburu kini, mi ila ma iso pa tiziini bizin. Iso: “Waii, to ri ta ila lene kek. Ingi kozo ko aŋso parei pa tamanda?” ³¹Tabe tisu to tipun mekmek ta, mi tikam mburu ki Yosep ma titizik sula siŋ. ³²To tikam ma tila ki taman, mi tiso pini ta kembei: “Tomoyam, re mburu ti mi tiiri ten. Ki asij? Ki Yosep tau, som tomtom sa?” ³³Beso Israel ire mburu na, ikilaala to iso: “Waii, ingi lutun ri mburu kini tau. Buzur sajsanŋjana sa ko ikani kek.”

³⁴To Yakop itaj pa lutuunu. Isu na iraaza mburu kini ila ne, mi iur mburu gabgapŋjana, mi imbel tijiizi ma molo. ³⁵Mi lutuunu bizin ta boozomen timar kini mi titoombo be tipotor leleene. Tamen ileŋ zin som. Itanjtaŋ mi iso: “Nio ko aŋtanjtaŋ pa lutuj ta kembei ma irao aŋto i ma aŋsula Andewa.” Tana Yakop mataana mbeleele lutuunu som. Inoknok tijiizi pini ma imbotmbot.

³⁶Mi zin Midian kan tila tipet Aikuptu, to tingomoono Yosep ila ki tomtom ta, ni zaana Potipar. Mi Yosep iwe mbesooŋo pini. Potipar tina, ni iuluulu king kizin Aikuptu pa uraata kini mi imborro zin menderŋjan kini.

Yuda mi rwoono moori Tamar

38 ¹Indeeje tana, Yuda izem toŋmatizij kini, mi ila igaaba zin Kanaan mi imbot ki tomtom ta ki kar Adulam, zaana Ira.

²⁻³Imbotmbot kar Adulam, mi ire Suwa lutuunu moori, to leleene pini. Suwa, ni Israel som, ni Kanaan. Yuda iwoolo moori tana, mi ziru timbotmbot ma moori kopoono, to ippeebe pikin tomoota, zaana Er. ⁴Timbotmbot ma kopoono mini, to ippeebe pikin tomoota toro, mi ipaata zaana be Onan. ⁵Timbotmbot ma kopoono mini, mi pikin tina tomini, tomoota. Mi ipaati be Sela. Ipeebe isu kar Kezip.

⁶Indeeje Yuda lutuunu mungamunga Er runguunu ki ula kek na, Yuda ikam moori ta pini. Moori tana, zaana Tamar. ⁷Tamen mbulu ki Er ambai pa Merere mataana som. Tabe Merere ipuni ma imeete.

⁸Tona Yuda iso pa lutuunu Onan: “Tutu kitimbot pataaŋa kek. Tana kam kom nooro bekena kam tom le kelŋjana pakan.” ⁹Tamen Onan iute: Sombe ippeebe pikin pakan, nako tikeli som. Ko tikam toono muriini.

^w 37:28 ḥgo 7:9

Tana ziru moori tana tikeene, beso iyamaani to lonja itatke i pa moori, bekena yok isu lene toono. Kokena ikam toono le keljana.¹⁰ Onan ngar kini tana ambai pa Merere mataana som. Tana ni tomimi, Merere ipuni ma imeete.¹¹ To Yuda iso pa rwoono moori ma iso: "Kusim imeete kek. Tana miili ma la ki tomom, mi mbotmbot mi naama lutuj Sela. Beso iwe biibi, tona wooli." Ni iso ta kembena paso, imoto: Kokena lutuunu Sela tomimi imeete, kembei ta toono bizin. Tana Yuda iser rwoono moori Tamar ma ila imbot ki tamaana.

¹² Mazwaana molonjana ri ilae to, Yuda kusiini, ta Suwa lutuunu moori na, imeete. Yuda imbotmbot la baibai pini ma imap, mi mataana mbeleeli, to isombe ila kar Timna, be ire zin wal kini uraata kan. Pa zin tila timbot su lele tana be tipup sipsip kini rumun. Mi toroono Ira, ta ni kar kini Adulam na, isombe igaabi ma ziru tila. Tana ziru timanga mi tiwwa ma tila.¹³⁻¹⁴ Indeeje tana, Yuda lutuunu Sela, ni ruŋguunu ki ula kek. Tamen Yuda ikami ma ila iwoolo Tamar som. Tana Tamar ilej kembei rwoonobi isombe ila kar Timna be ire zin wal ta tipupup sipsip kini rumun, to izun mburu ki muunju ma isu lene, mi iru pa mburu toro ramaki kawaala pakaana be izuk mataana pa. To ila mi mbuleene su zaala kwoono ta ila pa kar Enaim na. Pa zaala tina ta ila pa kar Timna na. To imbotmbot mi inaama rwoonobi be imar.

¹⁵⁻¹⁶ Yuda ipet mi ire i, to ikam ngar ta kembei: "Wai, moori ti, ko zaala lwoono kana." Ni ikilaali som paso, Tamar izuk mataana pa kawaala. Tabo Yuda ilae kini, to iso pini ma iso: "Ai. Mar ma ituru talae zaala ziljaana tingi muŋgu." Tamar iso: "Kenako nu kam lej sokorei?"¹⁷ To Yuda iso: "Kaimer to ajseŋgeere lem mekmek lutuunu ta ma imar." Mi Tamar iso: "Ambai. Tamen kam lej koroj ku sa ma imar tio ta buri mi ajbot raama. Beso sengeere mekmek ma imar, to aŋpimili. Naso ajute nu ko to sua ku."¹⁸ To Yuda iso: "Wai, kenako aŋkam lem sokorei?" Mi ni iso: "Kam lej koroj ta kilalan ku imbot se na, ramaki ka wooro mi tete ku ta teege na." Tana Yuda ikam koroj tana ila ki Tamar, to ziru tilae mi imbuuli.¹⁹ To Tamar imanga ma ilae ḥana na, ikinke kawaala ta ipakaala mataana pa na ma isu lene, mi iur mburu muunju kana ila kuliini mini, mi imili ma ila pa kar.

²⁰ Kaimer to Yuda iur mekmek lutuunu ta ila ki toroono Ira, mi ingo i ma ila ki moori tana be ikam koroj kini ma imili. Tamen Ira ila ma indeenji som.²¹ To iwi zin tomtom pakan ki kar Enaim ma iso: "Ou, moori zaala lwoono kana ta muŋgu imbotmbot su zaala kwoono ti na, ila parei?" Mi zin tisombe: "E-e, moori sa ta kembena imbot ti som." ²² Tona imili ma ila isotaara Yuda. Iso: "Aŋla aŋru moori tau ma som. Mi aŋwi zin wal kar kan na, tiso moori sa ta kembei imbot kar kizin som."²³ To Yuda iso: "A, koroj tio ta moori tinga ikam lene kek. Pa ingi aŋscombe aŋseŋgeere le kadoono, tamen ndeenji som. Tongo pa. Imborene. Kokena wal pakan tiute, to tikam ḥeu piti."

²⁴Beso puulu tel ilae na, Tamar uruunu imar. Tiso pa Yuda: “Rwom moori ta iwwa lene sorok ma kopoono.” Yuda ileŋ, to imanja mi kaljaana ḥerjer ma iso: “Kala kakami ma kala mat, mi keneeni pa you ma ilane.” ²⁵To tila na, tikam Tamar ma tiyoota ma timar. Tiwwa ma tila, to Tamar ikam sua ma ila pa rwoonobi ma iso: “Nio ti koporj pa tomooto ta kororj kini tis. Itum re ten. Asij kilalan kini?” ²⁶Beso Yuda ire na, ikilaala itunu kilalan kini. To iso: “Moori tiŋgi, ni le sosor som. Ina nio sosor tio. Nio be arjkam lutuŋ Sela ma iwooli. Tamen arjkam som, tanata itunu iru zaala mi ikam mbulu taiŋgi.” Tabe tipasaana Tamar som. Mi kaimer Yuda ila kini mini som.

²⁷Indeeje tau Tamar be ikam tomtom na, pikin boogo timbot lela kopoono. ²⁸Pikin tikamam be tisu na, pikin ta isara namaana ipet mat. To moori ta ipapepe Tamar i, imbit wooro siŋsiŋjana ila pikin tana namaana mi iso: “Pikin muŋgamuŋga ta ti.” ²⁹Tamen pikin tana namaana sam lela mini, mi waene isu muŋgu. Tona moori ta ipapepe Tamar i iso: “Ingi mbulu ki serseererajanu tau!” Tana tipaata pikin zaana be Peres.^x ³⁰Mana pikin toro ta timbit wooro siŋsiŋjana ila namaana na, isu. To tipaata zaana be Zera.

Yosep mi Potipar kusiini

39 ¹Yosep, ni imbotmbot Aikuptu. Pa zin Ismael kan tikami ma tisula, to tingoomooni la ki tomtom ta, zaana Potipar. Tomtom tana, ni iuluulu king kizin Aikuptu pa uraata kini, mi imborro zin menderjan kini.

²⁻⁴Yosep, ni Anutu mataana pini mi ikampewe i. Tana kororj ta boozomen ipet ambai men pini. Ni imbotmbot ruumu ki biibi kini Potipar mi ikamam uraata pini, mi Potipar ire kembei Merere imborro i, mi iuluuli be uraata kini iloondo ambai men. Tana Potipar leleene pini, mi iuri be iwe mbesoojo mataana kana pa ruumu kini, mibe imboro kororj kini ta boozomen. ⁵Mi indeeje ta Potipar iur Yosep be imboro kororj kini ta boozomen na, Yosep ni ndomoono pa Potipar, tabe Merere ikampe i ma biibi. Mi kamperjana kini imbotmbot se kororj kini ta boozomen: ruumu, mburu, mbili, mi kororj pakan tomini. ⁶Tana Potipar iur kororj kini ta boozomen ila Yosep namaana be imboro. Mi ni itunu imboro ka kini tabe ikan i.

Yosep, ni karwaanja mi tomtom kaibiim kat. ⁷Tabe Potipar kusiini mata berber pini to iso: “Ai, mar tio ta murij i.”

⁸⁻⁹Tamen Yosep ititi, mi iso pini ma iso: “Leŋ! Biibi tio, ni indemeere yo, tabe iur yo be arjbororj kororj kini boozomen ta imbot ruumu leleene ti. Mi itunu ikam ḥgar pa kosa sa mini som. Tanata nio aŋwe biibi pa ruumu ti

^x 38:29 Mt 1:3; Lu 3:33

kembei ta ni itunu. Mi nu itum tamen, ta ni iur mar nio nomoŋ som. Paso, nu na ni kusiini. Tana nio leleŋ be aŋkam mbulu sananjana ta kembei som. Pa ina mbulu ambai som pa Anutu mataana.”¹⁰ Aigule boozomen Potipar kusiini injongo Yosep. Tamen Yosep ilenji som, mi igarau i som.

¹¹ Aigule ta na, Yosep ilela ruumu be ikam uraata kini. Mi mbesoojo toro sa imbot som. ¹² To Potipar kusiini imar na, iyasasaara lae pa mburu ki Yosep mi iso: “Mar ma ituru tekeene lak!” Tamen Yosep izem mburu kini ma imbot, mi iko ma ipera mat.^y ¹³ Beso moori ire Yosep izem mburu kini ma imbot, mi iko ma ila lene kek na, ¹⁴⁻¹⁵ iboobo zin mbesoojo pakan ma timar. To iso: “Ai, kere koroj tis. Iburu komboono ta kusij ikami ma imar kiti i, ni le njger pio som. Mi iso imar be imbuulu yo. Mi nio kalŋoŋ sanaana, to imoto na iko sorok mi izem mburu kini tis.”

¹⁶ Iso ta kembei makinj, to iur mburu ki Yosep ilae, mi inaama kusiini Potipar be imar, to iso i pa. ¹⁷⁻¹⁸ Potipar imar na, kusiini injgal sua pa Yosep. Iso: “Ai, Iburu komboono ta nu ḥgiimi i piti na, ni le njger piti som. Mi iso imar be imbuulu yo. Tamen nio aŋyak mi aŋboobo zin wal, to imoto kana mi izem mburu kini isu kumbuj uunu, mi iko ma ipera mat. ¹⁹ Ina mbulu ki mbesoojo ku tau.” Potipar ileŋ ma keteene malmal biibi kat. ²⁰ Tana ikam Yosep mi iuri lela ruumu sanaana ta king kizin Aikuptu iurur zin tomtom lelala pa i.

Yosep imbotmbot lela ruumu sanaana leleene

²¹ Yosep imbotmbot lela ruumu sanaana leleene. Tamen Merere izemi som. Ni mataana pini mi iuluuli. Tabé mbororjan ki ruumu sanaana, leleene ambai pa Yosep. ²² Mi iuri be imboro waene bizin pakan ta zijan timbotmbot lela ruumu sanaana i, mi mataana pa uraata ta boozomen. ²³ Merere ilae ki Yosep mi iuluuli, tana uraata kini iloondo ambai men. Tabé menderjan ta imborro ruumu sanaana na, ikam ḥgar pa uraata ta Yosep imborro na som. Pa koroj ta boozomen ilonloondo ambai men.^z

Yosep ippeeze miuŋana kizin mbesoojo ru ki king

40 ¹ Timbotmbot ma kaimer to, mbesoojo ru ki king tikam sanaana pini. Mbesoojo ru tana, ta ni imborro uraata ki yok baen, mi toro ni imborro uraata ki narabu urpejana. ²⁻³ Mbesoojo ru tana tikam ma king keteene malmal kat, tana ni iur zin lela ruumu sanaana leleene. Mi ruumu sanaana tana na, biibi kizin menderjan ta imborro. Mi Yosep tomini, ni imbotmbot lela ruumu ta tina. ⁴ Tana biibi iur wal ru tana ila Yosep namaana be mataana pizin mi imboro zin.

⁵ Ziru timbotmbot lela ruumu sanaana mi mberj ta na, ziru mi timiu. Mi miuŋana kizin kan un ndelndelŋa. ⁶ Mankwoono na, Yosep imar kizin.

^y 39:12 1Kor 6:18; 2Tim 2:22 ^z 39:23 Mbo 1:3

Mi ire zin na, kembei ziru lelen ipata ma timbotmbot. ⁷Tabe iwi zin ma iso: "Nio ajre yom kembei leleyom ipata. Parei, patanjana sa?"

⁸Ziru tisu mi tiso: "Wai, mberji niamu amiu. Mi tomtom sa irao be ippeeze miunjana tiam un na som." To Yosep iso: "Ina jonoono. Pa iti tomtom na, tarao som. Anutu itutamen ta irao. Ambai. Koso yo pa miunjana tiom mi anjer."

⁹Tona mbesojojo ta imborro uraata ki yok baen na, iso Yosep pa miunjana kini. Iso: "Nio ajmu be ajre ke baen ta imender su keren uunu. Ke tina namaana tel. ¹⁰Mi ruunu perper, to lorja men mi ka aigau ipet ma iruj mi jonoono. ¹¹To nio kunuŋ i, ajsu to arjkam jonoono pakan, mi arpiiži sula mbooro ki king ta arjektege na, mi arjkam ma arjla mi arjsara la kini." ¹²Yosep ilej, to iso pini ta kembei. Iso: "Miunjana ku tana na, ka uunu ta kembei: Ke baen ta namaana tel, ina ise ki aigule tel. ¹³Tana aigule tel ilae, to king ko ikampe u mi iuru be kam uraata ku mini. Mi nu ko mboro yok baen, mi liŋ sula mbooro kini mi sara la kini ma iwin, kembei ta murgu kamam pini na. Tana molo som, to nim ise mini. ¹⁴Mi lej. Sombe mboti ku ambai mini, to motom ingal yo mi muŋai yo, mi sotaara king pa patanjana tio ti. Naso uulu yo be arjzem ruumu sanaana ti mi arjyooto. ¹⁵Pa nio arjkam sosor sa tabe tiur yo lela ruumu sanaana pa na som. Mi ituŋ lelej mi arjmar lele tirgi som. Nio arjbot su lele kizin Iburu mi tikam yo sorok, ta arjmar arjpet lele ti."

¹⁶Mbesoojo ta imborro uraata ki narabu urperjana na, ilej Yosep ippeeze waene miunjana kini ka uunu ma ambai men, to imaŋga mi iso pini ma iso: "Wai, mi nio ti arjmu tomini. Miunjana tio na ta kembei: Nio kunuŋ i, arkuundu kiri tel. Mi narabu tisula ma bokbok. ¹⁷Mi kiri ta imbot se kor na, narabu matakiŋa tisula be arjkam pa king be ikan. Tamen man tirie ma timar, to tikanan narabu ta imbot sula kiri tana." ¹⁸Yosep ilej, to iso pini ta kembei. Iso: "Miunjana ku tina na, ka uunu ta kembei. Kiri tel na ise ki aigule tel. ¹⁹Tana aigule tel ilae, to king ko imbit ngurem mi mbiŋbiŋ sala ke. Mi man ko timar ma tikan mozom."

²⁰Sua ki Yosep tana na, iur jonoono. Indeeŋe aigule iwe tel pa na, king ikam kini biibi be mataana ingal mberji kini ta naana ipeebi pa na. Tabe iboobo wal boozomen tau timborro uraata kini na ma timar. Mi iboobo mbesojojo ta imborro yok baen na, ziru mbesojojo toro ta imborro uraata ki narabu urperjana na, ma timar tomini. Ziru tiyoto pa ruumu sanaana ma timar tipet kini, to ni ipamender zin la iwal matan. ²¹Mi iur tomtom ta imborro yok baen na, ma imili mini pa uraata kini be iliŋ ka baen isula mbooro kini. ²²Mi ni tau imborro uraata ki narabu urperjana na, king iso pizin wal be timbit ngureene mi imbiŋbiŋ sala ke. Tana uraata ta ipet na, ina itop la Yosep kaljaana men. ²³Tamen tomtom ta imborro yok baen na, mataana ingal Yosep som. Mataana mbeleeli.

Miunjana ki king ki Aikuptu

41 ¹⁻²Ndaama ru imap, mana king ki Aikuptu imiu. Imiu be kunuunu imendernder la yok Nil kezeene, mi ire makau

tumkatjan lamata mi ru per ma tise pa yok, mi tikanan pespeeze la yok kezeene.³ Molo som na, makau lamata mi ru tomen, ta koŋkoŋ mi rungun sananjan na, per ma tise pa yok. To tikoŋuru zin makau tumkatjan tina ma tila.⁴ Tila ma tuŋla ki waen bizin, to timaŋga mi tiwon zin ma timap. Tana king imiu ta kembei, to ipol ma imanya.

⁵ To isu ikeene na imiu mini. Mi ire yagoŋ ɣonon ndinjan lamata mi ru ta timbot la kiini tamen.⁶ Molo som na, yagoŋ ɣonon lamata mi ru tomen tipet la kiini tana tomimi. Mi yagoŋ ɣonon tina, mbinbinjan. Pa miri bayouŋana ta imar pa lele bilimjana mi iwilaala zin, tabe titum som.⁷ To yagoŋ ɣonon mbinbinjan tina tiwon yagoŋ ta ɣonon ndinjan na, ma murin bilim. Tana king imiu ta kembei, to ipol ma imanya. Mataana ito miujana kini ma ila, to iso: “Wai, a ingi sa miujana toro na!”

⁸ Mankwoono na, king ikam ɣgar boozo pa miujana kini. Tana ikam sua ma ila pizin tomtom naborouŋan mi zin tomtom ɣgarjan ta boozomen ki Aikuptu ma timar. Timar ma tipet kini, to ipit miujana kini pizin ma tileŋ, mi iwi zin be tipeeze kan un pini. Tamen tomtom kizin tasa irao be ipeeze som.

⁹ Tana tirru zaala pa ma timbotmbot, mi mbesooŋo ta imborro yok baen na, mataana la pa Yosep. To isu mi iso pa king. Iso: “O king, koozi motoŋ ingal sosor tio ta.¹⁰ Muŋgu niamru mbesooŋo ku toro ta imborro narabu urpejana na, amkamu ma ketem malmal. Tana nu ur yam ma amlela ruumu sanaana leleene ta biibi kizin menderjan imborro na.¹¹ Ambotmbot tana mi mbeŋ ta na, niamru ami. Mi miujana tiam tana, kan un ndelndelŋa.¹² Mi ruumu tana na, naŋgaj Iburu ta, ni mbesooŋo ki biibi kizin menderjan, ta niamjan ambotmbot. Niamru ami, mana amso i pa miujana tiam, mi ni ipeeze kan un ma amleŋ.¹³ Mi sua kini iur ɣonoongo. Nu ur yo ma ajmiili mini pa uraata tio, mi waeŋ na, nu yembut ɣigureene mi imbiŋbij sala ke.”

¹⁴ Tona king iur sua be loŋa mi tikam Yosep ma iyooto pa ruumu sanaana mi imar kini. Tana tiurpe Yosep runguunu, mi ikeli pa mburu popoŋana, mana ila ipet king mataana.¹⁵ Ila, to king iso pini ma iso: “Ai, nio ti ajmiu ma tomtom tasa irao be ipeeze miujana tio kan un som. Mi tiso pio ta kembei: Nu sombe leŋ miujana ki tomtom sa, na rao be peeze ka uunu.”

¹⁶ Yosep ipekkel kaljaana ma iso: “Nio na, ajrao som. Mi Anutu, ni imbotmbot. Ni irao be ipeeze miujana ku tana, mi iso u pa zaala tabe mbot ambai.”¹⁷ Tana king iso pa Yosep ta kembei. Iso: “Nio ti ajmiu be kunuj ajmendernder la yok Nil kezeene,¹⁸ mi ajre makau tumkatjan lamata mi ru ta rungun ambaimbaijan na, per ma tise pa yok mi tikanan pespeeze la yok kezeene.¹⁹ Mi molo som na, makau lamata mi ru tomen, ta koŋkoŋ mi rungun sananjan na, per ma tise pa yok. Ta muŋgu mi imar na, ajre makau sananjana sa ta kembei isu lele ti na som.²⁰ To zin

makau ta rungun sananjan mi kojkonjan na, tila ma tiwon zin makau tumkatjan ta tise munju na, ma timap kat. ²¹Mi tamen kopon iputput som. Tana tomtom sa irao be iute kembei tikan zin makau tumkatjan tana na som. Pa rungun raraate kembei ta munju na. Ajre tana, to anpol ma ajmanga. ²²Mana ajsu ajskeene mini, to ajre miujana toro. Ajre yagoj ηnonon lamata mi ru ta rungun ambaimbaijan mi ndinjan na, timbot la kiini tamen. ²³Mi molo som na, yagoj ηnonon lamata mi ru tomen tipet la kiini tamen ta tana. Mi yagoj ηnonon tina, mbinbinjan. Pa miiri bayoujana, ta imar pa lele bilimjana mi iwilaala zin. Tabekam ma titum som. ²⁴To yagoj ηnonon mbinbinjan tina tiwon yagoj ta ndinjan na, ma murin bilim. Miujana tio ru tina tikam ma ηgar tio ikankaana. Tana ajsu sua ma ila pizin wal naboroujan be timar ma tipeeze kan un pio. Tamen kizin tasa irao som.”

²⁵Yosep ilej miujana ru tana makin, to iso pa king ma isombe: “Miujana ku ru tana na, un raraate. Ingi Anutu ipatooju pa mbulu tabe ikam ma ipet i. ²⁶Makau lamata mi ru ta rungun ambaimbaijan, mi yagoj lamata mi ru ta ηnonon ndinjan, ina iwe kin pa ndaama lamata mi ru. Tana miujana ku ru tana na, kan un raraate. ²⁷Mi makau lamata mi ru, ta kojkonjan mi rungun sananjan mi tipet pa kaimer na, ta kembena. Imender pa ndaama lamata mi ru. Mi yagoj ηnonon mbinbinjan lamata mi ru ta miiri bayoujana imar pa lele bilimjana ma iwilaala zin na, ina tomini imender pa ndaama lamata mi ru. Ndaama lamata mi ru tana na, peteele biibi ko isu. ²⁸Ina kembei ta ajsu na. Ingi Anutu ipatooju pa mbulu tabe ikam ma ipet i. ²⁹Ingi ko mai ambaijana kat ipet pa toono ta boozomen ki Aikuptu ma irao ndaama lamata mi ru. ³⁰⁻³¹Tamen kaimer na, peteele biibi ko isu lele tiom, mi imbot ma irao ndaama lamata mi ru tomen. Peteele tabe ipet i, ko sorok som. Ko sananjana kat. Tana ko ikam zin tomtom ma matan mbelelele kat mai ambaijana ta munju ipet na. Paso, peteele tana ko ipasaana kat yom. ³²Anutu, ηgar kini imbol kat be molo som to ikam mbulu tana ma ipet. Tanata ikamu ma re miujana ru ta kan un raraate na.

³³Tana ambai be re tomtom ηgarjana tasa ta irao kat pa peeze kamjana na, mi uri be imboro toono biibi ki Aikuptu. ³⁴Mi ur zin menderjan pakan ma tikot toono tingi, be tiuuli pa uraata. Beso ndaama lamata mi ru tabe mai ambaijana ipet pa i, to zin tiur kini pakan ilalae bekena imboro yom pa kaimer. Kozo tikam mbulu ta kembei: Tipeete kini ma iwe pakaana lamata, to pakaana ta na tiurur lae. ³⁵Tana ndaama lamata mi ru tabe mai ambaijana ipet pa i, na zin menderjan tana ko tiyogegege kini, mi tiluplup lela diditu ku boozomen ta timbot pa kar bibip ki Aikuptu na. ³⁶Naso kini tana isaaja yom pa peteele biibi tabe ipet pa ndaama lamata mi ru i. Kokena peteele ipasaana kat yom ma kemetmeete.”

³⁷King zijan zin wal ta timborro uraata kini na, tilej sua ki Yosep na, lelen pa. ³⁸Tabe king isu mi iso pizin. Iso: “Ai, tomtom tingi, ni Anutu bubuñana imbotmbot raami mi ikamam peeze pini. Ko tarao be tendeeje tomtom toro sa ta kembei? Som.” ³⁹To iso pa Yosep ma isombe: “Nu ta Anutu ikam ñgar pu mi iso u pa koror taingi. Tana ko irao ajdeeje tomtom toro sa tau ñgar kini kembei ta nu na som. ⁴⁰Tana ko ajuru be kam peeze pa toono ta boozomen ki Aikuptu. Wal tio ta munjaana men ko tilej la kaljom mi titi. Mi nio ituj tamen kat, ta ko ajwe biibi pu.”^a

⁴¹Tona iso Yosep ta kembei: “Koozi nio ajuru be kam peeze pa toono ta boozomen ki Aikuptu.” ⁴²To izun kukuugu kini ta kilalan kini imbot se na, mi iur la Yosep namaana lutuunu. Mi ikam mburu ñgeezejan kat ma izeebi pa, to iur natabu milmiljana ila Yosep ñigureene. ⁴³Mi ikam karis kini ta ambaijana na ma iwe Yosep lene be iwwa pa. Beso Yosep ila na, zin menderjan ki king timuñmuñgu pini mi tiboboobo ta kembei: “Koko pa zaala. Pa ingi biibi ta ima i!” King ikam ta kembena, bekena wal ta boozomen ki Aikuptu tiute ta kembei: Yosep, ni iwe biibi pizin kek. ⁴⁴Mi king iso pa Yosep mini ma iso: “Iñonoono, nio king ki Aikuptu. Tamen koozi mi ila na, zin tomtom ki Aikuptu ko irao tikam koror sa pa zitun ñgar kizin mini som. Bela nu yok pizin munju, tona tikam.”

⁴⁵⁻⁴⁶To king ipaata pisis Zapenat-Panea ise ki Yosep. Mi ikam Potipera lutuunu moori Asenat ila kini be iwooli. Potipera tana, ni patoronjana ka tomtom ki kar On.

Indeeje ta Yosep ndaama kini irao tomoota laamuru na, imanga pa uraata ta king kizin Aikuptu iuri pa na, mi iwua pa lele ta boozomen ki Aikuptu be itirtiiri uraata.^b ⁴⁷⁻⁴⁸Ndaama lamata mi ru ta mai ambaijana ipet na, kini boozo indomdom ma izze pa toono, mi Yosep iyogegege ma iurur lae zin diditu ta timbot pa kar bibip ki Aikuptu na. Ni ikamam pa kar bibip tataja ta kembei: Kini ta ise koloujana pa kar biibi tasa, ina ni iur lela diditu ta imbotmbot la kar tana. ⁴⁹Tana Yosep ilup kini mi indoundou ma zazajana kat, kembei magargaara ki tai. Tabe tiraob be tinin som. Pa kini isu ma isaana.

⁵⁰Yosep kusiini Asenat, ta Potipera lutuunu moori na, ippeebe pikin ru pa Yosep, mana petelee ipet. ⁵¹Pikin munjamunga na, Yosep ipaata zaana be Manase. Pa iso: “Anutu ikam yo ma motoñ mbeleele patajana tio mi wal tio kek.” ⁵²Mi pikin toro ta iwe ru pa na, Yosep ipaata zaana be Eparaim. Pa iso: “Nio añbotmbot lele tingi mi añdeeje patajana boozo. Tamen Merere ikam lej pikin ru isu lele tingi.”

⁵³⁻⁵⁵Ndaama lamata mi ru ta mai ambaijana ipet su Aikuptu na imap, tona ndaama lamata mi ru ki petelee ipet. Ito sua ki Yosep. Mi petelee tana biibi kat. Isu lele ta boozomen. Mi zin Aikuptu men, ta kan kini

^a 41:40 Iñgo 7:10 ^b 41:45-46 Lu 3:23

imbotmbot. Tamen kaimer na, zin tomini tiyamaana peteеле tana. Tabe titanroro king pa kan kini. Mi king iso pizin ma iso: "Kamar tio pepe. Kala ki Yosep. Mi sombe ni iso parei piom, na keleŋ la kaljaana."

⁵⁶ Indeeje peteеле tana iwe biibi kat pa lele ta boozomen ki Aikuptu, tonia Yosep ikaaga diditu kan kataama mi iyok pizin be tingiimi kan kini. Pa peteеле tana ipasaana kat toono ki Aikuptu. ⁵⁷ Peteele tana isu toono ki Aikuptu men som. Irao pa toono ta boozomen. Tana karkari ta boozomen timarmar Aikuptu be tingiimi kan kini la ki Yosep. Pa peteèle tana sorok som.^c

Yosep toono bizin tisula pa Aikuptu be tingiimi kan kini

42

¹ Yakop imbotmbot toono Kanaan, mi ileŋ kembei kini imbotmbot Aikuptu a. Tabe isu mi iso pa lutuunu bizin ma iso: "Ai, parei ta niom kapargedede yom ma kombotmbot? ² Nio aŋleŋ kembei kini imbotmbot Aikuptu a. Kamanja ma kusula be kingiimi kanda kini. Kokena temetmeete."^d

³ To Yosep toono bizin laamuru tiurpe mburu kizin, mi timajga be tisula pa Aikuptu. ⁴ Tamen Yosep tiziini Benyamen na, Yakop iruuti ma imbot. Paso, ni kopoono rru pini: Kokena ni ila ma indeeje patajana ma ingi. ⁵ Tana Yakop lutuunu bizin zirjan zin wal pakan tipa ma tisula pa Aikuptu be tingiimi kan kini. Pa peteèle biibi tana isu toono Kanaan tomini.

⁶ Mi indeeje tana na, Yosep ikamam peeze pa toono ki Aikuptu. Tabe zin karkari boozomen ta timar Aikuptu be tingiimi kan kini na, tilala kini. Tana Yosep toono bizin timar, to zin tomini tila ma tipet kini, mi tilek kumbun pini. ⁷ Yosep ire zin na, ikilaala zin kek. Tamen iswe itunu pizin som. Ikam mbulu kembei ta ni tomtom ndeljana i. Mi ipakeŋ kumbun pa sua ḥasasaara jana ma iso: "Ai, niom so kar i? Iŋgi kakam so?" Mi zin tiso: "Niam ambot toono Kanaan, mi amar be amgiimi koyam kini."

⁸ Yosep, ni ikilaala toono bizin. Tamen zin na, tikilaali som. ⁹ To ni mataana ila pa miunjana kini ta munju ire na, mi iso: "Wa, niom tina sa pautu na. Niom kamar be kitiri toono tiam mibe kuute pakaana injoi ta irao pa malimal som i."^e ¹⁰ Zin tipekel kaljaana ma tiso: "E-e, biibi tiam, kembena som. Niam mbesoojo ku. Mi iŋgi amar be amgiimi koyam kini men. ¹¹ Niam ta boozomen ti, tomoyam ta. Pautu sa imbot raama yam som. Sua ta niam amso u i, ḥonoono men. Pakaamjana som."

¹² Tamen Yosep iso: "Som. Niom kamar be kitiri toono tiam, bekena kuute pakaana injoi ta irao pa malimal som i."

¹³ To zin tipekel kaljaana ma tiso: "Biibi, niam ti, tomtom ta lutuunu bizin. Munju na, niam pikin tomooto laamuru mi ru. Tamen tiziyam ta,

^c 41:57 Yo 6:27,51 ^d 42:2 Iŋgo 7:12 ^e 42:9 Un 37:5-10

ni imbot mini som. Mi tiziyam toro, ta kaimerjana i, ni ziru tomoyam timbotmbot su lele Kanaan a.”¹⁴ Tamen Yosep iso pizin mini ma iso: “Sua aŋso na. Niom pautu tau. Tana aŋso sua mboljana piom pa king ki Aikuptu zaana ta kembei:¹⁵⁻¹⁶ Sombe tiziyom kaimerjana tana imar ipet tio som, inako aŋzem yom ma kala pa kar tiom mini na som. Tana koŋgo tomtom tiom tasa ma ila be ikam tiziyom tana ma imar. Mi niom pakan, nako kamap ma kelela ruumu sanaana mi kombotmbot. Mi ko aŋre ten: Sua tiom ɻonoono, som som? Mi sombe som, na aŋso kat pa king zaana ta kembei, niom tina pautu tau.”¹⁷ Ni iso sua tana makij, to iur zin ma tilela ruumu sanaana leleene ma timbot irao mbeŋ tel.

¹⁸ Mbeŋ tel tana ilae, to Yosep iso pizin ma isombe: “Keleŋ. Nio ti, aŋmoto Anutu tomini. Tana ko aŋur leyom zaala toro. Zaala tingi, sombe koto, inako kemetmeete som.¹⁹ Zaala ta kembei: Niom sombe kapakaam yo som, mi koso sua ɻonoono men, nako tomtom tiom tasa imbot lela ruumu sanaana leleene. Mi niom pakan na, kiŋgiimi koyom kini, mi kakam ma kimiili ma kala kizin wal tiom tau timbot ɻoobo na.²⁰ Tonabe kakam tiziyom kaimerjana tau ma imar tio. Naso aŋute kembei sua tiom ɻonoono men, mi niom kemetmeete som.”

Zin tileŋ sua kini tana na, tiyok pa.²¹ To timan̄ga mi tiparzzo sua pizin. Tiso: “ɻonoono kat. Sosor ta takam pa tizindi Yosep, ta koozi indeeŋe iti i. Pa iti takam patajana pini, mi ni itaŋroro iti be tumuŋai i, tamen telerji som. Tanata koozi tendeeŋe patajana i.”²² Mi Ruben iso pizin ma iso: “Lak, koroj ta nio aŋso piom be kapasaana tizindi pepe. Tamen niom kelen la sua tio som. Tanata koozi siŋ kini ise kiti i.”²³ Zin tizzo sua tana na, tiute tau Yosep ileŋleŋ zin i som. Paso, ni ikamam kembei tau ni ileŋ kaljan som, mi izzo sua pizin ila ki tomtom toro ta itortooro kaljan i.²⁴ Ni ileŋ zin na, leleene tiŋisjiizi. Tana itoori ma kereene ila ndel mi itaŋ, tona itoori, mi iso sua pizin mini. To iso pizin menderjan ma tipo Simion namaana la toono mi tiziini bizin matan, mi tikami ma tila.

²⁵ Yosep imanga to iur sua pizin mbesoŋo kini be tizeebe zin gomsaaba ki toono bizin pa kini ma bokbok, mi tipimiili pat kizin ma tiur sula gomsaaba kizin tataja mini. Mi tikam kan kini mazeene be iuulu zin pa zaala. Tana zin mbesoŋo tila ma tikam kembei ta ni iso na.

²⁶ To Yosep toono bizin tiur kini mi mburu kizin isala doŋki kizin mi tila len.²⁷ Tiwwa ma tila mi tipet lele tabe tikeene pa i, to tomtom kizin ta ikaaga gomsaaba kini be ikam doŋki kini ka kini sa ma ikan. Beso mataana isula na, ire pat kini milmiljan imbotmbot se gomsaaba kwoono.²⁸ To iso toono ma tiziini bizin pa ma iso: “Wae! Kamar ma kere. Pat tio, ta tipimiili mini i!” Tabe keten ikam keŋ, mi timoto kan ma tiso: “Wai, parei ta Anutu ikam piti ta kembei?”

²⁹ Timiili ma tila tipet ki taman Yakop ta Kanaan a, to tiso i pa mbulu boozomen ta ipet pizin isu Aikuptu na.³⁰ Mi tiso: “Biibi ki toono kizin

Aikuptu iso sua ḥasasaarajana piām ma isombe niam amla be amreut zin pa toono kizin.³¹ Mi niam amso: ‘E-e, niam ti pautu som. Niam tomtom ki sua ḥonoono men.³² Niam ti tomoyam tamen. Muŋgu na, niam laamuru mi ru. Tamen tiziyam ta, ni imbot mini som. Mi tiziyam toro, ta kaimerjana i, ni ziru tomoyam imbotmbot ta Kanaan a.’

³³ To biibi tana isu na iso piām ma isombe: ‘Kena kezem tomtom tiom tasa ma niamru ambotmbot, mi niom pakan kakam kini pa wal tiom mi kimiili ma kala. Kokena petel zin.³⁴ Mi so kimiili mini, to niomjan tiziyom ta kaimerjana na kamar. Naso ajute niom pautu som, mi sua tiom ḥonoono. Tonabe aŋzem toŋmatizij tiom tana ma imili ma ima tiom mini. Mi aŋyok piom be kapa sorok pa lele tingi mi kakam mburoojo pa.’”

³⁵ Tiso sua makinj, mi tikam gomsaaba kizin be tiliq kini isu pa. Beso matan su na, zin ta boozomen mi tire pat milmiljan imbot lela gomsaaba kizin kizin. Zijan taman tire ta kembei, to keten ikam kej mi timoto kan biibi kat.³⁶ To taman Yakop isu mi iso pizin ma iso: “Niom ti kakam yo ma aŋwe maandabi kek pa lutuj bizin ru, Yosep mi Simion. Mi koozi kosombe kakam Benyamen tomini ma izem yo? Patajana izze tio ta izze tio men i.”

³⁷ Tona Ruben iso pini ma iso: “Tamaŋ, ndemeere yo be aŋkam Benyamen ma niamru amla. Ni ko imili ma imar mini. Mi sombe som, nako rao pun lutuj bizin ru ma timeete be tikoti.”³⁸ Yakop iso: “Ina som. Lutuj ti ko irao niomjan kala na som. Pa toono, ta imeete kek. Mi ingi ni itutamen ta imbotmbot i. Sombe ila ma patajana sa indeenj isu zaala lwoono, na patajana tana kola ipun yo ma aŋmeete. Pa ingi aŋwe kolman kek.”

Yosep toono bizin zijan Benyamen tisula mini pa Aikuptu

43 ¹Mazwaana tana, peteeli biibi imbotmbot men toono Kanaan.
²Tana Yakop zijan wal kini tikan kini ta tingiimi su Aikuptu na ma imap, to iso pa lutuunu bizin be tisula ma tingiimi kan kini mini.³Tamen Yuda imanja mi iso: “Tamaŋ, sua ta amso u kek. Biibi kizin Aikuptu iur sua mboljana piām, be sombe amkam tiziyam ti ma niamjan amla som, nako amrao ampet kini mini na som.⁴Tana sombe yok pini be niamjan amla, nako amsula ma angiimi kanda kini mini.⁵Mi sombe som, inako som. Pa biibi tana iso piām ta kembei: Sombe amkam tiziyam ma niamjan amla som, nako amrao ampet kini mini som.”

⁶Yakop ilej, to iyaamba zin. Iso: “Niom tina, parei ta keswe tiziyom ila ki biibi tana? Ina kakam patajana biibi pio.”⁷ Mi zin tipekel kaljaana ma tiso: “Mi tomtom tana, ni iwisesē yam pa wal kitau. Iso: ‘Tomoyam imbotmbot men, somimeete kek? Mi tiziyam toro sa imbotmbot, som

som?" Tabe niam ampekel wijana kini men. Mi ŋgar kini tau isombe niam amkam tiziyam ti ma niamjan amsula, ina niam amute?"

⁸ To Yuda isu mi iso pa tamaana Israel. Iso: "Tamanj, kam tiziyam tana imar, to niamjan ko amanga ta buri mi amsula ma amgiimi kanda kini. Kokena itijan tumbum bizin temetmeete. ⁹Nio aŋbuk sua pu ta kembei: Nio ituj ko motoj pini ma irao ajuri ma imar ku mini. Mi sombe imar kerem uunu mini som, inako iwe leŋ uunu mi aŋbadbaada ka patajana ma irao aŋmeete. ¹⁰Re! Sombe yalele yam som, so iŋgi amsula ma amiili mini pa ru sa kek."

¹¹Tana taman Israel iyok, mi iso pizin ma iso: "Ambai. Kala. Mi kakam toono tiŋgi ka koroj ambaimbaijan pakan kembei ŋgere kuzinjan, kajar, bigil suruunu ma koron ma isula gomsaaba tiom, mi kakam ma kusula be kakam pa biibi tana. ¹²Mi kakam pat milmiljan pakan tomini be igaaba munjgajana ta tiur sula gomsaaba tiom ma imiili na. Pat munjgajana tana na, kakam ma imiili ma ila kizin mini. Pa ina, ko zin matan kankaana ma ingi, ta tizeebe sorok sula gomsaaba tiom. ¹³Tana kakam tiziyom ri ti, mi kamanga ta buri ma niomjan kusula ki tomtom tana. ¹⁴Anutu mbura keskeezejana, ni itunu ko ikam tomtom tana ma imuŋai yom, mi iyok piom be kakam Simion mi tiziyom ti ma niomjan kimiili mini. Mi sombe som, mi aŋwe maanda mini, inako kena."

¹⁵To timaŋga mi tikam zin koroj tabe tipomoozo biibi ki Aikuptu pa na, ramaki pat munjgajana mi popojana, to zijan Benyamen timaŋga ma tisula Aikuptu ma tila tipet ki Yosep. ¹⁶Yosep ire zijan Benyamen timar, to iso pa mbesoojo ta imborro ruumu kini na, ma iso: "Kam zin wal tiŋgi ma tila ruumu tio. Mi pun mbili tasa ma urpe be niamjan amkan pa aigule palakuutu." ¹⁷Tana mbesoojo ito Yosep kalŋaana, mi ikam Yosep toono бизin mi tiziini ma tila pa ruumu kini. ¹⁸Tiwwa ma tila mi tipet Yosep ruumu kini, to keten ikam keŋ, mi timoto kan ma tiso: "Wai! Pat ta tipimiili sula gomsaaba kiti, ta ko lende sua pa i. Uunu tina ta ko tikam ti ma tala ruumu kini pa i. Iŋgi ko timaŋga piti, mi tikam ti ma tewe mbesoojo kini, mi tiyo doŋki kiti tomini ma tiwe lene."

¹⁹Beso tila ma tigarau pa kataama kwoono, to tiso pa mbesoojo ki Yosep ta mataana pa ruumu na. ²⁰⁻²²Tiso: "Ai biibi, irao amso sua ri pu munju? Niam ti amsu lele tiŋgi ma amgiimi kini pa ta kek. Tamen amiili ma amla mi ampet lele tabe keteyam su pa i, to amkaaga gomsaaba tiam na, amre pat tiam ta boozomen imbotmbot sula. Mi niam amute som, ko asij ta ipimiili pat tiam mini? Tana koozi amsombe ampimiili pat munjgajana tana ma ima tiom mini. Mi amar raama tiam popojana tomini be amgiimi koyam kini mini." ²³Tamen mbesoojo iso pizin ma iso: "A kakam ŋgar boozo pa pepe. Pat tiom ta munju kakam ma imar na, nio aŋkam kek. Anutu tiom tau tomoyom imbesmbeeze pini i, ta ko ipimiili pat tana ma isula gomsaaba tiom mini." Zijan tiso sua ma imap,

to mbesoojo ilo ma ikam Simion, mi iuri la kizin mini. ²⁴⁻²⁵To ikam zin ma tilela ruumu, mi ikam yok be tinguru kumbun pa, mi iputu zin donki kizin. Mi iso pizin ta kembei: Aigule palakuutu to ziyan biibi kini Yosep tikan kini. Tana zin tiurpe koroj ta tisombe tikam pa Yosep na, mi tinamnaami.

²⁶Aigule palakuutu, ma Yosep imar ilela ruumu, to tikam koroj kizin pini, mi tilek kumbun mi tituundu pini. ²⁷Mi Yosep iso sua luumunjana pizin mi iwi zin ma iso: “Parei, tomoyombi ta munju koso yo pini na, ni imbot ambai, som som? Imeete kek, som imbotmbot men a?” ²⁸Zin tipekel kaljaana ma tiso: “Niam tomoyam ta nu mbesoojo ku i, ni imbotmbot a. Mete sa ikami som. Ni imbot ambai.” To tilek kumbun mi tituundu pini mini. ²⁹Yosep mataana ila na, ire tiziini Benyamen ta ziru nan tamen na, to iso pizin: “Tiziyom ta munju koso uruunu pio na, to ta tina?” To iso pini: “Aa lutuj, Anutu ko ikampe u.” ³⁰Iso ta kembei, mi leleene isaana kat pa tiziini tau, ma rimen mi itaj su keran uunu. Tabe loja men, mi izem zin ma ila pa ruumu leleene toro mi itaj. ³¹Itaj makinj, to injuru mataana, mi iyaraama itunu mi ila ipet kizin mini. To iso pizin mbesoojo be tikam kini ma imar.

³²Tikam kini ma imar, to tiur Yosep kana isala mbalia ta, mi toono bizin ma tiziini kan isala mbalia toro, mi zin Aikuptu tabe ziyan tikan i, na kan isala mbalia toro. Pa mbulu kizin Aikuptu imbot pataaja kek. Irao ziyan zin Iburu tikanan kini ila mbata na som. Pa mbulu ta kembei na, zin Aikuptu kan lelen pa ri sa som kat. ³³Mi tiur Yosep toono bizin mi tiziini ma mbulen isu mbalia, mi tiur zin ma tiparto zin raraate kembei ta nan bizin tipeebe zin na. Munjamunga imuungu, to ila ila ma nangan kaimerjana kat. Tabe Yosep toono bizin ma tiziini matan parngal zin mi lelen iurur. Pa tikamam ngar pa ma tiraos som. ³⁴Indeeje ta zin mbesoojo tijgal Yosep toono bizin mi tiziini kan kini na, Benyamen, ni ikam pakaana biibi ta ilip kat pa toono bizin. Tana Yosep ziyan toono bizin ma tiziini tikan ma tiwin ma lelen ambai.

Mbooro ki Yosep imbiriiizi

44 ¹Tikan ma imap, to Yosep iso pa mbesoojo kini ta imborro ruumu kini na. Iso: “Zeebe gomsaaba kizin wal tana pa kini ma bokbok, mi pimiili pat kizin ma ur se gomsaaba kizin kwonkwon. ²Mi tomtom kaimerjana na, kam mbooro tio milmiljana ramaki pat kini, mi ur se gomsaaba kini kwoono.” Tana mbesoojo ilo ma ikam kembei ta Yosep iso na.

³Tikeene ma mbejbejjana na, tiur Yosep toono bizin mi tiziini raama donki kizin ma tila. ⁴Tizem kar biibi ma tila jana ri, tona Yosep iso pa mbesoojo kini: “Manja ma loondo toto zin wal ta tila a. La ma sombe se kizin, to wi zin. So: ‘Ai, niom kepek elbulu ambajana pa mbulu

sananjana paso? ⁵Parei ta kekem mbooro ki biibi tio ta iwinin la i. Mbooro tana be izzo i pa mbulu tabe ipet pa kaimer i. Niom kakam sosor biibi kat.”

⁶Tana mbesoojo imanja, mi iloondo toto zin ma ila, mi ise kizin isu zaala twoono. To iso zin pa sua ta Yosep iso i pa na. ⁷Tilej to tiso: “Wai biibi, nu re yam be parei, ta so ta kembena? Niam mbesoojo ku, mi irao amkam mbulu ta kembena na som. Som ma som kat! ⁸Nu re kek. Pat milmilyan ta amdeeje sula gomsaaba tiam isu kar tiam ta Kanaan na, ina ampimiili ma ima tiom mini kek. Tana ko amkem silba mi gol lela ruumu ki biibi ku paso? ⁹Biibi, sombe ndeeje mbooro tana imbot ki tomtom tiam tasa, na tomtom tana ko imeete, mi niam pakan ko amap ma amwe mbesoojo pa biibi ku.” ¹⁰Tana ni iso: “Sua tiom tana ambai. Mi sombe ajdeeje mbooro tana imbot ki tomtom tiom tasa, inako ni itutamen iwe mbesoojo pio. Mi niom pakan, nako kala leyom.”

¹¹Tana loja men mi zin tataja tipundi gomsaaba kizin kizin isu toono mi tipeeze kwon be mbesoojo itiiri. ¹²Tona ni ipa mi itirtiiri zin mi irru mbooro tana. Itiiri ki tomtom kolmanjana munju, mi ila ila ma imap su ki tizin ta kaimerjana kat na. Beso itiiri gomsaaba ki Benyamen na, indeeje mbooro tana imbot sula. ¹³Toono bizin tire ma keten ikam kej. To tiraaza mburu kizin, mi tiyo mburu kizin isala dojki ndemen, mi timiili ma tila pa kar biibi mini.

¹⁴Yosep imbotmbot ruumu kini, mi Yuda ziyan toono ma tiziini bizin timar ma tipet kini. To tilek kumbun pini mi tituundu su toono. ¹⁵Mi Yosep iso pizin: “Parei ta niom kakam mbulu taijgi? Niom kakankaana pio? Tomtom kembei ta nio i, ni irao iute koroj turkejan tomini.” ¹⁶Yuda ipekel kaljaana ma iso: “O biibi tiam, leyam sua sa som. Pa sanaana tiam ta imbot kat mat kek. Tana ko amso so sua i? Som. Pa ingi Anutu itunu ta iswe sanaana tiam. Tana biibi, niam ta boozomen ko amap ma amwe mbesoojo pu. Niamjan tiziayam ti, tau mbooro ku imbot kini na.” ¹⁷Tamen Yosep iso: “Kembena na som. Tomtom ta mbooro tio imbot kini na, ni itutamen ta ko iwe mbesoojo pio. Mi niom pakan na, kimiili ma kala ki tomoyom. Nio lej sua sa piom som.”

Yuda isombe ikam Benyamen muriini

¹⁸Tona Yuda ila imender su Yosep kereene uunu mi iso: “Biibi tio, nu biibi kembei ta king itunu, mi nio kembei mbesoojo sorok men. Mi parei, irao anso sua ri pu? Mi ketem malmal pio pepe. ¹⁹Munju nu wi yam pa tomoyam ma tiziayam bizin. ²⁰Mi niam ampekel wirjana ku ma amso: ‘E, biibi tiam, tomoyam ziru tiziayam kaimerjana ta timbotmbot a. Tiziayam tana, tomoyam iwe kolman kat mi naana ipeebi. Mi noyam tana, ni ipeebe pikin ru men. Kolmanjana, ni imeete kek. Mi kaimerjana ta imbotmbot a. Mi tomoyam izzemzemi som. Pa ni leleene pini ilip kat.’

²¹O biibi, nu lej sua tiam tana, ta so piam be amkam tiziyam ti ma imar be re kat i. ²²Mi niam ampekel sua ku ta kembei. Amso: Tiziyam tana ko irao be izem tamaana na som. Pa sombe izemi, nako tamaana leleene isaana pini ma ila ila ma imeete. ²³Tona nu kwom imbol mi so piam be amkam tiziyam tana ma niamjan amar. Mi so som, inako irao ampet ku mini som. ²⁴Tana indeeje niam amiili ma ampet ki tomoyam na, amso i pa sua ku tana. ²⁵Tamen kaimer to, tomoyam ingo yam mini be amar ku ma amgiami koyam kini. ²⁶Mi niam amso pini ma amso: ‘Tomoyam, niam ko irao amsula na som. Pa sombe tiziyam igaaba yam ma niamjan amsula som, inako niam irao amla ma ampet ki biibi kizin Aikuptu na som. Tana nu sombe yok pa tiziyam ti ma niamjan amla, nako amsula. Som, nako som.’ ²⁷“Tona tomoyam iso piam ta kembei. Iso: ‘Niom kuute ta kusij Rael ipeebe pikin tomooto ru men. ²⁸Mi ta, ni izem yo kek. Pa indeeje ta ni imbirizi na, ajre mataana som, mi imar imar ma indeeje koozi. Tana buzur sajsajjana sa ko ikani ma ingi. ²⁹Ingi ajwe kolman kek. Mi niom sombe kakam lutuj ti ma kala, mi sombe patajana sa indeenji su zaala lwoono, inako kakam yo ma lelej isaana kat, mi anmeete.’ Ingi tomoyam iso ta kembei.

³⁰⁻³¹ "Tana biibi, lej yo. Tamaŋ, ni iwe kolman kat kek. Sombe aŋmili ma aŋla kini, mi ni ire tiziyam ti runguunu som, inako leleene isaana kat pini mi sosor tiām tina ko ipuni ma imeete. Pa ni leleene ilip kat pini.
³² Biibi, nio ituj aŋbuk sua pa tomoyam pa tiziyam ti be motoŋ pini ma irao aŋkami ma imili ma ipet kini mini. Mi aŋso pini ma aŋso: Sombe aŋkam tiziŋ ti ma niamru amiili ma amla kereeene uunu som, inako iwe lej uunu mi aŋbaada ka patajana ma irao aŋmeete. ³³ Tana biibi parei, ko irao zem tiziyam ti mi ziŋan toono bizin pakan timili ma tila ki tomoyam? Mi nio ko aŋkam muriini ma aŋwe mbesoɔŋ pu mi aŋbot lele tingi. ³⁴ Pa sombe tiziyam ti igaaba yo som, inako nio irao be aŋmili ma aŋla ki tamaj mini na som. Pa lelej be aŋre patajana tingi ise ki tamaj ma ipasaani na som."

Yosep iswe itunu pizin toŋmatiziŋ kini

45 ¹Yuda iso sua tana ma imap, to Yosep leleene tijisñiizi, mi irao be iyaraama itunu mini ila mbesoojo kini matan na som. Tabe kaljaana biibi mi iso pizin mbesoojo kini: "Koyooto ma kepera mat." Tana tiyooto, mi zin men, tonaswe itunu pizin.^f ²Mi itanj ma iyeryer ma kaljaana biibi. Tabe wal pakani ki Aikuptu ta timbot koloujana na tileñ, to tila ma tiso uruunu ila ki king.

³To Yosep iso pa toono bizin mi tiziini ta kembei: "Ingi nio Yosep tau! Tamanda imbotmbot men a?" Tamen zin tiraob be tipekel kalqaana na

f 45:1 Ngó 7:13

som. Pa sua kizin imap. ⁴To Yosep iso pizin. Iso: “Kamar koloujana pio.” Tila koloujana, to iso: “Nio Yosep. Tiziyom tau. Niom kojgomoono yo ila kizin Midian ta tikam yo ma ajmar ajbot lele tingi. ⁵Tamen leleyom ipata mi kakam ñgar boozo pa mbulu ta kakam pio na pepe. Ñonoono, niom kojgomoono yo, ta tikam yo ma ajmar ajbot i. Tamen mbulu tana, niom kakam sorok som. Anutu itunu ta ingo yo ma ajmuunju piom ma ajmar ajbot lele tingi, bekena ajuulu tomtom boozomen ma timbot ambai.^g ⁶Peteele tingi imbot pa ndaama ru kek. Mi ko imbot pa ndaama lamata tomen. Mi ndaama lamata tabe imar i, ko kini paazañana sa som, mi ñgaamarjana sa som. ⁷Tana Anutu, ni ingo yo ma ajmuunju piom, bekena ajwe tuyom. Naso kemetmeete ma kala leyom som, mi popoñana tiom timbot ambai, mi tipet ma tiwe boozo kat, mi iseñge iseñge ma ila. ⁸Tana niom tina kojgo yo, ta ajmar lele tingi na som. Ingi Anutu itunu ta ingo yo ma ajmar. Mi ni ta iur yo be ajuulu king pa uraata kini, mi ajboro koroj kini ta boozomen ramaki toono biibi ki Aikuptu.

⁹Tana loja men mi kimiili ma kala ki tamanda mi kosotaari ta kembei. Koso: ‘Lutum Yosep, ta Anutu iuri ma iwe biibi pa lele ta boozomen ki Aikuptu. Mi ni leleene be nu zem lele ku loja men mi sula kini.’^h ¹⁰Nu niomjan lutum bizin, mi tumbum bizin, kayauyau mbili tiom mi koroj tiom ta boozomen, mi kamap ma kamar mi kombot koloujana pini isu lele pakaana ki Gosen. ¹¹Pa peteеле tina, ka ndaama lamata tomen ta imbotmbot i. Tamen ni ko imboroyom pa koyom kini. Tana nu niomjan wal ku ko kombot ñoobo na som.’ ”

¹²To Yosep iso mini ma iso: “O atorjan mi tiziñ Benyamen, niom ta boozomen kere kat yo kek. Nio Yosep ta arjzzo sua piom i. ¹³Tana kala ma koso pa tamañ ta kembei: ‘Lutum Yosep zaana iwe biibi isu lele kizin Aikuptu.’ Mi koso pini pa koroj boozomen ta kere su lele tingi na. Tona loja mi kakami ma niomjan kusu tio mini.” ¹⁴Ni iso sua tana makij, tona isou tiziini Benyamen mi itaj. Mi Benyamen tominisoukiskis toono mi itaj. ¹⁵To Yosep isou toono bizin ta boozomen mi ziñan titaj, mana kaimer to ziñan tiso len sua.

¹⁶Indeeje king ki Aikuptu ziñan zin wal kini tilej kembei Yosep toñmatizij kini timar tipet kini na, lelen ambai pizin. ¹⁷⁻¹⁸Mi king iso pa Yosep: “So pa toñmatizij ku be tikam mburu mi kini isala doñki kizin, mi timiili ma tila pa toono Kanaan. To tikam tomom mi wal ku ma ziñan timiili ma timar. Mi nio ko arjkam len toono pakaana ta ambaiñana kat be timbot pa. Naso kan kini irao, mi timbot ambai men.”

¹⁹Mi king iur sua pizin ta kembei: “Kakam karis pakan ta niam tiam i, mi kala ma kakam lutuyom bizin, kusiyom bizin, mi tomoyom ma niomjan kamar. ²⁰Mi koroj tiom ta so kezem su Kanaan, na kakam ñgar boozo pa pepe. Pa nio ko aŋpekel pa koroj ambaimbaijan ki lele tingi.”

^g 45:5 Mt 1:21; Yo 4:42 ^h 45:9 ñgo 7:14

²¹Tana Yakop lutuunu bizin tikam kembei ta tiso pizin na. Mi Yosep ito king kaljaana, mi ikam len karis pakan. Mi ikam kan kini mazeene tomini be tikan pa zaala lwoono. ²²Mi irai len mburu ambaimbaijan be tizeebe zin pa. Mi Benyamen, to Yosep ipomoozo kati. Ikam le mburu boozo ma ilip pa toono bizin, mi ikam le pat milmiljan tomta laamoromata (300). ²³Mi tamaana Yakop na, Yosep ikam lene doŋki laamuru ramaki lele kizin Aikuptu ka koroj ambaimbaijan pakan ta imbot sala ndemen na, mi doŋki paŋgarŋgaara laamuru ramaki kini pakan be imboro i pa zaala lwoono.

²⁴Tona Yosep iur toŋmatizij kini ma tila zaala. Mi iso pizin ma isombe: “Kala na, komoto pepe, koŋooŋo pepe.” ²⁵Tana zin tizem lele kizin Aikuptu, mi tila ma tipet ki taman Yakop isu Kanaan. ²⁶To tiso pini ma tiso: “Wae, tomoyam! Lutum Yosep, ni imeete som. Imbotmbot men a. Mi ni ta imborro toono ta boozomen ki Aikuptu.” Yakop ileŋ na, keteene ise som. Pa iurla sua kizin som. ²⁷Mi indeeŋe zin tiso i pa sua boozomen tau Yosep iso pizin na, mi ire karis ta Yosep isenjeere pini be ise mi ila kini, ton aurla. ²⁸Tana menmeeni biibi ma iso: “Iŋonoно kat! Nio lutun, ni imbotmbot a. Nio ko aŋla ma aŋre i muŋgu, mana aŋmeete.”

Yakop bizin tisula pa Aikuptu

46 ¹Yakopbi iyauyau koroj kini ta boozomen, mi ziŋan zin wal kini timaŋga be tisula pa Aikuptu. Tipa ma tila tipet kar Ber-Seba, to ni ikam patoronjana pa Anutu ki tamaana Isak. ²Mi mbeŋ na, kwoono ipot, to ire Anutu imar kini, mi iboobi ma iso: “Yakop, Yakop!” Mi Yakop iso: “Oi, itup ti.” ³⁻⁴To Anutu iso pini ma iso: “Anutu ki tomom Isak ta nio i. Sula pa lele kizin Aikuptu, na moto pepe. Pa nio ko aŋbotmbot raamu. Mi ko aŋkam poponjana ku ma tipet ma tiwe boozo kat. Mi kaimer, to aŋkam yom ma kimiili ma kamar pa toono taiŋgi mini. Mi sombe meete, na lutum Yosep ko imbot raamu mi iturke motom.”ⁱ

⁵⁻⁷Mankwoono na, Yakop ziŋan lutuunu bizin, mi tumbuunu bizin, mi rwoono moori bizin tise karis kizin tau muŋgu king ki Aikuptu isenjeere ma imar pizin na, mi timaŋga pa pai kizin mini. Tizem kar Ber-Seba, to tiwwa raama mbili mi koroj kizin ta tikam su lele Kanaan na, mi tisula pa Aikuptu.^j

⁸Iŋgi Yakopbi poponjana kini ta ziŋan tisula pa Aikuptu ta zan tis:
⁹Ruben, ni Yakop lutuunu muŋgamurŋga. Ruben lutuunu bizin ta Anok, Palu, Ezron, mi Karmi. ¹⁰Mi Simion lutuunu bizin ta Yemuel, Yamim, Oat, Yakin, Zoar, mi Saul. Saul naana, ni Kanaan nan. ¹¹Mi Lebi lutuunu bizin ta Geson, Koat, mi Merari. ¹²Mi Yuda lutuunu bizin ta Er, Onan, Sela, Peres, mi Zera. Tamen Er ziru Onan, timeete su Kanaan. Mi Yuda

ⁱ 46:3-4 Un 12:2, 50:1 ^j 46:5-7 Iŋgo 7:15

luntuunu Peres, ni ipeebe pikin tomooto ru, zan Ezron mi Amul. ¹³Mi Isaka na, luntuunu bizin ta Tola, Pua, Yasup, mi Simron. ¹⁴Mi Sebulun luntuunu bizin ta Seret, Elon, mi Yalel. ¹⁵Ruben, Simion, Lebi, Yuda, Isaka mi Sebulun na, Yakop ziru kusiini Lea timbotmbot Mesopotamia mi tipeebe zin raama moori ta, zaana Dina. Tana Lea luntuunu bizin mi tumbuunu bizin, zin tomtom tomoota laamuru mi tel.

¹⁶To Gat, ni luntuunu bizin ta Zepan, Agi, Suni, Ezbon, Eri, Arodi, mi Areli. ¹⁷Mi Aser luntuunu bizin ta Imna, Isba, Isbi, mi Beria. Aser ipeebe moori ta tomini, zaana Sera. Aser luntuunu Beria, ni ipeebe pikin tomooto ru, zan Eber mi Malkiel. ¹⁸Zin tomtom lamoromata mi tel tina, ina Lea mbesojo moori kini Silpa ziru Yakop lutun bizin mi tumbun bizin. Silpa tana, Lea tamaana Laban ta iuri ma iwe Lea lene.

¹⁹Yakop ziru kusiini Rael na, tipeebe pikin tomooto ru men, Yosep mi Benyamen. ²⁰Mi indeeje ta Yosep imbotmbot Aikuptu na, ziru kusiini Asenat tipeebe pikin tomooto ru, Manase mi Eparaim. Yosep kusiini Asenat, ni Potipera luntuunu moori. Potipera, ni patoronjana ka tomtom ki kar On. ²¹Mi Benyamen luntuunu bizin ta Bela, Beker, Asbel, Gera, Naaman, Ehi, Ros, Mupim, Upim, mi Art. ²²Zin tomtom laamuru mi pañtina, ina Yakop ziru kusiini Rael lutun bizin mi tumbun bizin.

²³To Dan, ni ipeebe pikin tamen, zaana Usim. ²⁴Mi Naptali, ni luntuunu bizin ta Yazziel, Guni, Yezer, mi Silem. ²⁵Zin tomtom lamata mi ru tina, ina Rael mbesojo moori kini Bila ziru Yakop lutun bizin mi tumbun bizin. Bila tana, Rael tamaana Laban iuri ma iwe Rael lene.

²⁶Tana Yakop luntuunu bizin mi tumbuunu bizin ta ni zijan tisula pa Aikuptu na, zin tomtom tomto tel kwoono lamata mi ta (66). Mi rwoono moori bizin tomini. ²⁷Mi sombe tinin zin raama Yosep zijan luntuunu bizin ru ta ni ipeebe zin su Aikuptu na, to tipet tiwe kembei zin Israel tomtu tel kwoono laamuru (70), ta timbot pa lele kizin Aikuptu.^k

Yakop bizin tipet Aikuptu

²⁸Yakop bizin tiwwa ma timar koloujana pa Aikuptu, tona ingo luntuunu Yuda ma imuungu ma ila mi isotaara Yosep ta kembei: Tamaana bizin timar tipet Gosen kek. ²⁹Tana Yosep ise karis kini, mi ila pa Gosen be ire tamaana. Ipet ki tamaana, to isou i mi itaj. Imbel tijiizi. ³⁰Itaj makij, to Yakopbi iso pini ma iso: “O lutunj, Ιηοονο κατ. Nu mbotmbot. Sombe aŋmeete, na aŋmeete lak! Ιηοονο τα aŋre u i.”

³¹To Yosep iso pa toŋmatizij kini ma iso: “Nio ingi be aŋmiili mini ma aŋla ki king be aŋsotaari piom ta kembei: ‘Nio tamaj mi atoj bizin ma tiziŋ bizin ta muŋgu timbotmbot Kanaan, ta timar tipet tio kek. ³²Zin wal ta timborro mbili. Tana timaŋga raama mbili kizin boozo ma timar

^k 46:27 Kam 1:5; Ιηο 7:14

i.' 33-34 Tana ko ajla mi anjo pini ta kembei. Mi kelej. Zin Aikuptu kan na, zijan zin wal ta timborro mbili jan i timbotmbot mbata som. Pa lelen pizin ri sa som. Tana niom, sombe king iboobo yom ma kala kepet kini, mi iwi yom pa uraata tiom, na koso pini ta kembei. Koso: 'O biibi, indeeje ta niam naŋgaŋjoyam mi imar indeeje koozi na, niam tomtom ki amborro zin mbili, kembei ta tumbuyam bizin tikamam ta mungu na.' Kozo koso ta kembei. Naso ni iyok piom be kombot su lele Gosen."

47 ¹⁻²Yosep iso sua ma imap, to ikam toono bizin pakan, mi zijan tila ma tipet ki king kizin Aikuptu. To isotaara king ta kembei. Iso: "O king, nio tamaŋ zijan atoŋ bizin mi tiziŋ bizin tizem toono Kanaan mi timar ramaki mbili mi mburu kizin ta boozomen, mi buri tipet lele Gosen i." Iso makinj, mi iur toono bizin lamata ma tila king kereene uunu be ire zin. ³To king iwi zin. Iso: "Ai, niom tina kakamam so uraata i?" ⁴Zin tipekel kaljaana ma tiso: "Biibi, niam tomtom ki amborro zin mbili, kembei ta mungu tumbuyam bizin tikamam na. Niam amkan peteele biibi isu toono Kanaan, mi lele tana ka mbutmbuutu sa be mbili tiam tikan i som. Tanata amar ma amsombe amwe leembe su lele ku ti. Mi parei? Ko irao yok piam be ambot su lele pakaana ki Gosen?"

⁵Tona king iso pa Yosep ma iso: "Ina nu itum wal ku. ⁶Mi lele ta boozomen ki Aikuptu na, nu ta mborro. Tana zin sombe lelen be timbot pa lele pakaana sa, na imbot ma ku tau. Uulu zin mi re len toono pakaana ambaijana kat be titu pa. Sombe lelen be timbot lele Gosen, ina ambai. Mi sombe tomtom kizin pakan len ḡgar ambaijana pa mbili mboronjana, tona ur zin be timboro mbili tio tomini."

⁷Kaimer mana Yosep ikam tamaana Yakopbi mi iuri la king kereene uunu, mi Yakop ipombol king pa sua pakan. ⁸Ipomboli makinj, to king iwi i ma isombe: "Nu kom ndaama piizi?" ⁹Yakopbi ipekel kaljaana ma iso: "Nio aŋwua pa toono ma irao ndaama tomto lamata kwoono tomoota laamuru (130) kek. Tamen, koŋ ndaama boozo kembei tumbuj bizin na som. Mi mbotjana tio na, patajana boozo indeeje yo." ¹⁰Yakop iso sua makinj, to ipombol king pa sua pakan mini, mana izemi, mi iyooto ma ila. ¹¹Tona Yosep ila ma iurpe mbotjana ki tamaana zijan toŋmatiziŋ kini, mi ikam len toono pakaana ambaijana kat ta imbot lele pakaana zaana Ramses na, kembei ta king iso pini na. ¹²Mi ni itunu mataana pizin pa kan kini, tabe zijan lutun bizin timbot ambai men.

Zin Aikuptu kan tikan peteele mi Yosep iuulu zin

¹³Indeeje tana, peteele iwe biibi kat. Tabe ipun zin Aikuptu mi zin Kanaan ma mburan imap. Paso, kan kini sa imbot mini som. ¹⁴Tana tilala ki Yosep be tingiimi kan kini. Mi ni iyoo pat kizin mi iurur la ki king. ¹⁵Tikamam ta kembei, ma pat kizin Aikuptu imap. Mi Kanaan kan tomini, pat kizin imap. To zin Aikuptu kan tila ki Yosep mi titajroro

i ma tiso: "O Yosep, pat tiam ra, imap kat. Kam koyam kini sorok lak. Sombe kam piam som, to ametmeete lup su kerem uunu." ¹⁶To Yosep iso pizin ma iso: "Nakena kakam mbili tiom ma timar tio, mi nio ko arpekel pa koyom kini." ¹⁷Tana zin tila ma tikam hos, donki, makau, sipsip, mi mekmek kizin ma timar ki Yosep, mi ni iuulu zin pa kan kini pa ndaama tana.

¹⁸⁻¹⁹Ndaama tana imap ma ila, to zin Aikuptu kan timili ma timar ki Yosep mini mi tiso: "O biibi, niam amrao amwatkaala patajana tiam pu na som. Peteele imbotmbot men i. Tamen pat tiam mi mbili tiam, ta nu kam ma imap kek. Mi koroj toro sa imbot be amkam ma ima ku som. Niam ituyam men ta ambotmbot i, ramaki toono tiam. O biibi, ingi be ametmeete lup isu kerem uunu, mi toono tiam imbot sorok. Tana uulu yam mi kam koyam kini ramaki kini iweniwen tabe ampaaza. Mi niam ko amap ma amwe mbesoojo pa king, mi toono tiam ko iwe ni lene. Kokena ametmeete lup mi toono tiam imbot sorok."

²⁰Tana Yosep ingiimi toono ta boozomen kizin Aikuptu kan ma iwe king lene. Paso, peteele ipun zin ma tisaana kat. ²¹To zin Aikuptu kan tila ki Yosep mi tingomoono zitun tomini ila ki king, bekena tikam kan kini. Tana zin iwal ta timap ma tiwe mbesoojo pa king be tikamam uraata pini. ²²Tamen zin patoronjana kan na, Yosep ingiimi toono kizin som. Pa king ikamam len kadoono, tabe tingimgiimi kan kini pa. Tanata tingomoono toono kizin som.

²³⁻²⁴Zin Aikuptu kan ta Yosep ingiimi toono kizin na, ni iso pizin ta kembei. Iso: "Koozi nio angimi yom ramaki toono tiom mi kewe mbesoojo pa king kek. Tana ingi be arjakam leyom kini iweniwen be kapaaza. Mi kaimer sombe kini qnon, tona kuur pakaana ta ila pa king, mi pakaana paj, nako iwe koyom. Niomjan lutuyom bizin mi zin wal tiom kakan pakan, mi pakan imbot be kapaaza."

²⁵Yosep iso sua makinj, to tiso pini ta kembei. Tiso: "O biibi, nu we tuyam pa patajana tiam kek. Ingi amwe mbesoojo pa king, tana amtajroro u be munjai yam mi kampe yam." ²⁶Tana Yosep iur tutu pizin Aikuptu kan ta kembei: Kini boozomen ta tiyogege na, bela tiur pakaana ta ma ila pa king. Mi pakaana paj na, imbot pa zitun. Mi kini ta indom pa toono kizin patoronjana kan, to som. Pa toono kizin, king ingiimi ma iwe lene som. Tutu tingi imbol ma imbotmbot men i.

Yakopbi kwoono imbol be titwi i su toono Kanaan

²⁷Indeeje ta zin Israel timbotmbot su lele kizin Aikuptu na, titu su lele Gosen. Mi tipeebe ma timasak ma tiwe boozo kat. ²⁸Yakopbi, ni imbotmbot Aikuptu ma irao ndaama lamoromata mi ru, ²⁹ma ndaama kini irao kembei tomtu lamata, tomtooru kwoono lamata mi ru (147), to iyamaana kembei swoono igarau. Tana iboobo lutuunu Yosep ma imar,

mi iso pini ma iso: "O lutuj, nu sombe ur kat lelem pio mi to lelej, na ur nomom se mbasajonj mi mbuk sua mboljana pio ta kembei: Sombe ajmeete, na irao twi yo sula toono tingi pepe.³⁰ Pa nio lelej be twi yo sula toono ta muŋgu titwi tamaŋ mi tumbuj bizin sula pa na. Tana sombe ajmeete, na kam yo ma la toono Kanaan, mi twi yo su tana."

Yakopbi iso sua tana makinj, mi Yosep iso pini ma iso: "Tamaŋ, kam ngar boozo pepe. Nio ko aŋkam kembei ta so na."³¹ To Yakopbi iso pini: "Sua ta nu mbuk pio na, lelej be pombol ma imbol kat pa Merere mataana." Tana Yosep imbuk sua pini, mi ipombol ma imbol kat, to Yakop leleene ambai, mi itop su muriini mi isuŋ pa Merere.¹

Yakopbi ipombol tumbuunu bizin Manase mi Eparaim

48 ¹Timbotmbot ma kaimer to tiso pa Yosep: "Tomom, mete ikami."
²Tabe Yosep ikam lutuunu bizin ru, Manase mi Eparaim, mi ziŋjan tila tire tamaana. ³Tipet kar, to zin wal tiso lae pa Yakop ma tiso: "O, lutum Yosep ta imar i." Yakopbi ilej, to ikam se ki mburaana mini, mi imanga ma imbutultul se mbalia kini. ³⁻⁴Mi iso pa Yosep ta kembei: "Nu ute: Anutu mbura keskeezejana ipet tio isu kar Lus ta imbot toono Kanaan na, mi ipombol yo ma iso ta kembei: 'Nio ko aŋkam popojana ku ma tipet ma tiwe wal un boozo, mi aŋkam toono taingi ma iwe len be ziŋjan popojana kizin timbotmbot pa, mi iseŋge iseŋge ma ila.'"^m

⁵To Yakopbi iseŋge sua kini ma iso: "Lutum bizin ru, Eparaim mi Manase, ta peebe zin isu lele tingi mana aŋmar na, lelej be ziru tiwe leŋ kat, kembei ta lutuj bizin ḥonoono Ruben ma Simion. ⁶Mi pikin pakan ta so peebe zin pa kaimer i, nako timbotmbot ku, mi tikam len matamur ila ki ton bizin. ⁷Indeeje ta aŋzem lele pakaana ki Mesopotamia mi aŋmili ma aŋmar toono Kanaan ma aŋgarau pa kar Eparata na, nom Rael imeete su zaala lwoono. Tana nio aŋtwi i sula zaala lwoono ta igarau pa kar Eparata na." (Kar Eparata, ina Betellem tau.)ⁿ

⁸Yakop iso sua ma imap, to mataana ila pa Yosep lutuunu bizin ru, mi iwi i ma iso: "Asiŋ lutuunu bizin ru tina?" ⁹⁻¹⁰To Yosep ipekkel kaljaana ma iso: "Ingi lutuj bizin ru ta Anutu ikam pio isu lele ti." Yakopbi ikilaala zin som paso, ni iwe kolman kat mi mataana isaana kek. Tabe irao ire kat lele som. To Yakop isu mi iso: "Kena kam zin ma timer tio be aŋpombol zin." Tana Yosep ikam lutuunu bizin ru ma tila ki tumbun Yakopbi. Mi ni isou zin, ¹¹to iso pa Yosep ma iso: "Muŋgu aŋso ko aŋre motom mini som. Tamen ingi Anutu ikampe yo mi aŋre u mi lutum bizin tomin."

¹²Tona Yosep ikam lutuunu bizin ma tilae pa tumbun kereeene uunu, mi itunu ilek kumbuunu pa tamaana mi ituundu su toono. ¹³Mana

¹ 47:31 Ibr 11:21 ^m 48:3-4 Un 28:13-14 ⁿ 48:7 Un 35:16-19

imaŋga mini, mi ikam lutuunu Manase, mi iuri ma ila imbot su Yakopbi namaana woono. Mi lutuunu Eparaim na, ila imbot su namaana ḥas.

¹⁴Tamen Yakopbi iparpekel namaana, mi namaana woono isala Eparaim ta kaimerjana na uteene, mi namaana ḥas isala Manase ta kolmanjana na uteene. ¹⁵To ipombol zin ma iso:

“O Anutu, nu Anutu ki tumbuj Abaraam ziru tamaŋ Isak. Ziru timbesmbeeze pu mi titoto kalŋom.

Indeeje ta anaŋ ippeebe yo ma aŋsu, mi imar indeeje koozi na, nu mborro yo mi motom pio.”^o

¹⁶Mi aŋjela ku ta iwe tuŋ, mi ikamke yo pa pataŋana tio ta boozomen. Ingi aŋsuju be pombol pikin ru taiŋgi.

Naso nio zoŋ ramaki tamaŋ Isak mi tumbuj Abaraam zan timbot se ki poponjana kizin, mi iseenge iseenge ma ila.

Mi poponjana kizin ko tipet ma tiwe boozo kat.”

¹⁷Yosep ire tamaana iur namaana woono isala lutuunu kaimerjana uteene na, leleene ambai som. Tana isombe itatke tamaana namaana woono pa lutuunu kaimerjana, mi iur sala kolmanjana uteene. ¹⁸To iso pini ma iso: “Tamaŋ, kam ta kembena pepe. Nomom woono isala kolmanjana uteene, to ambai.”

¹⁹Tamen Yakopbi ileŋ la kalŋaana som. Iso: “Lutuŋ, mbulu ta aŋkam i, ina ka uunu. Lutum kolmanjana, poponjana kini tomini ko tipet ma tiwe tomtom boozo mi wal zanŋjan. Tamen tiziini zaana ko ilip pini. Pa poponjana kini ko tipet ma tiwe wal boozo kat, mi wal un boozo ko tiyooto pini.” ²⁰Aigule tamen ta tana Yakopbi ipombol Yosep lutuunu bizin ru ma iso: “Kaimer sombe zin Israel tikam pomboljana pa wal sa, to tiwatwaata zoyom mi tiso: ‘A, Anutu ko ikampe yom kembei ta ikampe Eparaim mi Manase na.’” Tana iwit Eparaim zaana ma ilip pa toono Manase zaana.”^p

²¹Ipombol ziru makinj, to iso pa Yosep: “Nio ingi be aŋmeete i. Tamen Anutu ko imbotmbot raama yom. Mi kaimer, ni ko ikam yom ma kimiili ma kala mini pa toono ki tumbuyom bizin mi tomoyom bizin. ²²Mi koozi aŋpakuru ma lip pa tom bizin. Mi aŋkam toono mbukuunu Sekem ma iwe lem. Toono tana, ta niamŋjan zin wal ki Amor amkam malmal su pa mi aŋlip pizin.”

Yakopbi ipombol lutuunu bizin

49 ¹Tona Yakopbi iboobo lutuunu bizin ma timar. Tipet kini to iso:

“Kamar ma kiliu yo, bekena aŋpaute yom pa mbulu tabe ipet piom pa kaimer i.

^o 48:15 Mbo 23:1; Yo 10:11 ^p 48:20 Ibr 11:21

² “O lutuŋ bizin, tomoyom Israel ta nio i.
Tana kamar kulup yom mi keleŋ sua tio.

³ “Ruben, nu na nio lutuŋ muŋgamurŋa.
Indeeje ta nio naŋgaŋ kaibiim na, anpeebu.
Tanata mburoŋ ise ku. Zom mi mburom ko ilip pa tizim bizin.

⁴ Tamen nu kembei wo biibi ta ikas ke ma ipet i.
Pa nu rao be gabiizi itum na som.
Tana nu ko we mataana pa tizim bizin mini na som.
Pa nu lem ŋger pio som, mi mbuulu waeŋ.
Tana pasaana mbalia tio kek.⁴

⁵ “Simion ziru Lebi na, mbulu kizin tamen.
Ziru tikamam sorok malmal mi tikazas zin tomtom pa buza kizin.”^r

⁶ Tana nio leleŋ ila kizin som,
mi irao aŋgaaba zin pa lupjana kizin som tomini.
Pa ziru keten malmaljan, mi tipunun zin tomtom ma timetmeete,
mi tipasansaana zin mbili sorok.

⁷ Anutu ko iur kadoono ise kizin.
Pa zin keten malmaljan, mi lelen tataŋa men.
Mi tileelele zin tomtom risa som.
Tana nio ko aŋyaŋgwiri zin mi popoŋjana kizin ma timbot leŋaleŋa
pa toŋmatiziŋ kizin mazwan.

⁸ “Mi Yuda na, tom ma tizim bizin ko tipakuru.
Pa nu ko sabuleeze kom koi bizin ŋiguren.
Tana tom bizin mi tizim bizin ko tilek kumbun pu.

⁹ Yuda, nu kembei laion popoŋjana
ta mburaana biibi mi tomtom timoto kan pini.
Laion sa isombe ikan buzur ma imap, to isu mi ikeene.
Mi asiŋ ko irao be imbuuli? Som.^s

¹⁰ “Yuda ko iteege tete ki king,
mi popoŋjana kini ko tikamam peeze pizin tomtom
ma ila irao tete katuunu ŋonoono imar,
tonabe ni ikam, mi wal ta boozomen ko timbot la ni kopo
mbarmaana.^t

^q 49:4 Un 35:22 ^r 49:5 Un 34:25 ^s 49:9 Tur 5:5 ^t 49:10 Mbo 2:9, 110:2; Mt 2:6

11-12 "Ni ko irao kat pa koroj ta munjaana men,
mi toono kini ipiyooto baen mi kini boozo.

13 Popojana ki Sebulun ko timbot koloujana pa tai,
mi woongo boozo ko tilela pa maata kizin.
Toono kizin ko ila ma imap su kar Sidon.

14-15 "Isaka, ni kembei mbili uraata kana ta mburaana biibi,
mi izza be mburu isala ndemeene ma imanja pa uraata.
Mi lele kini ko ambaijana be tomtom timbot pa mi tikam uraata.
Tana popojana kini ko timbel uraata.
Mi kizin pakan ko tiwe mbesoojo mi tikam uraata patajana.

16-17 "Dan popojana kini ko tipet ma tiwe wal uunu ta.
Mi zin ko tiurpewe patajana kizin tomtom.
Tamen ko loja mi tipasaana zin tomtom tommini.
Zin ko kembei ta mooto sananjana ta imbot la zaala ziljaana mi
izanzaaja,
beso tomtom sa imar ramaki hos kini,
to loja mi ija lae pa hos kumbuunu,
mi tomtom ta imbot sala hos ndemeene na, itop su toono.

18 "O Merere, nio ajur motoj pu be uulu yo.

19 "Popojana ki Gat na, zin wal kuumbujan ko tipamurur zin, mi
tikam malmal pizin.
Tamen zin ko mburan mburan, mi tiketo zin ma tila len.

20 "Toono tabe popojana ki Aser timbot pa i, ko mbuyeenerjana, mi
ipiyotyooto kini ambaimbaijan boozo kat.
Tana zin king ko matan berber pa be tikan.

21 "Popojana ki Naptali ko kembei ta mekmek sajsanjana
ta itoto itunu leleene mi iwwa le sorok,
mi ipeebi lutuunu bizin ambaimbaijan.

22 "Yosep popojana kini ko kembei ta ke jonoonojana
ta imbot igarau yok kezeene, mi namaana iburakraaga,
mi ipiyooto jonor ambaimbaijan boozo."^u

23 Yosep ka koi bizin timbuuru pini, mi tiso tipeeni ma imeete. Tamen
tirao som.

^u 49:22 Mbo 1:3

- ²⁴ Pa ni namaana alalaljana, mi tomtom mburaanajana.
 Paso, Anutu mbolkenkeñjana ki Yakop, tau mboronjana kizin Israel
 mi tun ḥonoono, ni iporoukaali.
- ²⁵ Yosep, Anutu ki tomom iuluulu u.
 Anutu mbura keskeezejana ko ikampe popojana ku,
 mi ikam yaŋ ma izzu pizin,
 mi ikam yok ta imbot toono leleene na ma izze pizin.
 Mi ko ikampe zin pa mbili, mi pikin, mi kini boozo.
- ²⁶ Pa toono tabe timbot pa i, ka mba boozo, mi lele abalabaljana.
 Tana yaŋ ko izzu pa totomen.
 Pomboljana ta aŋkamam pu i, ko imbotmbot se ku ma alok.
 Pa nu na, aŋjuru be we biibi pa tom bizin.
- ²⁷ “Benyamen, mbulu kini kembei ta me saŋsaŋjana.
 Ni izanzaanja putar mi ikanan buzur pa aigule ma mberj.”
- ²⁸ Tana taman Yakopbi ipombol lutuunu bizin tataja pa sua tana. Zin Israel un laamuru mi ru tiyoota pa Yakop lutuunu bizin laamuru mi ru tana.

Yakopbi imeete

29-30 Yakopbi ipombol lutuunu bizin makinj, to iur sua pizin ta kembei. Iso: “Nio ingi be aŋzem yom i mi aŋla kizin wal tio ta timetmeete kek na. Sombe aŋmeete, na kakam yo mi kala, mi kuur yo lela raŋ sumbuunu ta imbot toono Makpela ta munju tumbuŋ Abaraam ingiimi la ki Eporon na. Raŋ sumbuunu tana imbot igarau pa kar Mamre ta Kanaan a.^v ³¹ Pa ina, tiur Abaraam ziru kusiini Sara, mi Isak ziru kusiini Rebeka lela. Mi nio aŋjur kusij Lea ilela tomini. ³² Tana raŋ sumbuunu ta Abaraam ingiimi la kizin wal ki Et na, nio aŋscombe niom kuur yo lela tomini.”
³³ Kolman Yakopbi iso sua tana ma imap, to iswooro kumbuunu se mbalia, mi iyataaja, mi ipas.

50 ¹ Yosep ire tamaana Yakopbi imeete, to itop sala ḥwaana mi itaŋ.
²⁻³ Itaŋ ma imap, to iso pizin mbesoojo kini be tikam koroj kizin pakan ma tiurpe tamaana putuunu be imbot ma molo mi irao ibuuzu som. Tana tikam uraata tana pa putuunu ma irao aigule tomtooru. Pa ka mbulu imbot ta kembei. Mi zin Aikuptu kan titaj pa Yakopbi mi timbot baibai pini ma irao aigule tomto tel laamuru.

⁴ Baibai imap, to Yosep iso pizin menderjan ki king ma iso: “Niom sombe leleyom ambai pio, na kakam runguŋ mi kala koso pa king. ⁵ Koso: ‘Indeeje ta Yosep tamaana imeete zen na, ni isotaara Yosep bizin kembei

^v 49:29-30 Un 23:16-19, 50:13

ni leleene be titwi i lela raj sumbuunu ta, ta ni itunu iurpe su toono Kanaan kek. Tana kwoono imbol pa Yosep, to Yosep imbuuk sua pini, beso ni imeete, to itwi i su toono Kanaan. Tana koozi, Yosep leleene be ikam tamaana putuunu ma ila toono Kanaan, mi itwi i su tana. Mi sombe itwi i makiŋ, tonabe imili ma imar mini.’”⁶ Yosep iso sua tana, mi zin menderjan tila ma tiso pa king. King ileŋ, to iyok. Iso: “To sua ta mbuk pa tomom na, mi la twi i su Kanaan.”

⁷⁻⁹Tana Yosep imanga mi ila be itwi tamaana su toono Kanaan. Mi ni itutamen som. Pa zin menderjan ki king, mi zin bibip pakan kizin Aikuptu, zijan zin wal ki Yosep mi Yakopbi lutuunu bizin timap ma tila. Pakan tise hos, pakan tise karis, mi tila. Tana zin wal ta tigaaba Yosep na, sorok som. Boozo kat. Mi pikin zijan nan bizin mi mbili kizin men timbot Gosen.

¹⁰Tila ma tindereeje lele ta tiparamut wit nonon pa, ta imbot igarau kar Atat ta yok Yordan pakaana mbaaga na, to timaŋga pa tijiizi mini pa Yakop ma irao aigule lamata mi ru. Timbel tijiizi. ¹¹Titaŋ ma zin wal ki Kanaan ta timbot lele tina tileŋ tijiizi kizin, to tiso: “A iŋga ra, zin Aikuptu kan ta titanțaj a.” Uunu tina ta tiwatwaata lele tana ‘Abel Mizraim.’

¹²Tana Yakopbi lutuunu bizin tito kaljaana, ¹³mi tikam putuunu ma ila toono Kanaan, mi titwi i lela raj sumbuunu ta imbot toono Makpela mi igarau pa kar Mamre na. Raj sumbuunu tina ramaki ka toono, ina muŋgu Abaraam ingiimi la ki tomtom ta kizin wal ki Et, zaana Epron.^w ¹⁴Titwi i makiŋ, tona Yosep zijan toono ma tiziini bizin mi zin wal pakan ta tigaabi na, timili ma tila mini pa Aikuptu.

Yosep ikam sua luumurjana pa toono bizin

¹⁵Yakopbi imeete, to Yosep toono bizin timoto kan ma tisombe: “Aiss, tembel ti kek. Mbulu sananjana ta takam pa Yosep na, iŋgi ko ipokot piti.” ¹⁶Tana tikam sua ila pa Yosep ma tisombe: “Tamanda imeete zen, mi isope yam ma iso: ¹⁷Kala ma koso kaljōŋ pa lutuj Yosep ta kembei: ‘Nu irao be muŋai tom bizin pa sanaana kizin, mi motom mbiriizikaala mbulu sananjana ta tikam pu na.’ Tamanda iso ta kembei, tana niam, ta mbesoojo sorok ki Anutu ta tamanda imbesmbeeze pini na, amtarrroro u be muŋai yam pa sanaana tiam.” Yosep ileŋ sua kizin tana na, leleene isaana pizin mi itaj.

¹⁸Kaimer mana, toono bizin zitun timar tipet kini, mi tilek kumbun pini mi tiso: “Niam ko amap ma amwe mbesoojo pu.” ¹⁹Tamen Yosep iso pizin ma iso: “Komoto pepe. Pa nio aŋrao aŋkam Anutu muriini na som.^x ²⁰Muŋgu niom kapaata koŋ be kapasaana yo. Tamen Anutu itoro mbulu

^w 50:13 Un 23:16-18; Iŋgo 7:16 ^x 50:19 Ro 12:19; Ibr 10:30

sananjana tiom ma iwe zaala be aŋkamke tomtom boozomen.^y ²¹Tana komoto pepe. Nio ko motoŋ piom, mi kusiyom bizin, mi lutuyom bizin.” Tana Yosep iso sua luumujana pa toono bizin, tabe ipotor lelen.

Yosep imeete

²²Yosep ziŋan toono mi tiziini bizin timbot Aikuptu. Timbot timbot ma Yosep ndaama kini irao kembei tomta lamata mi laamuru (110). ²³Mi ni ire tumbuunu bizin, mi le saaza bizin ta ki Eparaim i. Mi ire Manase lutuunu Makir lutuunu bizin tomini, manaimeete.

²⁴Yosep swoono igarau, to iso pa toono ma tiziini bizin ma iso: “Ingi be aŋzem yom. Tamen Anutu kola mataana piom ma kombot ambai. Mi kaimer, ni ko ikam yom ma kezem lele taingi, mi kala kombot pa toono ta mungu ni imbul ka sua ila ki Abaraam, Isak, mi Yakop na.” ²⁵To Yosep kwoono imbol kat pizin ma timbul sua pini, beso Anutu ikamke zin ma tizem lele kizin Aikuptu, to tikam ni putuunu tomini ma tila raama.^z

²⁶Tana indeeje Yosep ndaama kini tomta lamata kwoono laamuru, toimeete. Mi zin tiurpe putuunu bekena irao ibuuzu som, mana tiur sula koror, mi timbotmbot raama.

^y 50:20 Un 45:5; Yo 11:51; Ro 8:28; Iŋgo 2:23, 3:13 ^z 50:25 Kam 13:19; Ibr 11:22